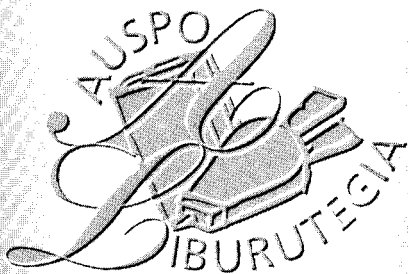
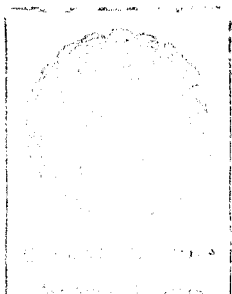

Antonio Zavala

Udarregi bertsolaria

12526
GAS-128/81

Udarregi bertsolaria

Auspoa Liburutegia

56

SENDOA ARGITALDARIA

Ugaldetxo auzoa

Tels. (943) 49 35 51 - 49 35 52 - 49 35 53

Fax (943) 49 35 48

20180 OIARTZUN (Gipuzkoa)

Antonio Zavala

Udarregi bertsolaria

(Bigarren argitalpena)

Auspoa Liburutegia
(1994)

© SENDOA ARGITALDARIA

Fotokonposaketa eta inprimaketa: ITXAROPENA, S.A., Zarautz

ISBN: 84-89080-12-7

Legezko Gordailu: S.S. 1.156/94

Bigarren argitalpenarentzat oar batzuk

Udarregi bertsolariaren bizitza eta bertsoak bigarren aldiz eskeintzen dizkiogu Euskal-Erriari.

Leenengo argitalpena 1966-an prestatu genduan. Urte artan Usurbilko erriak omenaldi bikaiña egin zion bere bertsolari ospetsu oni, eta guk ere geren aletxo orrekin lagundu nai izan genduan.

Bañan 1966-ko liburu ori, *Auspoa*-ren 56-garren zenbakia, aspaldi agortuta zegoan. Orain, ordea, ostera ere argitara emateko egokiera paregabea etorri zaigu: Udarregi il zala aurki beteko dirala eun urte; 1995-eko urriaren 2-an, ain zuzen; eta aldi ontan ere, arrazoizkoa danez, Usurbildarrak aundikiro onratu nai dutela Udarregiren izena. Guk, berriz, zer oberik egin genezake aren bizitza eta bertsoak berriro plazaratzea baiño?

Bigarren argitaraldi onek, olakoetan oi danez, leenengoarekin alde pixka bat badu. Batetik, oke-rrak zuzendu egin dira; eta, bestetik, bertso eta argibide berriak erantsi; 1966-ko liburu ura kalera-tu ezkeroztik eskuratu ditugunak, alegia. Erderaz esaten danez, *edición corregida y aumentada* degu, beraz, bigarrenko au; *zuzendua eta getua* edo orre-lako zerbait esan bearko genduke euskeraz.

Ala ere, 1966-ko argitalpena al dan neurrian errespetatu nai izan degu. Adibidez, orduko ortografia utzi degu, ezer ikutu edo aldatu gabe.

Gertaerak kontatzen edo-ta adierazpenak egiten ari generala ere, irakurlea bereala oartuko danez, 1966-ko urte edo garai artan sartzen gera; ez gaurkoan. Gaurkotu nairik asi ezkeru, idazkera erabat aldatu bearra zegoan, izan ere; eta bere artan uztea obe zala pentsatu degu.

Leenengo argitaraldi artatik bigarrenengo ontara ia ogei ta amar urte igaro diran ezkeru, gure orduko berri-emale asko eta asko mundu ontatik joanak ditugu. Olakoei beren izenaren ondotik *zana* itza eranstea ongi legoke noski; bañan bere arriskua badu orrek ere. Batzuek zer egin duten, bizi diran edo il diran alegia, ez baitakigu; eta ortan deskuidatzea, gauza tristea ez-ezik, mingarria ere izango litza-ke. Ala, eranskin ori gabe idatzi ditugu izen guziak.

Udarregiren argazkirik, guk dakigularik beintzat, ez da iñun agertu. Bañan aren marrazki edo *caricatura* bat Donostiko *El thun thun* aldizkarian arkitu degu. Urrengo orrialdeetan ikusiko du irakurleak.

Bañan aren antza ondo gordetzen al du? Galde-
ra orri ezin genezaioke zuzenean baiezkorik eman. Bañan Otañotarren marrazkiak ere aldizkari ortan agertu ziran, eta beraien argazkiak ere baditugu. Biak alkarrekin konparatuz, berriz, marrazkilariak bere lana txintxo eta leial egin zuala ikusten degu. Berdin izango da, beraz, Udarregirekin ere.

Ez det uste irakurleak beste argibiderik bear duanik, liburu au irakurtzen asteko. Orrialde auetan murgilduz une atsegiñak igaro ditzala opa diogu.

A. Z.

Itzaurrea

Beti bezela, bi berri-emale izan ditugu Udarregi-
ren bertso-bilduma au osatzeko: bertso-pape-
rak eta erria.

Udarregik, gero zeatzago adieraziko degunez, etzekian ez irakurtzen eta ez idazten. Bañan, bertsoak paperetan jarri nai zituanean, erriko organis-
tak egiten zion sekretariotza. Onela, iñork uste
baño paper geiago argitaratu zituan.

Paper oietako batzuk, irakurleak ikusiko dua-
nez, Udarregiren izenarekin atera ziran; beste
batzuk, ordea, izenik gabe.

Bañan Usurbil, Aginaga eta Igeldo inguruko zaa-
rrak oraindik ere oroitzen ziran alako gaiari bertso-
ak jarri zizkiola Udarregik, eta bai bertso banaka
batzuk gogoan gorde ere. Eta bertso auetatik atera
al izan degu gure artxiboan egillearen izenik gabeko
zenbait kanta-paper Udarregirenak zirala.

Beste batzuetan, berriz, erriak bertsoen batzuk
eman arren, guk ez degu kanta-papera iñun ere
arkitu. Alakoetan, erriaren aotik jasotako bertso
pizar oiek eskeintzen ditugu, sailla ezin osatuz
penaz gelditzen galararik noski.

Esan bearrik ez dago, aotik aorako bertsoak eta
gertaera guziak erriari zor dizkiogula.

Erriarengandik jasotze-lan ontan, alegin guztian lagundu digu Usurbilko Felix Aizpuruak. Liburu ontako bertso asko etziran bestela jasoko. Eskerrik beroenak, biotz-biotzez.

Erriz-erri bertsotan maiz samar ibiltzen zan Udarregi. San Tomasetan Donostirakoa jakiña zuan. Baita euskal festa guzietara ere. Ala ageri da garai artako euskal errebistetan.

Plazan bertsoak kantatzeko eta paperetan jartzeko gauza zan, beraz. Bertsolari osoa, alegia, bertso-laritzaren bi alderdiak berekin zituana.

Gure zaarren iritzian, euskal bertsolaririk onenetako bat izan zan: Fernando, Xenpelar, Pello Errota. Otañotarrak, Txirrita eta abar jartzen ditugun mailla berean leku eman bear zaiona.

Onela dan ala ez, irakurleak bere buruz juzkatuko du orain, esku artean daukan bilduma onen bidez.

Poetas Vascongados

Juan José Alkain

Juan Jose Alkain Iruretagoiena(1)

Juan Jose Alkain Iruretagoiena, Udarregi bertso-
laria alegia, 1829 urteko urriaren lenengo egu-
nean jaio zan, Aiako errian, Uztaeta-buru base-
rrian, goizeko seietan.(2)

Gurasoak, Juan Migel eta Frantziska Inazia, aia-
rrak biak ere, izan zituan.

Aitaren aldeko aiton-amonak: Juan Bautista eta
Maria Ana Josefa Lizaso, asteasuarrak.

Amaren aldekoak: Juan Manuel eta Maria Jose-
fa Eguzkiza, aiarrak.

Egun berean bataiatu zuten. Juan Inazio Irure-
tagoiena eta Maria Josefa Lizaso izan ziran aita eta
ama-pontekoak. Azken au, Josefa Antonia Alkain-
en ordezkari bezela.

Aitaren anai bat, Jose Migel, Aiako Irureta-andia
baserrian bizi zan ezkontuta. Beste bat, berriz, Jose
Inazio, aurrena Irureta-goienan eta gero Iturzaetan.
Biak ere ondorengorik bazuten; eta, Irureta-goienan
beintzat, urte askotan segitu zuan Alkaindarren
jatorriak, Udarregiren lengusu propioak alegia.

Lau senide izan ziran: Manuel Jose, 1824-X-22-
an jaioa; Maria Josefa, 1827-VIII-27-an: gure Juan
Jose, irugarrena; eta Jose Maria, 1831-XII-4-an.

Guziak Uztaeta-buru baserrian jaio ziran, Maria Josefa izan ezik. Au Pillasoro baserrian etorri zan mundu ontara. Familia, beraz, lenengo Uztaeta-burun, gero Pillasoron, eta ostera Uztaeta-burun bizi izan zan. Bi baserriak alkarrengandik urbil samar daude.

Arreba bakar ori, Maria Josefa, goizeko ordubietan jaio zan. Egun berean elizara eraman eta bataiatu zuten. Bañan il ere egun berean egun zan.

Udarregik iru urte zituala, 1832-ko azaroaren 10-ean, konfirmazioak izan ziran Aian. Ortarako, garai artan Gipuzkoako zati aundi bat berari zegokionez, Iruñeko obispoa etorri zan: Sebero Andriani jauna, alegia. Azkeneko konfirmazioak 1819 urtean izanak baitziran, aldi ontan seireun eta emeretzi kristau bildu omen ziran sakramentu ori artzera. Aiako ballara guzietatik etorriko ziran. Udarregi ere orduan konfirmatu zan. Baita bere bi anaiak ere: Manuel Jose eta Jose Mari.

Onek zera esan nai du: iru urte beintzat igaro zituala Udarregik bere jaioterrian. Zein urtetan ez dakigula, bañan bera oso gaztea zala, famili guzia Usurbilko Udarregi baserrira aldatu baitzan bizi izatera. Txikitandik baserri ontan bizi izan ez balitz, etzioten Udarregi izenordea erantsiko.

Irakurleak jakingo duanez, ori bera gertatu zitzaion Txirritari ere. Au Ernaniko Latze-zar baserrian jaioa zan; bañan Txirrita izenordea ezarri zioten, familia Errenteriko baserri ontara aldatu zalako, eta berak bere burua andik ezagutarazi zualako.

Udarregi baserria, Usurbildik Aginagara kamioz goazela, eskubitara dago, mendi-kaxko baten gainean.

Gaur egunean ez da baserri ortan Udarregiren familikorik inor bizi; zein urtetan ez dakigula, Artikula-aundi baserrira aldatu baitziran.

Artikula-aundi Mendizorrotz eta Bordatxo edo Arratzain mendien arteko lepoan dago, Donostia aurre-aurrean duala. Etxea, Usurbilko partean; bañan lurrak erdizka: batzuk Usurbilko partean eta beste batzuk Donostikoan.

Elizako lanak egiteko, berriz, gertuena Igeldo zuten.

Mendi-lepo ortan beste baserri bat ere badago: Artikula-txiki. Ontan beste bertsolari bat bizi zan: Manuel Sagardia, izengoitiz *Oloki* esaten ziotena.(3)

Udarregi 1859-III-1-ean ezkondu zan, Maria Bautista Astiasaran Arsuagarekin. Ezkontza-agiriak dionez, ezkongai biak txikitandik Usurbillen bizi ziran: "*residentes en Usurbil desde su niñez*".

Andrea nungoa zan jakiten ez dago oso errez. Ezkontza-agiriak dionez, Azkoitiko alaba zan. Aita, Inazio, errezildarra, eta ama, Josefa, Alkizakoa. Bañan, Udarregiren eriotz-agiriak dionez, Errezilko alaba omen zan.

Udarregiren ama irurogei ta amar urterekin il zan. Aita, berriz, larogei ta amarrekin, 1883-I-9-an.

Udarregik iru alaba izan zituan: Mikaela Inazia, Josefa Inazia eta Juana Joxepa. Etzuan semerik izan.

Emaztea, bera baiño lenago il zan. Udarregi, berriz, 1895-X-2-an, irurogei ta sei urte bete eta biaramonean.

(1) Atal ontako argibide guziak Aia eta Usurbilko eliz-liburuetatik artuak ditugu.

(2) "*A primero de Octubre de mil ochocientos y veinte y nueve yo Dn Juan Antonio de Guibisasti Rector de la Iglesia parroquial*

de San Esteban de la Universidad de Aya bauticé solemnemente en dha Parroquial a Juan Jose de Alcain, hijo legitimo de Juan Miguel de Alcain y Francisca Ignacia de Iruretagoiena naturales de esta Universidad; nieto por línea paterna de Juan Bautista de Alcain y María Ana Josefa de Lizaso naturales de Asteasu; y por la materna de Juan Manuel de Iruretagoiena y Maria Josefa de Eguzquiza naturales de esta Universidad: fueron sus Padrinos Juan Ignacio de Iruretagoiena y Maria Ana Josefa de Lizaso, por Josefa Antonia de Alcain, a quienes advertí el parentesco oficial y la obligación de instruirle en la Doctrina Cristiana; nació en Uztaetaburu a cosa de las seis de la mañana del mismo día: en cuja verdad firmé: Dn Juan Antonio de Guibisasti". (Aiako bederatzigarrren bataio-liburuan)

(3) Bi baserri auek, bai Artikula-aundi eta bai Artikula-txiki, Bilbo-Donostia autopista egiteko bota zituzten.

Udarregiren aita

Udarregiren aita ere bertsolaria izan omen zan, ona gañera, esaten dutenez. Bañan, zoritxarrez, aren bertso gutxi jaso al izan degu.

Bertso-sail batzuetan, irakurlea oartuko danez, *Udarregi gaztia* esaten du semeak bere buruagatik. Onek, guk uste, *Udarregi zaarra* ere bazala esan naiko du, bertsolaria bera ere: bere aita alegia.

* * *

Gau batez, erretira berandu samar egin zuan nunbait semeak, eta aitak kargu artu zion:

– Au ez da garaia gaztea etxera etortzeko! Aita-
ren esanak ez al du baliyo?

Ta Udarregik:

– Bai semeak egingo baliyo!

Orduan aitak pentsatu omen zuan: “Ba! Bertsolari zetorrek! Semeak bertsolari-jatorria zekarkik!”(1)

* * *

Beste batean, arto zuritzen ari omen ziran aita-semeak. Zubietako Lizarraga baserrian beste aita-seme batzuk bizi ziran, biak ere illerik etzutenak. Udarregiren aitak onela esan zion semeari:

- Aizak: Lizarraga zarrak buruan jarri omen dik peluka.

Ta Udarregik:

- Semeak ere obe luke baleuka.(2)

* * *

Oria ballara, ango etxeak eta kamioa-eta alegia, egiterakoan, amar argin ari omen ziran lanean. Bai zenbait pioi ere. Garai artan, *siseroa* arbitrio-kobratzalleari esan oi zitzaion. Langilleentzako ardoa kontrabandoan pasatzen zan Lasartetik (Ernani) Oriara (Urnieta). Erri ontako agintariak errezeloa egin zuten kontrabandoa ote zebillen. Ala, egun batez, alkatea, bi kontzejal eta aguazilla Oriara joan ziran, eta kontrabando billa ibili ere bai. Bañan etzuten aztarrenik ere arkitu. Orduan, Udarregiren aitak onako bertso auek jarri zizkien:

1 Paratu nai nituzke
bertso bat edo bi,
sisero jaun oriya
ibillera orri:
ziran Treku ta Luis(3)
eta Bordaberri,(4)
kontrabanduan billa
or dabilta larri.

2 Zulo ta piko-ondo,
gañera sasiyak,
ez dituzte seguru
gaizki ikusiyak;
armariyuan botak
eraten asiyak,
eraman dizkigute
diranak guziyak.

3 Beren tabernatikan
ekarritakuak
utzi ta juan dira
kontrabandokuak,
ez izanagatikan
berenaz tontuak;
milagro bat egin du
gure Jaungoikuak.

4 Erriko aguazilla
gu giñan lekura,
alkatian ordenaz
aren mandatura:
zer biar ote duen
juan da Bentura,
botak nai ziyozkaten
laga aren kontura.

5 Agitz miserabliak
entero poliki,
iñork ere ez ginduen
orduan erruki;
eraman zituenak
nun ziran badaki,
berak entregatzia
litzake obeki.

6 Zazpi bizkaitarrakin
kuadrilla batian
bazkaitan ari giñan
aiek etortzian;
kontrabandoko bota
zeguen arri-pian,
begiratu ezker
billa zitekian.

7 Agitz miserabliak
gera amar argin,
geren abitaziyoz
gaude Baso-aundin;(5)
kontrabando aundirik
eztiyegu egin,
orain saia gintezken
igual da berdin.

8 Orra bertso berriyak
euskera garbiyan,
argiñak paratuak
dituzte Oriyan;
ikasi nai dituenak
artu memoriyan,
jaian kantatutzeko
sagardotegiyan.(6)

* * *

Igande-goiz batez, Udarregiren aita triste etorri
zan etxera. Semeak -emezortziren bat urte izango
zitan orduan- onela galdetu zion:

- Aita, ondo triste etorri da gaur.

- I ere tristetuko intzake, neri eman didaten
pasada eman baziaten.

- Jo egin al diote, ba, aita?

- Ez, ez niotek jo. Bañan Ollokik bertsoan gaiz-
ki ibili niok.

- Etxean daukagu gauza orren erremedioa, aita;
ez kejavu.

- Naiago niķek, ba, egia balitz.

- Gaur illunabarrean etorriko da gure soroaren
ondora allorbetara, ta orduan egingo degu saio bat.

Ala, illunabarrean, juntatu ziran Olloki eta Uda-
rregi gaztea, eta onek onela ekin zion:

Aspaldiyan arro zabiltz,
Manuel Oloki,
gure kontra mintzatzen
zerade galanki;
zu nagusi ziñake
bestek ezpaleki,
gu're bizi gera ta
zabiltza poliki.

Saio luzea egin omen zuten; bañan goizean nagusi bazan ere, illunabarrean mendean gelditu Oloki, aitaren partez Udarregi gazteak azpiratuta.(7)

* * *

Udarregiren aita irurogei bat urterekin Ameriketara joan zan, andrea ta famili guzia emen utzita.

Bañan kukuak oker jo zion lurralde aietan: emendik eramandako txanponak aitu, lanerako modurik ez eta etorri eziñik gelditu zan.

Ta paperetan bertsoak jarri zituan. Pedro Bidasorok -Eguzkitza baserria, Aginaga- sail ortako bertso oso bat eta beste baten zenbait puntu eman dizkigu:

Sei arrua ta erdi banitzan
orain jetxi naiz bostera,
au da munduko diferentziya
egun batetik bestera;
sosik baneuka Euskalerrira
joango nitzake ostera,
zer estadutan arkitzen naizen
korputza erakustera.(8)

Familiya daukata urruti,
andriak ez nau erruki,
izurratu nau ederki!

* * *

Ain zuzen, semearen ezkontza-agirian, aita itxaso-
soz beste aldean dala esaten da: *residente en Ultra-*
mar. Eta semea ezkondu zan urtean, 1859-an,
aitak irurogei ta sei urte zituan.

Bañan etorri zan ostera ere; Usurbillen il bai-
tzan, 1883 urteko ilbeltzaren 9-an, larogei ta amar
urterekin, leen esan degunez.

* * *

Lurralde aietatik etorri zanean, Donostira sartu
omen zan leenengo, etxera bidean; eta an, Bretxako
azokan, bere emaztea arkitu omen zuan, baserri-
-tratuarekin etorria. Bañan andreak ezagutu ez
gizon ura nor zan. Ori ikusirik, bertotan asi omen
zan an bertan senarra, eta orduan ezagutu zuan
emazteak, alkar pozez besarkaturik.

Gero, bertsoak jarri zizkion bere Ameriketako
ibillera tristeari. Geiago omen ziran, bañan pare au
besterik ez degu jaso al izan:

Amerikako biziya
deskalabratzen asiya:
Buenos Airesen espalda atera,
Bitoriyan det autsiya;
beti dago desgraziya,
iñola ezin etsiya,
ai au gauza itxusiya!

Medikuaren eskua
ariña dalaik pixua
eun da ogei duro igaro zan
orduko nere gastua;
masajiakin nastua,
au ura ordu estua,
jaunak, ez daukat aztua!

(1) Mateo Landa Alkain, Udarregiren billoba, Igeldo.

(2) Id.

(3) Kontzejalak.

(4) Alkatea.

(5) Oriako baserri bat, kamio ondoan,

(6) Ernaniko Antonino Pagolari jasoak.

(7) Migel Erauntzeta-Murgil, Murgil baserria, Igeldo.

Manuel Sagardiak -Ollokitarren ondorengoa bera, *Gure-etxea*, Lasarte- pasadizoa nola zan etzekian, bañan bertsoa beste onela eman zigun:

Zer esaten ari zera,
Manuel Olloki?
Gure kontra mintzaten
zerade galanki;
nola portatu zeran
jendiak badaki,
ni're bizi naiz eta
itzegin poliki.

Manuel Olloki bertsolari orrek ere Sagardia zuan abizena, eta ari buruz lerro auek arkitu ditugu Donostiko *El Urumea* egunkarian, 1879-VI-3-ko zenbakian:

"El viernes último entregaba su alma a Dios un anciano que reunía a las relevantes prendas de un corazón generoso y noble, las elevadas concepciones del espíritu y de la reflexión.

Este anciano era Manuel Sagardía, conocido por el versolari de Mendizorrotz o por Olloqui, nombre del caserío en que nació.

¿Quién no conocía a Olloqui?

Cuando llegadas las fiestas de la Virgen de Agosto se reunía el pueblo en compacta masa bajo los arcos de la Casa Consistorial, subía al tablado con seguro paso un anciano simpático y venerable, de juvenil mirada, de voz fresca y vibrante.

Empezaba el certamen y, en breve, se entablaba la lucha.

¡Cuántas veces los demás poetas, comprendiendo la superioridad del coblacari de Mendizorrotz, como tributo debido al más fuerte, dirigíanle sus tiros tratando de abrumarle, y Olloqui, con fácil palabra y asombrosa rapidez, contestaba a todos con finísima ironía e inesperados conceptos, granjeándose las simpatías y los aplausos de la entusiasmada concurrencia que se hallaba pendiente de sus labios!

Aquel anciano era Olloqui.

Ha muerto a los 81 años de edad en el caserío Articulachiqui, y el sábado fue enterrado en Usúrbil, llorado por su desconsolada familia y sus cariñosos amigos.

De los trece hijos que ha tenido quedan nueve que no olvidarán al amantísimo padre, al probo y laborioso trabajador, víctima de una pulmonía, debida al afán con que aún se entregaba a las faenas del campo, y con las que ha proporcionado y creado para sus hijos el bienestar y el desahogo.

Les acompañamos en el sentimiento".

Uztapide zanaren aotik, berriz, Manuel Oloki onen bertso erdi bat jaso nuan:

Eure burua amorrai egin,
beste guziak eskalu,
a zer mutilla intzaken i're
bestek abildadeik ezpalu!

(8) Bertso au Ernaniko Patxi Bakallorena izango da. Ikus Auspoa 66, 77 orrialdean.

Aotik aorako bertsoak

Udarregi mutil koxkorra zalarik, apaiza konturatu egin omen zan bertsoarako trebetasuna zuala; eta, probatu nairik, onela jarri omen zion puntua:

– Goizian jaiki eta
lenbiziko lana...

Bai Udarregik azkar erantzun ere.

– Ziñatzia badakit
prezisua dana;
ez dakianik bada
betor neregana,
gaizki aterako da
deskuidatzen dana.(1)

Bertso au bera, Lasarteko Sasueta-aundi baserriko Migel Zuaznabar-ek emana:

Xenpelarrek:

Goizian jeiki eta
lenbiziko lana...

Udarregik:

Ziñatzia badakit
prezisua dana;
gero biotza jaso
Jaungoikuagana,
kondenatua dago
deskuidatzen dana.

* * *

Onako bertso auek kantatu omen zizkioten alka-
rri, bein batez, Xenpelarrek eta Udarregik.

Xenpelarrek:

Nolabait pasatu degu
oraindañokua,
ez egunero janaz
ogiya naikua;
astian aurreratu
ezin deu jaikua,
partitzen lanik gabe
sobratutakoa...
Zer moduz bizi zera,
Udarregikua?

Udarregik:

Zuk ogiya diyozu
ta nik talua're,
pozik jango lutekenak
etxian badaude;
askotan baba zarra
oliyorik gabe,
babarrunak aitu ziran,
artoik eztakat batere...
Igasi juanak dira
arratoiak ere.(2)

* * *

Bein batez, bidean zijoala, mando bat ikusi zuan
Udarregik, eta onela kantatu zion;

Mando bat emen dago
koronak utzita,(3)
biar dan lekuraño
ezin iritxita;
Santik erosiya du
merke iritzita,
gero pasiatzeko
kotxia erantsita.(4)

* * *

“Bein Donostiko Udaletxera juan zan, paperen
baten billa noski. Ikusi orduko -ain zan ezaguna-
ezagutu zuten an ari ziranak, eta esan ziyoten:

– Emen asko gaude ta bertso bat bota bear diguzu.

Baita Udarregik azkar erantzun ere, aien naia
beteaz. Ara nola:

Kontzejura etorri naiz
paper baten billa,
pentsatzen jarri ta ere
au dek alper pilla!
Pluma eta tintero,
bastoi ta makilla,
pobriak altxatzeko
a ze kuadrilla!”(5)

* * *

Udarregik, bere bizimodua gai artuta, onako
bertso au kantatu omen zuan bein batean:

Lanerako ez gaude
ziaro arretan,

etxian ematen digutena
daukagu errentan;
pobriak bizi biar
pobrien errenkan,
sardin zarra jan eta
ura eran errekan.(6)

* * *

Pello Errotak eta Udarregik onela kantatu omen
zioten bein batean alkarri.

Pellok:

Tatxak oiek al dira
errotariyenak?
Abek ematen dituzten
lotsak eta penak!
Zulatzen ditutela
zakuk besterenak...
Nunbaitetik biar dik
berak eztubenak!

Udarregik:

Pello, asi al zera
gaizki arrantzan?
Ajustatuko dizut
zarraill ori giltzan;
pobriak askorentzat
ez lezake izan,
nork beria biarko deu,
Juan Debalde il zan.(7)

* * *

Bertso au ere bearbada Udarregirena izango da:

Pello, ematen didazu
zenbait estuasun,
eztakit zuk nerekin
zer arraio dezun;
batian Tolosan ta
bitan Astiasun,
badakit neregatik
zer esan dituzun.(8)

* * *

Garai artan ba omen ziran illea oso luze ibiltzen zuten gizonak. Bein, olako igeldoar bat Agerre-azpiko sagardotegira etorri omen zan; ta, ondo berdindu zanean sagardoz, lo artu zuan bertan. Orduan, gazte batzuek illearekin sillari lotu omen zuten.

Ori ikusi zuanean, bertan zegoan Udarregik bertso au bota zuan:

Gaztiak badabiltza
beren zortzikuan,
ezkera akordatu
lendabizikuan;
igeldoar bat zegon
Agerre-azpikuan,
lorra erantsi diyote
etxera eztijuan.(9)

* * *

Aldi artan, Udarregi Usurbilko Xendoia tabernan zan bazkaltzen. Euxebi, ango etxekoandre gaztea, sukalde-lanetan ari zan.

Bazkalondoan, Udarregi sukaldera sartu zan eta onela esan zion:

– Aizu, Euxebi: zuri bertso bat botatzeko esan didate.

- Ori esan al diote?

- Bai.

- Bota beza, ba.

Ta onela bota zuan:

.....
.....
lana egiten dubenak
jornala're on du;
bi peztarena eman,
irutxo bat kendu,
ai urrengo astian
beste bat bagendu!(10)

Bañan bertso au ez da aotik aorakoa, Udarregik
idi-dema bati jarritako sail baten 11-garrena baizik.

* * *

Neskatxaren bati kantatua:

Saltoa egin zan, neska,
ankak arin-arin,
egonda're gauz onik
etzion berdin;
koloriak txuri-txuri,
betonduak urdin,
neska mutil-zaliak
ortan ezagun din.(11)

* * *

Gregorio sastrea bertsolari ona omen zan.
Bañan Pello Errotak ez omen zuan gauza ori aitor-
tzen; ezta Gregorio il zanean ere. Eta, bein batean,
Udarregik bederatzi puntuko bertso au kantatu
omen zion Pellori:

Onrak merezi dizkik
sastre Gregorियok,
ua il ezkeru dituk
arrokeriyok.
Geiagua aizela
zertarako diyok?
Gauza ori nola dan
bazekigu geyok.
Arri zer nai diyok?
Erregu akiyok,
nai baldin badiyok,
ik eta nik biyok:
ildakuai pakian
utzi akiyok.(12)

* * *

Zer famili zuan galdetu zioten batean, Udarregik
kantatua:

Iru alaba ditut
oraindik gaztiak:
zarrenak zortzi urte,
sei ta lau bestiak;
seme bat bear dala
diyo emaztiak,
atarramentu txarra
jarri dit tristiak.(13)

* * *

Bertso au bera, gertaera nola izan zan kontatu-
ta, Bautista Zumetari (Txokoalde, San Esteban,
Usurbil) jaso zion Felix Aizpuruak. Pasadizoa egoki
dagoala ematen du, Udarregik bi alaba zituala dion
ortan izan ezik. Dakigun bezela, iru baitzitian. Ira-
kurleak, ordea, errex zuzendu dezake ori. Ona ber-
tsoa eta gertaera, Zumetak zion eran:

“Beste bein Udarregiri gizon bat etorri zitzaion, Donostira bertsoara eramateko; ta, tratua itzez zerratu ondoren, elkar-izketan asi ziran, beren bizi-modua gai zutela. Bitartean, emaztea taloak erretzen ari omen zan sukaldean. Bi alaba zituzten, eta semerik ez. Ta gizon onek tamalgarria zala esan omen zion, ondorengo bertsolaririk ez izatea; ta orduan Udarregik bertso au bota zion:

Bi alaba daduzkat
oraindik gaztiak;
amazazpi urte batek,
amabost bestiak:
seme bat nai zuban
nere emaztiak,
amaika lan alperrik
egin du tristiak!

Bereala, emazteak, irriparrez, talo-palarekin jotzeko kiñada egin omen zion”.

* * *

Ziur esateko ez dakigu bertso au Udarregirena ote dan; bañan bearbada ala izango da:

Illetikan illera
kontribuziyua,
aurrak azitzeko a
ze alibiyua!
Etxian koipia falta,
dendan oliyua,
.....
.....
.....
au dek erriyua!

Nun da baliyua?
Purgatoriyua:
zeñi bota jakin ez
maldiziyua!(14)

* * *

Urte batean, Donostira San Tomasetan bertsolariak eramateko kargua Pello Errotari eman omen zioten. Lau izan omen ziran kantu-lanean, eta berdin gelditu. Gero, onako bertso au kantatu zuan Udarregik:

Donostiyan jokatuak
gu lau bertsolari:
Usurbildik Olloki
ta Udarregi,
Zizurkildik Bernardo,
Pello Errotari;
lan ori markatzeko
iru epailari:
Gazteluko Gorri
eta Pedro Mari,
Lertxundi jaun ori
danon juzgalari;
orrek esan du: "Lan au
berdin jua bedi!"(15)

* * *

Pello Errotak eta Udarregik, Ondarrabira bertso-tara deitu zituzten batean, onela eman zioten asiera saioari.

Pellok:

Berez kupi gaitzala
guziyon jabiak,
ta eman ditzaigula
abillidadiak;

orain aстера guaz
predikadoriak,
beñe kolejiyuan
ibilli gabiak.

Udarregik:

Asiera eman du
Pello Errotariyak,
batek ainbat eginkizun
badaukagu biyak;
aitortuko ditugu
publiko egiyak:
gure kolejiyuak
sagardotegiyak.(16)

* * *

Bein batean, Elgoibarrera joanda, bertso au
kantatu omen zuan Udarregik:

Atzo Usurbildik atera giñan,
gaur Elgoibarko kalia,
Garizumaren atzena da ta
sermoi bat egin nayian;
fraile berriak sartu gaituzte
emen komentu zarrian,
zer mutil gauden probatutzeko
ez gaude toki txarrian.(17)

Bañan, gure iritzirako, bertso au ez da Udarregi-
rena, Jose Bernardo Otañorena baizik.

* * *

“Ez dakit beste errietako berri, baño Usurbil'en
beintzat, San Juan aurreko gabian, mutil gazteak
San Juan eskian etxez-etxe ibilli bear izatea jakiña

izaten dute. Gau artan, bakoitzak bere itz neurtuetako trebetasuna agertu bear izaten du; etxe bakoitzean zerbait esan biar izaten baita. Urte barrunbian inor il dan etxian, bakarrik "Aita guria" esan da alde egiten dute.

San Juan aurreko illunabar batian Usurbil'ko Artikula-Aundiko alabatzua joan zan Aintzi baserriko Istoani esatera:

– Aitak esan dit mutil gazte batzuek biltzeko, gaur zuekin San Juan eskian ibilli nai lukela ta.

Juan Jose Udarrei zan bere alabatzua Aintzira bialdu zuena.

Esan bearrik ez dago, Istoanek berialaxe auzoetako mutillai deitu ziela, ta, Udarrei Aintzira etorri orduko, amalau bat mutil gazte bere zai zeudela. Ain atsegin zitzaien Udarrein itz neurtuak entzunaz gau ura igarotzea!

Ate-ondo guztietan zerbait esan omen zuan. Aidanean, amaika gauza eder bai! Oraindikan ere, Istoanek gogoan dauka Agiñako Uriberri ate-ondotan Mutiozabal'dar Migel Antoni bota ziona.

Au omen zan:

Migel Antonek dauka
orrelako abillidadia:(18)
egun bi dira jaio zala ta
ori dek barku paria!

Migel Anton au il zala oraintxe da urtia. Azkeneko Agiñako itxas-ontzi egin-zalia izandu zan. Mapil da Urberri aldian amaika ontzi eder egin zituan, eta Europako guda ostean azkenekoa egin zuan ezkerostik, ez da geiago egin. Aspaldiko urte-tan Oriyon bizi zan eta kristau zintzoa bezela an il zan. Oar onekin obeto ulertuko dira Udarrein itz neurtuak."(19)

Ain zuzen, Aginaga'n ontziren bat uretara bota bear zan bakoitzean, Udarregi eramaten omen zuten bertsozara.

* * *

“Igandea zan: gure Udarrei, Agiñagako elizan meza entzun ondoren, Aiako Agerreiko Patxiku mutilzarrarekin bildu da. Patxikuk bertsoan zer-bait bazala uste zuan, eta berak jarritako neurrian ezetz jarraitu esan dio Udarreiri. Onek baietz, eta Patxikuk:

Onera etorri naiz
andregai bat naian...

Bai Udarreik jarraitu ere;

Serbituko zaitugu
dadukagun gaian;
billa ibilliko zera
juan dan aspaldiyan,
zuretzako modukorik
ez al dago Aian?”(20)

* * *

Beste bein, Udarregi zan inguruan, kapitan bat ezpata atera eta erronkaz asi zan, bateonbati lepoa moztu bear ziola.

Orduan onela esan zioten Udarregiri:

- Aitona, kapitan orri bertso bat!
  - Ez dek posible, motell! Ez dek ikusten nola dabillen?
  - Ez dio inporta, aitona! Bota!
- Ta, azkenean, onela bota zuan:

Zu izango zaitugu
danoren kapitan,
eziñ exeriko gera(21)
edozein alkitan!
Jarriko nizkizuke
sei libra alkitran,
erdiyak ipurdiyan,
beste erdiyak praktetan.(22)

* * *

Udarregi gaixo zegoalarik, Usurbilko medikua bisita egitera joan omen zitzaion, Aiakoa lagun artuta; ez dakigu ala tokatuta edo bien artean obeto ikusteagatik. Ta Udarregik bertso au bota omen zien:

Bat Usurbilko semia,
Aiakua bestia,
neri bisita egitera
etorriyak-tia;
eztula txarra daukat,
petxuba tristia,
ni sendatz'ez banaute
gizonak ezta.(23)

* * *

“...Agiñatik Usurbilla bide zabaletik zijoaztela, *Arranpla* deritzen zaion tokian txitxardiñ zaliak txitxardiñetan zebiltzala ikusi zituzten. Aiek ala ikusita, inola ere ezin igaro Udarrei ezer esan gabe, ta gau illun arren erdian bere abots ederrarekin txitxardiñ zaliai au abestu ziyen:

Jendiak badauka
arraxkatu naia,
txitxardiñagatik
uzten due oia;

alperrikan benik
al dan arte saia,
kalatzen due baña
utsik dator baia".(24)

Usurbilko Felix Aizpuruak beste onela jaso zuan bertso au, bañan Gaztelu bertsolariarena dalakoan:

Aberasteagatik
eiten dira saia,
angula arrapatzearren
utzi dute oia.
Orrela santifikatzen
al dezute jaia?
Kalatu dezute baña
utsik dator baia.

* * *

Artzai bati Udarregik bein batean bota ziona:

Antxi ontan daukagu
artzai jendia,
iñungo terrenotan
mugarik gabia;
eztu ilko gosiak
onen artaldia,
ezpada kejatutzen
inguruko jendia.(25)

* * *

Usurbilko Aintzi baserrian bi artzai ziran: Esteban eta Batista. Aietako bati bertso au kantatu omen zion bein batez Udarregik:

Antziya au daukagu
artzai dezentia,

iñoren terrenotan
mugarik gabia;
gosiak ez du ilko
onen artaldia,
auzotarren batzuek
kejatz'ezpadia.(26)

* * *

Zubietako festak Santiagotan izaten dira. An mozkortu eta biamamonean oraindik ere burua ezin altxaturik zebillen bat, itxura gabeko bertsoak botatzen asi zitzaion Udarregiri. Eta onek:

Au da bertsolariya
tokatu zaiguna:
mingaña motela ta
buruba astuna;
atzo zan Santiago,
gaur Santa Ana eguna,
zurekin al daukazu
atzoko laguna?(27)

* * *

Bein batez, Igeldoko erria zer zan galdetu omen zion bertsoan Pello Errotak Udarregiri. Eta onek:

Zer dan galdetze'irazu
Igeldoko erriya,
besteik ez da ikusten
sasi ta arriya;
bosteun lagun daude,
iruntzat ogiya,
gañontzekoak dute
ixtillu gorriya.(28)

* * *

Donostiko Antiguako tabernaren batean erdi ipurdiko bertsolari batzuek ari omen ziran bertsoan; eta, Udarregi an zegoalarik, laguntza eskatu omen zion batek, eta Udarregik onela bota omen zuan bertsoa:

Jaunak, laguntza billa
datoz neregana,
auxen da lantegiya
arkitzen zaidana!
Batetik kemen gutxi det,
bestetik erana,
zutik geldituko da
nik jotzen dedana.(29)

(1) Bautista Zumetari (Txokoalde, San Esteban, Usurbil) eta Antonio Portalekoari Usurbilko Felix Aizpuruak jasoa.

Badira bertso au Pello Errotarena dala diotenak, irakurleak *Auspoa*-ren 49-50-garrenean, 56 orrialdean, ikus dezakenez.

(2) Sorabillako Federiko Otegiri (*Andoain* izengoitiz) Usurbilko Felix Aizpuruak jasoa.

(3) Korona: lepokoa.

(4) Pello Saikola bertsolaria (Pedro Aranburu), Orio.

(5) *Ardunbe*, Felix Zatarain apaiz jauna alegia: *Udarrei, Argia'ren Egutegia*, 1933, 108 orrialdean.

Bertso au len ere argitaratua du *Auspoa*-k: *Pello Errotaren Itzala*, *Auspoa* 49-50, 87 orrialdean. Asteasu aldean Pello Errotarena dala diote; bañan Usurbil aldean Udarregirena dala.

(6) Sorabillako Federiko Otegiri (*Andoain* izengoitiz) Usurbilko Felix Aizpuruak jasoa.

(7) Id.

Bertso auek len ere *Auspoa*-n argitaratuak dira: 48-49, 50 eta 22-23 orrialdeetan. Ez, beraz, alkarren segiran: ta aldaketa nabarmen batzuekin, gañera.

(8) Id.

(9) Jose Ramon Alzaga, Olarrondo, Usurbil; Felix Aizpuruak jaso.

Mateo Landa Alkain, Udarregiren billoba. Onek zionez, sokaz lotu zuten, pala ta balenka erantsiz. Aldaketak: 1: Gaztiak zabiltzate; 2: zeren zortzikuan; 3: ni ez naiz akordatu; 5/ igeldor bat bada.

Asteasuko Bautista Kortajarena, *Ondartza*, Pello Errotaren billoba: 1: Gaztiak or dabilta; 3/ ez naiz akordatua; 5/ mutil eder bat dago; 7/ sokaz lotutzen dute.

(10) Manuel Urruzmendi, Larzabaleta, Zubieta, Usurbil.

(11) Felix Aizpuruak Usurbil aldean jaso.

(12) Migel Zuaznabar, Sasueta-aundi, Lasarte.

(13) Sebastian Salaberria, Oriamendi, Donostia.

Mateo Landa Udarregiren billobak puntu pare au eman zidan:

Iru alaba dauzkat,
palta det semia,
negarrez ixildu gabe daukat
emazte tristia.

(14) Usurbilko Felix Aizpuruak jaso.

(15) Usurbilko Olarrondo baserriko Jose Ramon Alzagari Felix Aizpuruak jaso.

(16) Sorabillako Federiko Otegi (Andoain izengoitiz) Usurbilko Felix Aizpuruak jaso.

(17) *Ardunbe*, Felix Zatarain apaiz jauna alegia: *Udarrei, Argia'ren Egutegia*, 1933; eta Mateo Landa Alkain, Udarregiren billoba. Jarri degun era, bi jaun auk esaten zutenetik moldatu degu, Mateo Landak onela zion: *Abendubaren bita da eta*.

(18) Bearbada, bi lerro auk onela idatzi bearko lirake: *Migel Antonek daduka orre-lako abillidadia*.

(19) *Ardunbe: Udarrei, Argia'ren Egutegia*, 1933.

(20) Id.

(21) Bearbada, irugarren lerro ontan zera esan bearko luke.

(22) Mateo Landa Alkain, Udarregiren billoba, Igeldo.

(23) Usurbilko Felix Aizpuruak, Isidro Añorgari (Zabaltxiki, San Esteban, Usurbil) jaso.

Inazio Zubizarretak (Errementeri, Loiola, Azpeitia):

Gaxo pasa detalako
joan dan astia,
bi medikuk pentsa dute
orain ikustia;

bata Tolosakua,
aiarra bestia,
oien bisita ez det
gutxi kostia,
ni sendatz'ez banaute
bapuak ezta.

Pello Saikola (Pedro Aranburu, Orio) bertsolariak:

Jaun abek nai luteke nik orain
kantu-lanian astia,
Aiako medikua bat eta
Oriyokua bestia;
beti eztulka ari naiz eta
daukat estomau tristia,
ni sendatutzen ez banaute
oiek gizonak ezta.

(24) Felix Zatarain apaiz jauna, *Ardunbe: Udarregi* idazlana, *Argia*-ren astekaria, 1933; eta *Argia*, 1935.

(25) Felix Aizpuruak Usurbillen jaso.

(26) Kristino Arruti Lertxundi, Errikotxia bertsolariaren biloba, Andu baserria, Orio.

(27) Jose Ramon Esnal, Arizmendi baserria, Orio.

(28) Id.

(29) Federiko Otegi, Andoain.

Gerratea

Atal ontan esaten diranak, Mateo Landa Alkain Udarregiren billobaren aotik jasoak dira: aren alaba baten semea bera, eta Artikula-aundi base-rrian jaioa:

“Gure etxeak Mendizorrotz eta Bordatxo edo Arratzain mendiak ezker ta eskubi ditu; bien tarte-ko lepoan dago, Donostia aurrez-aurre duala.

Orregatik, karlisten gerratean, komeri latzak ikusi ziran an. Soldadu-saillak, batzuetan karlistak eta besteetan liberalak, maiz samar etortzen ziran.

Gero, denbora luzean, karlistak Mendizorrotz, Bordatxo eta Bentazikiñ-en egon omen ziran; libe-ralak, berriz, Igeldoko Gudamendi-n. Karlistak Bor-datxotik tiratzen zizkioten granadak Donostiari; baita liberalak erantzun ere.

Artikula-aundi baserriari ere tiratzen zioten, karlistak bertan gordeko ziralakoan. Etxe aundia zan: bi bizitzakoa. Gure etxekoak, tiroka alde bate-tik asten zitzaizkienean, beste aldeko bizitzara iges egiten zuten. Iru aldiz jo zuten granadaz. Pareta bat pasa eta bestea pasa gabe gelditzen zan granada.

Granada batek etxe-ixkiña jo eta arri sillarea puskatu zuan. Oraindik ere ala dago, iñork ikusi nai badu.

* * *

Udarregi bera ixpitzat artu zuten. Ez dakit karlistak ala liberalak ziran. Il egin bear zutela. Udarregi, ordea, aldameneko borda batean, garo-pillan sartuta izkutatu zan.

Bañan soldadu tzar aiek, andik erretiratu baño len, borda ari su ematen asi ziran, an iñor ote zan pentsatu ere gabe.

Udarregik neskame bat zeukan, Pantxika, urte-mordoxka bat zuana. Onek, soldaduei morraletik eldu eta atera egiten zituan bordatik, eta sua itzali. Orrela salbatu zuan bere nagusia.

Gero, neskame ura, San Prantziskotan, Agiñagako festetan alegia, etxera konbidatuta etortzen zan urtero.

Usurbilko Erruki-etxean il zan. Entierroa Artikula-andik pagatuko ziola agindu zion gure aitonak, eta neronek eman nuan dirua.

* * *

Beste batean, soldadu-sail bat gure etxean gelditu omen zan gaua pasatzera. Urrengo goizean, jeiki zanean, iru kaka-pilla arkitu zituan gure aitonak. Soldadu aietan euskaldunak ere baziran nunbait, eta onela esan zioten:

– Bota bertsoa oiri!

Bazekiten, ba, bertsolaria zana. Onelaxe kantatu zuan:

Goizian jeiki eta
jarri naiz begira,
bat ikusi nuan da
bestiak segira;
iñoiz patrullak sarri
etortzen badira,
gure suelo zarrak
zimaurtuko dira.

Allegatu zaizkigu
soldadu trastiak,
batzuek onak eta
gaiztuak bestiak;
ez ditu ikaratzen
propina uztiak;
errezibitu ditu
nere emaztiak,
ez du suerte txarra
izandu tristiak.

Ganbaran ein dizkigute
iru kaka-pilla,
orain joan bearra naiz
jabiaren billa...

Bertso geiago ere baziran”.

* * *

Bañan Felix Aizpuruak beste onela jaso dizkio gertaera eta bertso auek, Naparroako Leitzan jaio eta Usurbillen bizi dan Tomas Retegiri; onek bere aitari ikasi omen zizkion:

“Garai artan, gerratea bukatu eta fueroak galdu ondoren, gobernuak patrullak jarri omen zituan Euskal-Errian. Sei gizonen taldea izaten omen zan. Baserrietan bearrezkoa omen zuten otordua eta gaua pasatzeko lekua ematea.

Bein, Artikula-aundin tokatu omen zitzaien gaua pasa bearra. Seiak euskaldunak omen ziran. Jakin omen zuten etxe artan bertsolaria zegoana; eta, apalondoan, taloa eta esnea jan da gero, egiñalak egin omen zizkioten kantatzeko. Bañan, batetik barrenak ez agintzen eta bestetik bildurrak, ez omen zuan bat ere kantatu.

Urrengo goizean, aietako bati gogoak eman zion Udarregiri pegatzea; au da, txarkeria egitea; eta

beren egin bearrak suelo gañean egin omen zituzten, eta taloa ta esnea janda joan omen ziran.

Bañan zer gertatu da? Urrengo egunean beren nagusiak agindu diete berriro Artikula-aundira joatea; eta orduan berak ere bildur, azio txarra eginda zeuden eta. Bañan esan omen zuten:

– Gaur ere esan bear zioagu, ba, kantatzeko!

Ezetz esango zuala uste zuten, bañan Udarregik erantzun omen zien:

– Bai; gaur kantatuko dizuet.

Eta onela bota zien:

Bar arratsian sartu zaigu
etxian patrulla,
ganbaran ein dizkiate
iru kaka-pilla;
maiz etortzen bazaigu
olako kuadrilla,
ez degu juan biarrik
zimaurraren billa.

Oietik jeiki eta
jarri naiz begira,
antxen aurreraxeguan
beste bi segira;
maiz etortzen bazaigu
olako kuadrilla,
gure suelo zarrak
ustelduko dira”.

* * *

Errenteriko Baringarate-goiko baserriko Eusebio Zabalak iru bertso auek eman zizkigun, aurretik adierazpen au egiten zuala:

“Onako bertsoak lengo karlista gerra zarrian tokatutako asuntua da. Zeñek jarriak diran ez dakit; bañan nik bertso auek onela aditu izan nituen: etxe batean bertsolariren batek kantatu zituela.

Allegatu zaizkigu
soldadu trastiak,
batzuak onak eta
gaixtuak bestiak;
ez ditu ikarutzen
propina uztiak,
errezibitu ditu
nere emaztiak,
fortuna txarra eztu
izandu tristiak.

Goizian jaiki eta
jarri naiz begira,
pilla bat ikusita
bestia ensegira;
ikaratu eta ni
beste aldera jira;
oiek patrullara maiz
juntatzen badira,
gure solairu zarrak
ustelduko dira.

Ni enkargatu naute
bertsuak jartzeko,
gauza dan bezelaxe
nago esplikatzeko;
kontu politikak dira
nunai kantatzeko,
nunbait propina zeuden
guri botatzeko,
argizai utzi dute
sala plotatzeko.

* * *

Aiako Errejista-goiko baserriko Jose Odriozolak onela esan digu:

“Egun batez, soldadu tzar batzuek arkume bat arrapatu zioten. Aren falta sentitu zuanean, berealaxe pentsatu zuan Udarregik zer izango zan. Joan zan soldaduengana, eta orduantxe zijoazen jaten aстера. Onako bertso au kantatu zien:

Penagarriyak dira
olako kasuak,
eztizkidazue eragin
alperrik pausuak;
zueiri ere gustatzen
mokadu goxuak,
zeren kulpa zedukan
arkume gaxuak?”

Fueroen alde

Ardunbe izenordeaz izenpetzen zuan batek, Felix Zatarain apaiz jaunak alegia, onela zion bere *Udarregi* idazlanean, *Argia* astekariaren Egutegian, 1933-an, eta *Argia*-n, 1935-I-20-an:

“...Ala gertatu zan S. Tomas batzuetan Donostiko antzoki zarrera eraman zutenian.

Pello Errotak, Otañok, Ollokik eta Udarreik itz neurtuetan, amaika txalo irabaziaz, saio ederra eginda gero, antzoki jaia antolatu zutenak Udarregiri eskatu zioten Fueroen alde zerbait esateko.

Bere gogozko gaia zualako, etzioten bi bider eskatu izan bear. Begi eder aiekin antzokiyan zeudenai begiratu bat eginda gero, zutikan jarri-rik asi zan:

Aberats eta pobre,
markes eta konde,
begira badaukagu
makiña bat jende.
Ez giñuke esango
bildurrak bagende:
zertan egon biar degu
erdaldunen mende?(1)

Zaute atentziyuan
piskatxo batian,
beriala esango
det nola nukian:
utzi deiguela
guri pakian,
aindu dezatela
beren parajian.(2)

Pello, konprenditu ezak
nere auko itza,
atentziyoz bazaude
ez da izango gaitza:
Gernikako arbola
euskeraren giltza,
ez gaitue bentzituko,
alperrik dabilta!

Itz neurtu oiek entzunda gero, ango txaloak noski! Batzuek buruko txapela botiaz, bestiak "goraka!", guziak zutik jarrita, alegindu ziran atsegiña Udarregeri agertzen.

Zoritxarrez, oien atzetik bota zituan itz neurtuak betiko galdu ziran, ez baitzituzten artu. Baño entzun ziotenak diyotenez, gero ta gero obiagoak bota omen zituan, aditzalle guztiyak txoratuta utzirik."

(1) Igeldoko Mateo Landa Alkain-ek, Udarregeriren billobak, onela eman zidan bertso au:

Probintzi ontan bagaude
makiña bat jende,
aberats edo pobre,
markes edo konte;
ez giñake ariko
bildurrak bagende:
zertan egon biar degu
erdaldunen mende?

Lasarteko Sasueta-aundi baserriko Migel Zuaznabar-ek,
berriz, beste onela:

Aurrian ikusten det
makiña bat jende,
aberats eta pobre,
markes edo konte;
ez genduke esango
beldurrez bagende:
zertan bizi biegu
erdaldunen mende?

(2) Bertso au onela jaso nuan Igeldoko Murgil baserrian:

Itzegiteko allegatzen
gera korajian,
gauzak esan ere bai
klaro nola dian:
guri utzi dezaiguela
emen pakian,
agindu dezatela
beren parajian.

Erantzunak

Udarregik aroztegian ere ba omen zekian. Erremienta asko izaten zituan: maia, zipillu ederak eta guzi. Kurtetxeak egiten ere bazekian.

Ala, egun batez, arotz-lanen bat egiten ari omen zan etxe aurrean. Izengoitiz *Muki* zeritzaion bat, etxe-aldaeran, Aiatik Igeldora, Erauntzeta-txiki baserrira zetorren bere trasteekin. Artikula-anditik pasatzean, *Muki* orrek onela esan zion Udarregiri:

– Juan Joxe, zer ari aiz: arotzin?

Eta Udarregik:

– Bai, motell, nere iritzin;
obiago danik etzak irudituko probintzin,
onena batek bear zin!

Orduan Udarregik galdetu zion:

– *Muki*, zer daramakik or?

Ta *Muki*-k:

– Emen? Arriua.

Eta Udarregik:

– Batenbatek eramango dik berriua!
Ere traste txarrak eramán eziñik larri ua!(1)

* * *

Udarregi Igeldora meza nagusira zetorrela, topo egin zuan Orioko Miel Anton Mutiozabalekin eta Aintzirako Ixtebanekin. Eiztari amorratuak ziran biak ere, eta erbi aundi bat ilda zeramaten.

Udarregik esan zien:

– Jaunak, egin al da *caza*?

Eta Ixtebanek, erbia altxatuz, erantzun zion:

– Bai; nai zuan, bañan ez da pasa!

– Lastima ere bazan olako gauza!

– Konbiatzen zaitut; etorri lasa!(2)

* * *

Bein batean, Errikoetxia bertsolaria Artikula-aundi baserrira joan omen zan, eta iru asto ikusi omen zituan gaztain-morkots utsetan miazka; eta Udarregiri, tentatuz, onela esan omen zion:

– Zer ematen diezu oiri: gaztaña?

Eta Udarregik:

– Izan egin bear estraña.

Latzagoan dantzatzen dute ezpaña.

Balitz, gerok jango genduke, oiek ez baña!

Errikoetxiak orduan:

– Iru asto oiek zureak al dia?

Eta Udarregik:

– Bi neriak, artzaiarena bestia.

Igel pasa du lengo astia.

Asta-arra badaukat, baño gaztia.

Ezta atrebitzen oiekin astia;

badauka naiko buru-austia!(3)

* * *

Erantzuera au beste onela jaso nion Lasarteko Sasueta-aundi baserriko Migel Zuaznabar-i:

Batek:

– Juan Joxe, orixe dek astozko pestia!

Eta Udarregik:

– Bai! Bi oik auzokuak tia,
neria bestia.

Batek igel pasa dik astia.

Ar oi, berriz, gaztia.

Ez atrebitzen ezertan astia.

Badauka naiko buruaustia!

* * *

Udarregi gaixo zegoalarik, bere alaba Mikela botikara joan omen zan sendagai billa. Eskatu ondoren, etzeukala erantzun omen zion botikarioak; eta Mikelak, asarreturik, onela dio:

– *Boticario sin botica,*

¿qué demonio significa?

“Kaka zutzat” esan zian,

onra aundi bat eman zian,

baztarrak orduan galdu zian!(4)

* * *

Udarregik:

– Zer ari zera, Errikoetxia: koziñan?

Errikoetxiak:

– Bai; zuk ere ikusiko zenduan, lentxeago etorri baziñan!

Udarregik:

– Garaia zala ez abixatzeko, nun ziñan?(5)

* * *

Amalau bat urte zituala, baserriz baserri zijoan bein batez Gaztelu bertsolaria, iru azarirekin, pizti gaiztoen dirua biltzen. Iritxi zan Udarregiren etxera eta onek ala esan zion:

- Kaixo, txikito! Zer abil?
- Ementxe!
- Zer dituk?
- Azariak.
- Zenbat?
- Iru.
- Balio ditek makiña bat diru.

Asko bildu omen zuan Gazteluk.(6)

(1) Mateo Landa Alkain, Udarregiren billoba, Igeldo.

Lenengo erantzuna beste onela jaso zion Felix Aizpuruak Sorabillako Federiko Otegi:

Udarregi, egurrarekin kertenen bat egiten ari omen zan, eta Errikoetxia bertsolariak esan omen zion:

- Zer ari zera, Juan Joxe: arotzin?
- Bai; ondo alare, nere iritzin!
- Onentxoena izango zera probintzin?
- Norbaitek bear zin!

(2) Mateo Landa Alkain, Udarregiren billoba, Igeldo.

(3) Erantzun auek, F. Aizpuruak Bautista Zumalderi jasoak.

Bañan besteren aotik ere jaso ditugu, alkarrengandik berezita ordea. Adibidez, Lasarteko Sasueta-aundiko Migel Zuaznarri:

- Udarregi, zer jaten ari dituk asto oik: gaztaña?
- Balego, gerok jango genikek estraña, oik ez baña; otiakin igurtzi biarko iek ezpaña.
- Juan Joxe, orixe dek astozko pestia!
- Bai; bi oik auzokuak tia, neria bestia; batek igel pasa dik astia, ar ori berriz gaztia; ez atrebitzen ezertan astia; badauka naiko buru-austia!

(4) F. Aizpuruak Usurbilko Olarrondoko Jose Ramoni jasoak.

(5) F. Aizpuruak Sorabillako Federiko Otegi (*Andoain* izen-goitiz) jasoak.

(6) Pello Saikola (Pedro Aranburu) bertsolaria, Orío. Gazteluri berari entzun omen zion.

Idazteko lana

Udarregik etzekian irakurtzen eta idazten. Azpeitiko Premioaren ondoren piztu zan sesioan, kontrarioak beren paperetan ziotena jakingo bazuan, aldameneko baserrira, Artikula-txikira, joaten omen zan, papera irakur zezaioten.

Nola, bada, argitaratzen zituan bertso-paperak? Ona zer dion Mateo Landa Alkain Udarregiren billobak:

“Nik ez nuan nere aitona ezagutu: nere arreba Dominika zanak bai. Ta onela onela esaten zuan:

Bertso somatzen, bere gisa, garia jotzeko kuartoan aritzen zan; ta, bertsoa somatu alean, tella-puska batekin paretan arrastoa egiten zuan. Kuarto guzia arrastoz betea zeukan.

Gero, Usurbilko organista zan Jose Txiki (Jose Aranburu) etortzen zitzaion. Garia jotzeko kuartora joaten ziran; ta an, arrastoen aurrean, Udarregi len somatutako bertsoak esaten asten zan, ta Jose Txiki eskribitzen. Gero, onek betetako papera inprentara eramaten zuten.

Arrastoak berdintsuak ziran, bañan gure aitona-arentzat izango zuten diferentziren bat.

Aitona arrastoak egiten ikustean, onela esaten omen zion gure arrebak:

– Aitona, nik egingo diot arrastoa!

Ta arek:

– Milla aingerua! Utzidazu, umea! Zoaz, gaixo ori, emendik!

Makiña bat aldiz kontatzen zuan gure arreba zanak”.

* * *

Bañan, Jose Txikik joaterik etzeukanean-edo, Udarregi bera jeisten zan Usurbilla, eskuan makil bat artuta; eta paretako arrastoak makillan ekartzzen zituan. Ta makillari begira esaten zizkion bertsoak Jose Txikiri.(1)

(1) Jose Ramon Alzaga, Olarrondo, Usurbil.

(1862) Pelota-partiduaren bertsoak

Onako bertso aukerak *Argia* astekarian arkitu ditugu, 1933-ko maiatzaren 14-eko eta 21-eko zenbakietan.

Apirillaren 30-ean, Ipar-Amerikan (Mountain Home, Idaho) zegoan euskaldun batek bertso oien eskaera egin zuan, *Argia*-ren *Galde-erantzuerak* izeneko saillean; eta *Aingeru* idazleak bialdu, sail ortan bertan argitaratzeko. Zortzigarrena ez omen zekian *Aingeru* dalako orrek.

I Milla zortzireun eta
irurogei ta bian,
bertso berriak jartzen
orain naiz abian;
pelotariak izan
dira Donostian,
fama zabaldu bear det
España guztian.

- 2 Zazpi espñoolekin
Mateo frantzes,
partiduba orretan
izan da trabesa;
arrixkatua bada
zenbait interesa,
irabazi duanak
aprobetxa beza.
- 3 Irutatik bi bazan
frantzesaren bando,
trabesa doblatuban
asi ziran sendo;
azpeitiarra dago
jo gabia fondo,
orren fabore zana
atera da ondo.
- 4 Mateo ta Urtxalle
irundar batekin,
laugarrena Arrasko
or zuten berekin;
Bautista ta Zirilo,
Ezkerra eta Joakin,
orra zein diran esan
nai dubenak jakin.
- 5 Pelota aidian artzen
frantzesaren maña,
indarrez artzen dio
nai duan tamaña;
badakiela nago
diabruak aña,
oraingua galdu du
abilla da baña.

6 Manuel Urtxalleko
ez dago tontua,
plazara joan liteke
jaun orren kontua;
ezaguera ona ta
joera prontua,
zartuagatik dauka
gorputz sueltua.

7 Irundar sakalari
oriyekin zanak
listo egiten ditu
pelotaren lanak;
artarako apropos
egiña du amak,
merezi ditu eta
artu ditzan famak.

8 .....

9 Oiek onak ziran da
bestiak obiak,
guztiak dira gizon
kupira gabiak;
bertsuak jarritzeko
badira bidiak,
arritu gaituzte oien
abilidadiak.

10 Azpeitiar ori da
berez trinketista,
luze eta errebotatuta;
ona da Batista;
ez det esan biarrik
begira egon naiz ta,
ez dauzka galduak
besua ta bista.

11 Zirilok jokatu du
egoki ta fuerte,
baduela derizkiot
batek ainbat parte;
pelota argandikan
etzebillan aparte,
alegiña egin du
partida dan arte.

12 Ezker orrek dauka
golpe egokia,
argana dijoana
dago errukia;
izaten badu ondo
artzeko tokia,
kintze arrek izaten du
deskantsu txikia.

13 Joakin sakalaria
pelotari fiña,
badauka malizia
gizon baten diña;
arek neurritu ezker
kintzia jakiña,
zenbaiti egin dio
sabeleko miña.

14 Biba azpeitiarra,
portatu da oso,
gradueta geitxoro (*sic*)
biar degu jaso;
partida irabaziya
ari dala kaso,
berriz jokatzeko ere
daude animoso.

15 Askok espero zuten
frantzes nagusi,
bañan azpeitiarrak
dio irabazi;
oriyek desonratzen
ez edozein asi,
tamaña artako asko
nik ez det ikusi.

16 Oiek pelotariyak
zaizkigu etorri,
badakite plazako
zirkilluen berri;
orren goien-barrenak
ongi dira neurri,
txiripa asko pasa
ziyoten alkarri.

17 Guztiak egin dira
ogei ta bost joko,
bitartean izan da
luzapena pranko;
cuarenta ados-ara
bajatzen zan bapo,
nun billatzeko beste
zortzi orrelako?

18 Kintze batez plazako
oien ibillera,
bost biraje pelotak
gora eta bera;
azkenian Batistak
baztar-bazterrera,
bistan gauden guziok
ikaratu gera.

19 Oiek eman dituzten
gusto arrituak,
arraiskatuak dira
gizon korrituak;
batzuek ez dirade
galtzak berrituak,
beste asko badira
ondo geldituak.

20 Jaun oieiri graziyak
euskeraklaruan
eman biar zaiztela
gendukan goguan;
komeni ere bazan
nola emen nagan,
Udarreiren sermoia
orra nun dagan.(1)

(1) Zenbait tokitan ez ditugu itzak *Argia*-n dauden bezela idatzi, gaizki zeudelako ustean. Astekari onek onela zion:

5/3: *indar artzen dio. Indarraz artzen dio* idatzi degu, urrena aitatuko degun eran, Leitzan jasotako ortan alegia, orrela esaten baita.

6/4: *jaun orren kontura*. Punturako ala bear dualakoan, *kontua* idatzi degu.

7/2: *oriyekin lanak*. Poto, beraz; *oriyekin zanak* idatzi degu, Leitzan jasotako eran orrela baitago.

9/5: *besuak jarritzeko*. Dudarik ez da *bertsuak jarritzeko* izango dala.

10/2: *beraz trinketista*. Garbi dago *berez trinketista* bear duala.

13/7: *zenbati egin dio*.

* * *

Leitzako Gorritiene baserriko aitonak sail ontako amar bertso buruz zekizkian, eta bere biloba Maria Josefa Zestauk kopiatu eta bialdu zizkigun. Onako auek, alegia, beste orden ontan: 1, 4, 2, 3, 10, 5, 6, 12, 13, 7.

Aldaketak: 2/3: Partidu orretantxe; 2/5: arriskatu ere bai; 3/6: poderean ondo; 3/7: aren fabore zana; 4/1: Mateo ta Urzelay; 4/3: Arroxko Beratarra; 4/4: an zuan berekin; 4/7: orra esan zein diran; 5/1: Pelota bolera artzen; 5/4: nai zuen tamaña; 6/1: Urzelay ori ere; 6/5: ezaguera aundia; 6/7: zartua izateko; 7/1: Juakin sakalari; 7/6: egiña da amak; 10/5: esan bearrrik ez det; 10/8: besuak ta bista; 12/3: argana dijoanak; 12/4: dauka errukia; 12/5: pelota ondo artzeko; 12/6: ark badu tokia; 12/7: kintze orrek izango du; 13/3: malezia badauka; 13/5: au ukitu ezker; 13/7: zenbaïti eman dio.

Bei baten gertaera

Udarregiren urrengo bertso auk Usurbilko bei baten gertaera kontatzen dute. Balentin Ota-mendiren (*Espaldi, Villa Bigarrena, Aginaga*) aotik jasoak ditugu. Bañan paperetan agertutako sail bat omen zan. Bertso geiago ere ba omen ziran. Gañontzekoak aaztu, ordea. Karlisten gerratea bukatu eta laister jarritakoak omen dira.

1 Tristurak nago, asi biar det
libertsyua berritzen,
gu oraindikan aprendiz gaude,
eztegu asko korritzen:
Galardi-azpiko Eujeniyo orri
nua bertsuak jarritzen,
or gertatu dan kaso batekin
guztiyok gaude arritzen.

2 Larre-beien bat Aranburutik
aspaldi zuan erosi,
gezurrik ez nun publikatuko,
nik ala ditut ikasi;
zenbaitek eztu ganadubakin
suerte onik merezi,
aurten ez ditu umiak ein da
ixtillu txarrak ikusi.

3 Artzaien batek eman omen du
larre-bei orren berriya:
inposiblia egongo dala
umia eiteko larriya;
buelo aundiya daukala eta
errape izugarriya,
obe lukela balerukake
etxe aldera ekarriya.

4 Mendira jua da beia billatu,
lazua erasten dira asi,
kolpia tira bañan utsegin,
beia saltoka igesi;
amerikano askok bezela
oraindik eztu ikasi,
begira zanak oiekin eztu
pesta gaiztua ikusi.

5 Aita-semiak izan biaute
beia etxian sartuba,
pesalunbriak ikusitzeko
mundu ontara sortuba;
oriyen kejak kontatutzeko
etzan egongo gortuba,
izan biar du derrigorrian
Gilisagastin sartuba.

6 Andik etxera ekarri dute
orgullo aundi batian,
gubernatzeko jarri omen du
amarraturik katian.
“Esnia pranko emango digu
onek umia egitian,
denboraz bota lezake eta
ernai ibilli gaitian”.

7 Txal gaztetxo bat nola dabillen
abisua da etorri,
zer esan ere etzekiten
begiratubaz alkarri;
gizon abillak izanagatik
beiari ezin igarri.
Zer egin dute? Agiñagatik
albaiterua ekarri.

8 Albaiteruak esan omen du
ikutu baño lenago:
“Orren barrenen umerik danik
nere artian enago;
egin da ondo sendatu ere
egiña dala ni nago,
rekonozitu egin biarko
deskuidatuba banago”.

9 Errejizatzen asi omen da
tokatzen zaion graziyan,
albaiterua ondo zijuan
zebillen irabaziyan;
Eujeniyo're ondo izana
bere denbora guziyan,
oriyek baño estubago zan
txekorra Irisasiyan.(1)

10 Albaiteruak esan omen du:
“Dago umia egiña,
esnia dauka turbiyatuba
tiratzeko alegiña;
errapia're gogortutxua,
ori da gauza jakiña”.
Eujeniyoren zilimoniyak:
“Len akordatu bagiña!”

- 11 Arrautzak artu pardelian ta
Irisasira jun zian,
enteratubak egongo ziran
txekor-orrubak nun zian;
umill askua billatu dute
agoniyako trantzian,
alimenturik izan ezpalitz
lan diabrubak an zian.
- 12 Arrautza oiek eman dizkate
batitu edo nastuta,
eskusa gabe gaxuak artu,
gosiak txantxik ezta;
txit azkeneko asnasetan zan
illoki odol ustuta,(2)
sasi-zuloko kolaziyuak
eztitu izango aztuta.
- 13 Lepo-otarrian sartuta dute
txala etxera ekarri,
berialaxe bota dizkate
ama-umiak alkarri;
bei koitadubak ikusi orduko
arena dala igarri,
etzan plakiyak aplakatzeko
leku txarrera etorri.
- 14 Mapill-errekan beste beien bat
omen zeguen saltzeko,
Eujeniyo orri gogua egin
ura dirutan artzeko;
Jose Agustiñ e konporme zala
milla errialian saltzeko,
esku onetan allegatu da
zer duben ezagutzeko.

15 Gizon oriyek pentsatu dute
deposituban jartzia,
edo bestela lengo jabiak
atzera eramatia;
ezpaita ondo beiari fama
kulparik gabe galtzia,
obe litzake pentsu onakin
etxian gobernatzia.

(1) Irisasi, Usurbil eta Aia bitartean dagoan mendi edo baso
aundi bat da.

(2) *Illoki* itz orrek zer esan nai duan ezin diogu antzeman,
naiz eta Balentin Otamendiri orrela kopiatu genion, eta Udarre-
giren 1966-ko liburuan ere orrela argitara eman genduan.

(1878)

Bertso berriak

Bertso auk *Donostiyán: Juan Osés-en moldizte-guián* argitaratu ziran paperetan. Ale bat Parisko liburutegi nazionalean arkitu genduan.

Paper orrek itz auk ditu eskuz erantsita: *Concours de Sn. Sebastian de 1878, par Juan Jose de Udarregui.*

I Ama Birjiñetarako
señaladamente
Donostiyán broma bat
bidakaitu dute,
bertsuetara juateko
lau gizon dezente;
iru apuntadore
an zeuden presente;
jarri gera frente,
kantatu da fuerte,
berak nai duen arte,
ez degu izan kalte:
milla errial premiyo
eman digute.

2 Manuel Oloki eta
Udarregi gaztia,
Bernardo Otaño eta
Pello bestia;
dibersiyorako zan
gure ajustia,
ezta kalte piska bat
alkar ikustia;
ala zan ustia,
erabat uztia
da modu tristia,
orra albistia;
konbeni da pruebak
erakustia.

3 Don Kanuto jauna zan
komisionatuba,
gizon orretzek badu
fundamentuba;
Oloki zarrarena
au zan biartuba,
biyen artian zuten
lan au formatuba;
nago informatuba,
badu eskarmentuba,
da adbertituba,
estudiatuba;
ez daukagu penarik
guk ezagutuba.

4 Bernardo Otaño da
txit balientia,
Pello Errota ere
korrientia;
Oloki zarra berriz
oso dezentia,
Juan Jose Udarregi
sufizientia;
kuadrilla fuertia
nai zuten juatia,
gusto ematia
zan borondatia;
arako etzan kapaz
inozentia.

5 Manuel Oloki zan
nere lagun fiña,
anparatutzen nuan
nere alegiña;
ala ere bagenduben
naiko zer egiña,
akabo zan bildurrak
juan izan bagiña;
boza du klariña,
ez buru ariña,
zartzera egiña
edadez da, baiña
zeñek egingo luke
gizon orrek aiña?

6 Tablerora iyo ta
eraso alkarri,
patxara itxusiyan
ez giñaren jarri;
grano bat apenas zan
bildurrak etorri,
len ere nunbait jakin
ainbesteren berri;
bertso asko neurri,
paperan ezarri,
gero irakurri,
begiratu orri;
notiziyak izango
ditugu guk sarri.

7 Orra lau bertsolari
iru erritatikan,
salida egin degu
txit gogotikan;
letra zuzenak daude
gure gramatikan,
osasuna desio
nere partetikan
txit biotzetikan;
bi dira goitikan,
beste bi betikan
kantuzko platikan;
beti azaltzen dira
Gipuzkoatikan.

8 Gure apuntadoriak
baitaude famoso,
kortia eman zuten
txit kurioso:
obe zala gelditu
guztioz onroso,
formalidez egin
nai zuten preziso;
lan au dala kaso
gaude animoso,
guztiz kariñoso,
txit biktorioso;
kantidade igualak
ginduben guk jaso.

9 Zelebratu genduben
Ama Birjiñ eguna,
illaren amabostian
izaten deguna;
Ramon Artola eta
don Kanuto jauna,
don Jose Manterola
bazuten laguna;
kuadrilla biguna
tokatu zaiguna,
gerok dakiguna
leiala eta ona;
prueban ezagutzen da
prestu dan gizona.

10 Donostiyan dagan
aiuntamentubak
listo egin zituben
orduko kontubak;
baliyo izan zuben
egin zan kantubak,
berrogei ta amar duro
ditugu artubak;
beste alimentubak
danak pagatubak,
gabeko ostatubak
len ajustatubak;
gizon oiekin gaude
txit gustatubak.

11 Nere dotriña dago
garbi irakurriya,
notatu eta paperan
klaro ezarriya;
premiyo kontu au da
oraingo berriya,
akaso izango da
betiko jarriya;
nago igarriya,
talentuz urriya,
ai nere larriya,
bajatu naiz iya;
agur aiuntamentu
maitagarriya.

12 Orra bertsuak jarri
Udarregi gaztiak,
nik ainbeste deretxo
badute bestiak;
pena emango liket
isillik uztiak,
ez iñor ofenditu
mintzatzen astiak;
alkarri erastiak
edo ikastiak,
dira ondo kostiak
kantuzko txistiak;
ogiya jan dezala
itxu tristiak.(1)

(1) Azken itz auek aditzera ematen dutenez, itxuren batek artuko zuan bertso auek saltzeko kargua.

Bertso berriak

1 Milla zortzireunekin
amairugarren urtian
gerra bat izandu zan
Españi partian;
desgraziya gogorak
askoren kaltian,
Donostiya erre zan
txit malamentian,
irurogei ta bost urte
ezta apartian.

2 Frantzesia España'ra
traiziyoz zan sartu,
Madrill'a jua da errege
preso zuten artu;
zaragata gogorak
emen ziran sortu,
baña kontrariyuak
zitzaizkan agertu,
arro etorri arren
laster zan bildurtu.

3 Ustez Españaia'ko
buru zan frantzesa,
arren kontra etorri
baizan ingelesa;
anparatzalle txarra
etzan portugesa,
bestia erretiran
estu eta presa,
etzuen azkenian
len aña grandeza.

4 Pesadunbria maiz-ta
gerrako lanian,
kulpa gabiai kargak
bota geienian;
ordenak partitu gabez
errespeto onian,
aguztuaren ogei ta
amaikagarrenian,
.....
.....

5 Donostiya'rako zan
egun itxusiya,
ondo dakiyenakin
nago ikasiya;
nundik-nai sakioa
eta desgraziya,
gauza amabilia da
personen biziya,
Zubieta'ra etorri zan
ango Justiziya.

6 Nola izan zan desgrazi
orren ondoria,
publikatzeko dana
badet poderia;
gauza galduak beti
badu doloria,
ziudade guziyak
erre-koloria,
estantzi estu artan
aien baloria!

7 Tristura gogorra zan
nere iritziyan,
beren ondasunakin
betiko etsiyan;
etziraden egongo
txit pazientziyan,
ziudadia jarri nai
lengo dezentziyan,
Aizpuru'n junta egin zuten
Agorran zortziyan.

8 Zerbait disimulatzen
lengo desgraziya,
enpeñatu zirala
dago ikusiya;
jueza ta konsula
eta Justiziya,
kabilo ta bezino
kuadrilla guziya;
etzuten zelebratu
obra itxusiya.

9 Formal egitekotan
alako kasuak,
Justiziya ta konsula
ziran prezisuak;
bezino jaunak ere
gizon balerosuak,
gañera sazerdote
relijiosuak,
biyotzian ukitu
Jaun amorusuak.

10 Tristura gogorra zala
nago igarriya.
Besterik zer egongo zan?
Ondarra ta arriya.
Erreunitu ziran
egiteko berriya,
len zan bezin dezente
or dago jarriya,
ziudade formala,
txit gustagarriya.

11 Paperak orain dira
errekonozitu,
Don Nikolas Soraluze'k
billatuak ditu;
Aiuntamentuari
dizka prebenitu,
gero Gobiernora
dute akuditu,
milagro bat bezela
zaie iruditu.

12 Ikusirikan obra
ain arrigarriya,
igez ta aurten egin da
festa bat berriya:
Aizpuru'ko etxiari
arturik neurriya,
arri marmol eder bat
dute ekarriya,
numeraturik dago
dezente jarriya.

13 Festa zelebratzen da
ondo dan moduan,
meza eta sermoia
tokatzen dan graduan;
kargua eman zuten
leku seguruan,
Don Nikolas Soraluze
an zan inguruan,
pentsamentua franko
bazeukan buruan.

14 Soraluze'k egin du
bere alegiña,
ondo deklaraturzen
bada zer egiña;
musika ta bertsolari
eta danboliña,
komediante moduko
kuadrilla bat fiña,
aumentua're bazan
nai genduben aiña.

15 Zubieta'ko bezino
estimagarriyak,
leialtadiaz daude
gogotan jarriyak;
modu oiek argatik
daude etorriyak,
aitormena dutela
gaude igarriyak,
sijnifikantza dauka
Aizpuru'ko erriyak.

16 Orra erregaliya
Donostiya'k egin,
Zubieta'ko jendia
akordatu dedin;
gauza onak errezibitzen
beti da atsegin,
graziyak eman nairik
ondo ezin itzegin,
gaitz erdi iñorekin
ez banu utsegin.

17 Donostiya'k Zubieta'ri
beti amoriyo,
berak leialak izan
dirala meriyo;
beñere ezta izandu
oien kontrariyo,
señale bat ederra
egin du seriyo,
elkar estimatzia
ez da misteriyo.

18 Orra bertsuak jarri
euskera klaruan,
ikasten ditubenak
eduki goguan;
lenago gauza ori
ixilik zeguan,
azaldu biar zana
nola emen nagan,
Alkaiñ'en predikua
orra nun daguan.

Leenengo bertsoak dionez, irurogei ta bost urte ez dira apartean, Donostia erre zala. Beraz, urte oiek 1813-ri erantsita, 1878 urtea degu.

1877 urtean, Nikolas Soraluze kondairalariak *Memoria* edo idazlan bat agertu zuan Zubietako batzarrari buruz. Amaikagarren bertsoak itzegiten du orrezaz.

Urte berean, amabigarrenak dionez, Aizpurua etxeari "arri marmol eder bat" erantsi zioten, 1813-an an egin ziran batzarren oroigarriako, jaialdi ederrak ospatuz: "igaz ta aurten egin da festa bat berriya".

1878-ko festa zer izango zan, *Diario de San Sebastian* egunkariak adierazten du, urte artako irailaren 12-an, jaialdien programa argitaratuz:

Parte primera

"El 15 del corriente mes de Setiembre, domingo, habrá misas rezadas, por extraordinario, en la basílica del barrio de Zubieta.

La misa solemne la celebrará el Pbro. D. Ignacio Múgica, comenzándola a las diez de la mañana, y será presidida por el Sr. Alcalde pedáneo del mismo barrio, cuya comitiva la formarán el Sr. Soraluze como encargado del Excmo. Ayuntamiento de esta Ciudad de San Sebastián para todo lo concerniente a la organización y dirección de esta función cívico-religiosa, juntamente con algunos señores vecinos de Zubieta.

El orador sagrado, el Pbro. D. Isidoro de Bengoechea, predicará en vascuence.

La charanga y el tamboril, alternativamente, a las 9 y media de la mañana tocarán primero en frente de la fachada principal de la casa Aizpurua, en que se halla la gran lápida conmemorativa dedicada a aquellos héroes en 9 de Setiembre de 1877, y, satisfecho este acto de justo homenaje, después recorrerá hasta las 10 las inmediaciones de las casas centrales del barrio e iglesia, ejecutando aires de cantos euskaros.

Celebrada la citada misa cantada, el Alcalde pedáneo y su comitiva, con la demás de la concurrencia, pasarán al son de la música y del tamboril al frente de la preindicada fachada principal de la casa Aizpurua.

Ante ella, los trovadores vascongados, hijos de la contigua villa de Usúrbil, que espontáneamente se han ofrecido al Sr. Soraluze, ofrecimiento que ha aceptado con gratitud en nombre del Excmo. Ayuntamiento, don Manuel de Sagardia (a) Olloquegui, octogenario del cabello tan blanco cuanto sonora voz y aún potente inteligencia y memoria; y don Juan José de Alcain (a) Udarregui, respetado aun entre los mismos poetas, cantarán versos euskaros en loor a los insignes patriotas de las memorables Actas celebradas en los días 8 y 9 de Setiembre de 1813 en el salón de aquel frontispicio y lápida. Ambos son de los 4 poetas de los certámenes euskaros celebrados el 15 de Agosto próximo pasado y 9 del corriente en San Sebastián. Tal será la parte primera del programa”.

Parte segunda

Después del cambio completo de decoración y aspecto, merced al satisfactorio desempeño de las interesantes funciones gastronómicas, para lo cual la isla Urbitarte, allí situada, es tan pintoresca cuanto apropiada, la música y el tamboril recorrerán de nuevo desde las tres y media en la misma forma que a la mañana.

Seguirán a esta excitante llamada para la juventud, aurrenescus, o sea zortzicos, y después bailes del país en la plaza pública en varias agrupaciones al son de la música, alternando con el del tamboril”.

Amalugarren bertsoak esaten duana, beraz: “musika ta bertsolari eta denboliña”. Onela jarraitzen du:

“Se jugarán partidos de pelota a rebote y a blé en oportunos intervalos, singularmente desde el medio día hasta las tres y media de la tarde.

Una media docena de los más aventajados jóvenes de los discípulos del señor don Marcelino Soroa, que dirigirá los ejercicios gimnásticos de la barra, desde 4 a 5 de la tarde, tocando en espacios dados la música, contribuirá también a dar mayor variedad a esta función cívico-religiosa de Zubieta, que ha de ser perpetuada como gloriosa memoria dedicada a aquellos insignes patricios que, en los días más aciagos para San Sebastián, nos dejaron tan gratisimo legado”.

Soroa ori, ain zuzen euskal antzerkiaren alde ainbat lan egindako idazlea degu. Jimnasia-eskola bat izan zuan Donostian, eta bere ikasle gazte oiek izango dira amalaugarren bertsoak aitatzen dituanak: “komediante moduko kuadrilla bat fiña”.

Jaialdiak iragarrita zeuden bezela eta ezin obeto ospatu omen ziran, *Diario de San Sebastián* orrek iraillaren 16-an adierazten duanez. Bertsolariengatik onela dio:

“Inspirados y muy felices estuvieron durante las 11 1/4 a 12 del día ante la lápida conmemorativa los antedichos trovadores Sres. Sagardía y Alcain...”

Frecuentes y nutridos fueron los aplausos que en aquel local merecieron dichos Sres. Sagardía y Alcain, lo mismo que a la tarde en las reuniones de la misma casa Aizpurua y en otra allí cercana. ¡Bien por estos bardos euskaros!”.

* * *

Bertsoen egillea Udarregi dala, azken bertsoak esaten du: “Alkaiñ'en predikua orra nun dagoan”. Abizen ori zuan beste bertsolari bat izan zan Urnietan. Baiña 1877-an jaioa. Gaiñera, bertso auen beste bi iturri ere badaude, eta oiek “Udarregiren predikua” edo “Udarregiren itzaldia” esaten dute.

Esan degunez, 1878-ko iraillaren 15-ean, Udarregi antxe zan Zubietan bertso kantari, Ollokiegi bertsolaria lagun zuala. Bertso auetan esaten dituanak ere, geienak beintzat, antxe jasoko zituan. Soraluze eta beraren idazlanaren aitamenak nola egingo zituan, bestela, irakurtzen eta idazten etzekian batek?

Alboan zuan bertsolari lagunak ere zerbait esango zion gai ortaz. Ollokiegi orrek, izan ere, larogei urte omen zituan 1878-an; amabost urte, beraz, Donostia erre zanean.

Orregatik esango du bosgarren bertsoan: “ondo dakiyenakin nago ikasiya”.

* * *

“Bertso-sail au Jose Aranburu zanaren etxetik jaso degu. Len ere esan degun bezela, jaun au Usurbilko organista zan, eta *Jose Txiki* esan oi zioten izengoitiz. Beragana etortzen zan Udarregi, bertsoak jartzeko asmoak artutakoan”.

Orrela esaten genduan *Auspoa*’ren 56-garren zenbakiaren leenengo argitaraldian, 1966-an, Udarregiren sail onen aurretik, ondoren onela jarraituz:

“Bertso auek eskuz idatzita daude, ta puntu asko, lendabizi jarria zegoana tatxatu ta gañetik berrituta daude. Bañan guk lenengo era jarri degu, bigarrena oarretarako utzirik. Puntu berritzeari euskera garbitzearren ekin diotela ematen baitu”.

Aldi ontan, berriz, oarretan ez, baiña emen ezarriko ditugu aldaketa oiek:

1/7: arritzeko moduan; edo: arritzeko zerate; 1/8: nola entzutian; 1/9: Donostiya ere erretzeraño; 1/10: bada azkenian; 3/5: orobat etorri zan; 3/6: bada portugesa; 3/7: orduan erretiran; 4/1: Naigabia, Desgraziya; 4/2: gerra dagonian; 4/5: ordenak kunplitu gabez; 4/7: Donostiya erre zuten; edo: Donostiya erre zan; 4/8: San Roman egunian; 5/5: nundik nai lapurreta; 5/6: negar karrasiya; 5/9: nork esan zenbatek zuan; 5/10: orduan utziya; 6/3: adierazteko dana; 6/9: istillu gorri artan; 6/10: ai zer naigabia! 7/7: ziudadia jartzearren; 8/4: bada notiziya; 8/6: baita Justiziya; 8/8: onradua guziya; 8/10: junta itxusiya; 9/9: eman zituzten danak; 9/10: biar ziran pausuak; 10/2: gauza ikusiya; 10/5: asmua artu zuten; 10/7: len baño ere ederrago; 12/8: dute erantsiya; 12/9: juantako jaunen onran; edo: jaun aundi oien onran; 12/10: txit ondo jarriya; 13/4: Santiagoren onduan; 13/5: oroipena izateko; 13/6: betiko munduan; 13/7: aditutzen danian; 13/8: gertatu zana orduan; 13/9: negar malko samiña; edo: errukizko sentimentua; 13/10: sortzen da

barruan; 14/1: Donostiarrak egiten dute; 14/2: beren alegiña; 14/7: Aiuntamentua ere bai; 14/8: da gauza jakiña; 14/9: Zubieta'n juntatzen zan; 14/10: kuadrilla atsegiña; 14/7: Zubieta'n juntatzen da; 14/8: kuadrilla atsegiña; 14/9: Aiuntamentua ere bai; 14/10: da gauza jakiña; 15/1: Donosti'ko jendien; 15/2: ongi etorriak; 15/3: ta borondatiaz daude; 15/9: aditzera ematen du; 16/7: graziyak ondo emanaz; 16/8: nai litzake itzegin; 16/9: estimatu ondo ta; 16/10: ez al bait utsegin; 17/3: bera leiala izan; 17/4: dalako nai diyo; 17/8: diyo egin seriyo; 18/5: lenago kondaira; 18/6: atzendua zeguan; 18/7: berritu biar dala; 18/8: jarri zait buruan; 18/9: Udarreiren predikua.

* * *

Bertso auen beste kopia bat, eskuz idatzita noski, geroztik ere eskuratu degu, Donostiako Anbrosio Zatarain jaunaren eskutik jasota. Amabost bertso ditu. Iru falta, beraz: 11, 15 eta 16-garrena.

Gaiñontzeko aldaketak: 1/1: Milla zortzireun eta; 1/7: arritze-ko moduan; 1/8: nola entzutian; 1/9: Donostiya erretzeraño; 1/10: bada azkenian; 2/5: naspilla txit gogorak; 3/3: baña arren kontra etorri; 3/5: igualmente etorri zan; 3/6: bada portugesa; 3/7: ordu-ban erretiran; 4/1: Naigabia maiz da; 4/2: gerra dagonian; 4/5: ordenak kunplitu gabez; 4/7: Donostiya erre zuten; 4/8: San Ramon egunian; 4/9: aguztubaren ogeta; 4/10: amaikagarrenian; 5/5: nundik-nai lapurreta; 5/6: negar karraxiya; 5/7: iñola eziñ aldegiñ; 5/8: ura desgraziya; 5/9: zenbatek utzi zuan; 5/10: erreta biziya; 6/3: adierazteko dana; 6/9: istillu gorri artan; 6/10: ai zer naigabia; 7/7: ziudadia jartzearren; 8/4: bada notiziya; 8/6: baita Justiziya; 8/8: onradu guziya; 8/10: junta itxusiya; 9/5: bezino jaunak eta; 9/9: eman zituzten denak; 9/10: al ziran pausuak; 10/2: gauza ikusiya; 10/5: asmua artu zuten; 10/7: len baño ere ederrago; 12/1: Ikusirikan orren; 12/2: erri eder aundiya; 12/3: urte oro egiten zan; 12/8: dute erantsiya; 12/9: Juntako jaunen onran; 12/10: ederki jarriya; 13/1: Festa elebratzen zan; 13/3: meza ta sermoiakiñ; 13/5: oroipena izateko; 13/6: betiko munduban; 13/7: sermoiyan esatian; 13/8: gertatu zana orduban; 13/9: errukizko sentimentuba; 13/10: sentitutzen da barruban; 14/1: Donostiarrak egiten zuten; 14/2: beren alegiña; 14/7: Aiuntamentuba ere bai; 14/8: da gauza jakiña; 14/9: Zubietara juntatzen zan; 14/10: kuadrilla atsegiña; 17/3: bera leiala izan; 17/4: dalako nai diyo; 17/6: bada kontrariyo; 17/8: diyo egiñ seriyo; 18/5: lenago kondaira ori; 18/6: atzenduba zeguan; 18/7: berritu biar dala; 18/8: jarri zait buruan; 18/9: Udarregiren itzaldiya.

Usurbilko mixioa

Onako bertso auek Orioko Txara baserriko aitona zaarrak kantatu omen zituan bein batez arta-zuriketa batean, Udarregik jarriak zirala esanez.

Pello Saikola bertsolaria ere an zan, eta kopiatu egin zizkion.

Gero Pello onek, 1934 urtean, Orion mixioa zalata, argitaratu nai izan zituan. Naiz eta Usurbilko mixio baterako moldatuak izan, bear zana aldatu eta Oriorako ere ondo.

Bañan inprentara baño leen, Orioko apaiz batek, don Joakin Loidi zanak, bertsoak bere kontura artu eta an da emen itz asko aldatu zituan, euskera *garbitzearren*.

Orrela, bertsoak beren itxura guzia galdu atera ziran.

Bertso-paper au, *Elustondo-Zarauz* moldiztegian inprentatua, Adunako Kamio baserriko Segundo Mendibururen eskutik jaso genduan.

Emen argitaratzeko, ordea, Loidi apaiz jaunaren ikutuak kendu eta bertsoak beren jatortasunera ekartzen alegindu da gure Pello Saikola adiskidea. Apaizaren aldaketak, berriz, ez dute oarretan jartzerik merezi ere.

1 .....
.....(1)
bi milla emendikan
ez dira aparte;
Kristo mundura jaio
dirala diyote,
bertsuak ipintzera
jarri azi naute,
alegiña egin biet
gauza naizen arte.

2 Orrenbeste urte da
Kristo jaio zala,
libruan jarri bazuten
dana dan bezela;
uste det an gezurrik
egongo etzala,
otoitz egiten diyot
txit lotsa naizela,
nere entendimentuba
argitu nazala.

3 Lenagotikan bazan
Jaungoikotasuna,
Birjiñan entrañetan
egin zan gizona;
Trinidad Santuko
bigarren pertsona,
Aita Eternuan Seme
gure Jesus ona,
Espiritu Santuan obraz,
guretzat gauz ona.

4 Belengo portalian
Jesus jaio baitzan,
beartasun aundiyan,
ez dudarik izan;
oñaze, neke asko
arturik bizi zan,
ogei ta amairu urtian
emen ibili zan,
gu salbatziagatik
gurutzian il zan.

5 Adan eta Ebak egiñ
zuten pekatuba
erremediatutzen zan
asko nekatuba;
baizedukan anima
askoren kontuba,
Jesusen gurutzeko
Pasio santuba,
guregatik izan zan
kruzifikatuba.

6 Jesus Nazarenua
guztiyon jabia,
serbituz maitatzia
litzake obia;
beste aldera dago
zenbaiten legia:
biziyo txarretara
billatu bidia,
naiago du serbitu
etsai traidoria.

7 Asko sufritu zuan
Jesus Salbadoriak,
berak iriki zituan
zerura bidiak;
ondo aztubak gaude
arren faboriak,
atzeratu ditzagun
etsai traidoriak,
ez bagera mudatzen
egin du guriak.

8 Gelditu ez gaitezen
desanparatubak,
oain etorri zaizkigu
misiyo santubak;
praile jaun orri gaude
sermoi ona aitubak,
sobra geunden etsaiak
lepotik lotubak,
zer estadutan gauden
atera kontubak.

9 Misiyo santu oiek
egin dute lana,
arrimatu gaitezen
Jaungoikuagana;
biyotz umillarekin
guazen beragana,
egin zaun konfesiyo
egiyazko bana,
gaizki aterako da
deskuidatzen dana.

10 Konfesatzera juanda
zenbaitek zer dauka?
Txikiyenak aitortu,
aundiyenak uka;
emakume batzuek
senarraren kulpa,
senarrak ere berriz
arrazoia dauka,
ez dago zerurikan
gezurraren truka.

11 Konfesiyan esan
dena dan moduban,
iñoren aitzakirik
ez egin orduban;
zertan utsegin duben
eduki buruban,
bestela ez gabiltza
leku seguruban,
egiyaz dabillena
sartzen da zeruban.

12 Kontu aundiyarekin
egin esamiña,
biyotzetikan artuz
oñaze samiña;
berriz ez mantxatzeko
propositu fiña,
penitentziya zuzen
kunplitu alegiña,
ezin deskuidatu
zintzuak bagiña.

13 .....
.....(2)
biyotzetikan eman
Jesusi graziyak,
uste det dituala
ondo mereziyak,
bere odolarekin
gaitu erosiyak,
eriyotzaz ordaindu
zituben guziyak.

14 Gure misiyo santu
biyotz-biyoztiyak
burura ditu gertu
geren siniskayak;
nola umiak ala
eta aundiyak,
utzi pekaturako
bide ondatiyak,
ori egintzen digu
Jaun maitatiyak.(3)

15 Atzeratu ditzagun
biziyo gaiztuak,
utsa bezela dira
munduko gustuak;
eman biarrak gera
txit kontu estuak,
gure lanak ez dira
izango aztuak,
azalduko bait ditu
Jaungoiko justuak.

16 Fede bizi batian
orain jarri gera,
maitatu nai genduke
Jesus ona bera;
ez degu ofenditu nai
emendik aurrera,
ez gaitu eramango
paraje txarrera,
gutzaz ezta aztuko
saiatzen bagera.

17 Gorroto gaizto gabe
bizitu gaitian,
menturaz eriyotza
degu bat-batian;
berriz trabatu gabe
etsaien katian,
gure misiyo santu
oiekin batian,
San Pedrok sartu gaitzan
zeruko atian.

18 Jaungoikoaren legia
bete zagun kontuz,
ofenditu degula
gaude gu damutuz;
biyotzetik eskatu
berai pulamentuz,
gorde gaitzala bere
bendiziyo santuz,
ala gerta dedilla,
biba, amen, Jesus.

(1) Pello Saikolak atera arazi zuan paperean, bi lerro auk onela daude:

Emeretzireunekin
ogei ta amalau urte.

Bañan ez baitakigu Udarregik bertso auk zein urtetan jarri zituan, ezin bete izan degu utsune ori.

(2) Bertso-paperak onela dio emen:

Osoro zuzendurik
gure lengo gaizkiyak.

Pelloren iritziz, bi lerro auk ere apaizak aldatuta daude. Baiña iñola ere ezin gogoratu itz jatorrak nola ziran.

(3) Esan bezela, Pello Saikolak bertso auk beren jatortasunera ekartzen saiatu arren, ez det uste bertso ontan ori lortu zuanik. Ez du ematen Udarregik jarri bezelaxe dagoanik, beintzat.

Bertso berriak larre-beienak

Udarregi etzan artzaia, bañan mendi-beiak, larre-ganadua alegia, bee aldean eukitzen zituan neguan. Udaran, berriz, maiatzetik negua berriro eldu arte, Aralar aldean.

Urte batean, negu sarreran, oi bezela, ganadua-ren billa joan zan. Billatu zituan beiak. Bañan, goitik beera Zaldibira zetorrela, an tokatu zitzaion Gaintzako kondea zaldiaren gañean, beetik gora, bere kapa ta guzi.

Kondeak, beiak topo egin zituanean, kapa atera eta bidea libratzen asi zan. Ganadu guziak ikaratu eta alde egin zuten. Udarregi, berriz, alerik ere bistan etzuala gelditu zan.

Andik laister beste gizon bat ikusi zuan. Onela galdetu zion:

- Adiskidea, zein zan gizon ori?
- Ori? Gaintzako kondia.
- Gaintzako kondia?

Demoniñoak eramango al dik olako jendia!

Gure ganaduak beintzat jun dia!

Gero, beiak ezin billaturik ibili ziran, mendi guziak korrituz. Billatuta ere, etziran beren bidera etortzen, eta zakurrekin ekarri bear izan zituzten.

Ondoren, pasadizoa bertsoan jarri zuan.

Berri auek, Mateo Landa Alkain Udarregiren billobaren aotik jasoak ditugu.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Getariko Garro baserrian eskuratu nuan. Berezitasun bat dauka paper onek: amarrekoak izanagatik, ez daukela bertsoak amar lerrotan idatziak, bostetan baik. Guk ere era ortan kopiatu ditugu.

Doiñua Mateo Landak kantatua da.

U - da-rre-gi ju - an da aur-
ten A-ra - la - rra be - ti zu a-rra - pa-
tze-ko na - go gi-zon za - rra zen-
bai - tek a - di - tu-ta e - gin-go du fa-
rra pe - na det min - ga - ñi-an i-
bi - lli bi - a - rra au - rre - ne-ko jor-
na-da ez - ken - du-an txa - rra.

- 1 Udarregi jua da aurten Aralarra,
betizu arrapatzeko nago gizon zarra;
zenbaitek adituta egingo du farra,
pena det mingañian ibilli biarra;
aurreneko jornada ez genduen txarra.
- 2 Aurten gelditu zaizku Aralarren beyak,
etzituzten aditzen etxerako deyak;
eraman gaitu aiek errenditu nayak,
ezin billaturikan gure ibilliyak,
onekin alderdirik ez du familiyak.
- 3 Bi gizon da zakurrak erritikan artu:
Jose Maria Azurza, D. Bizente Portu;
beste lagun batzuek an zaizkigu sortu,
Aralarko mendiyak bapo dira neurtu,
orra arro banitzan juiziyuan sartu.
- 4 Zaldibiyau dauzkagu bi sozionista,
mendira egiten zuten iñoiz errebista;
larre-ganaduakin disgustua maiz-ta,
azienda gaiztua gelditutzen gaitz-ta,
neonek dakit ondo proatuba naiz ta.
- 5 Zaldibira jua da biyaramonian,
mendiz mendi asi giñan koraje onian;
sustantziyan biar da alako lanian,
zerbaiten aitzekiya bazan geienian,
ez ditugu ikusi iru egunian.
- 6 Urte Zar eguna zan señaładamente,
banuen inguruban makiña bat jente;
napar artzaitxo batek eman zigun parte:
puntu artatik beiak etzirala aparte;
ankak dantzatu ziran aiek ikusi arte.

- 7 Salida egin degu Urte Berri goizian,
zazpi gizon juañ giñan guztiko pozian;
beiak jarri ditugu nai degun klasian,
balazua bezin zuzen txit bide luzian,
baña kontrariyuak guretzat bazian.
- 8 Beiak bota ditugu nai degun mendia,
ustez egin genduen aziyo grandia;
an fortunatu zaigu Gaintzako kondia,
bi aldetara beiak saltaka juañ dia,
bapo izorratu du orretzek jendia.
- 9 Beiak salto, guk segi, zer dibertsiyua!
Ez nintzan nai orduko arañño iyua.
Ataungo aldera urrengo sayua,
ni ez naiz fortunoso mundura jayua,
zori gaiztoz sortu zan konde arrayua.
- 10 Mateo Garmendia etzan apartian,
alegiña egin du bere suertian;
ganadu agurua guretzat kaltian,
baña segitzen ziyen onradamentian,
ark batu ditu oiek aitz-zulo batian.
- 11 Aitz-zulo orretara laister giñan bildu,
zakurrak irrintziyaz, guk ezin ixilldu;
bati ezpañetatik an ziyoten eldu,
ankaz gora botata genduen uzkaldu,
alegiña egin gabez ezta ezer galdu.
- 12 Bat bota genduen da bestia aurrera,
zakurrak arengana urrengo sarrera;
eldu ziyotenian egin zuen kera,
ni ta Bizente Portu abiyatu gera,
amildu egin zaizku arkaitzetik bera.

- 13 Amilduta osin-zulo batera sartutzian,
luzaro egon gabe laiste irten zian;
txala igesi zijuan, gu berriz atzian,
ikusitzen genduen noizik bakoitzian,
ura sentimentuba nere biyotzian!
- 14 Eguna pasa degu txit neke aundiyan,
tabernaz aukerarik eztago mendiyen;
laiste giñaden zerbait pentsatzeko gayan,
aulduta jarri gera alimentu nayan,
gauba pasa genduen Ataungo Ayan.
- 15 Gau ura pasa nuen oso penatuba,
txala bere salletik abandonatuba;
betiko gelditu naiz eskarmentatuba,
zopa eta ura zan gure alimentuba,
amalauna errial genduben kontuba.
- 16 Ango ostalariyak baloriak ditu,
diru gutxitxorekin dirua du bitu;
paraje garestira degu akuditu,
gure kuarto apurrak laiste ziran aitu,
Ataungo atsu orrek zikiatu gaitu.
- 17 Beia agertu da baña txal gaxua galdu,
esanda ere zenbaitek sinistuko al du?
Datozen kastiguai biar zaie eldu,
lekua aldatzera genduen bialdu,
Naparruako Etxarrin gero da azaldu.
- 18 Mateo Garmendia juan zan Etxarrira,
pozez zoraturikan txalari begira;
berak ekarri zuen andik Zaldibira,
Artikulara zuten gero urrengo jira,
ezurrak beraritan etorriyak dira.

19 Noizbait osatu zaizku ganadu guziyak,
makiña bat funtziyo gaude ikusiyak;
San Migeletan giñan aldrebes asiyak,
geroztik izan dira modu itxusiyak,
orain kontentu gera Jaunari graziyak.

20 Orra bertsuak jarri Udarregi gaztiak,
euskeraz eman ditu bere albistiak;
ni konfesatu naiz ta aditu bestiak,
erotu ote naizen diyo emaztiak,
arrazoia daukala deritzat tristiak.

Bertso berriyak

Bertso auek, Oiartzungo Altzibar ballaran jaso nituan, Olalde baserriko Jose Anjel Sarasola-ren eskutik, moldiztegi-izenik gabeko paper batean.

Egillea nor dan ez da iñun ageri. Bañan Zubieta-ko Lartzabaleta baserriko Manuel Urruzmendik lau bertso aoz eman zizkidan, 5, 6, 7 eta 15-garrena, Udarregirenak zirala esanez.

I Paratu biar ditut
bertso bat edo bi,
zer gertatuko zaigun
azkenian guri:
pentsatzen ez degula
eriotza etorri,
kontua emateko
anima ori larri,
ojala orrelakorik
gerta ezpaleri!

2 Ongi konfesatu eta
mezak ere entzun,
ia errezelarik
barnan senti dezun.
Relijio santutik
al zaude jakintsun?
Jaunak ezaguera
ona eman zizun,
begira deskuidorik
gerta ez dakizun.

3 Palaziyo ederrak,
munduko jardinak,
ez bereala iltzeko
asmoan egiñak;
etsaiaren bandera
egĩñ alegiñak,
pekadori ingrato
gaizki itzegiñak,
Jaunak presente dauzki
gure utsegiñak.

4 Espiritu malijno
demoniño zarrak,
Luziferrek ez dauzki
laguntzalle txarrak;
luzatzen dituztela
beren atzaparrak,
diranak gorrituak
suak eta garrak,
zer kontra egin lezake
anima bakarrak?

5 Juiziyoko egunian
suzko lau ibaia,
eskuak berotzeko
izango da gaia;
iya, nere kristabak,
lenagotik saia,
gure animen billa
or dator etsaia,
Antekristo mundutik
infernuko artzaia.

6 Orduan jartzen danak
ibai oiei begira,
naiko luke bereala
sekatzen balira;
kontu au dakitenak
munduan badira,
nik ikasi dedala
oraindik berri da:
Jesusen oñetatik
jaioko omen dira.

7 San Juan Ebanjelistak
au berak esana,
bazekiyen nola zan
ibai oien plana.
Zer egin dezakegu?
Au da gure lana:
bitarteko paratu
Andre Birjiña Ama,
enpeña dakigula
Seme Jaunagana.

8 Orra nola dijoazen
urak itxasora,
guziyon eriyotza
orrela eldu da;
ontarako jaio giñan
kristabak mundura,
pentsamentu txarrikan
badator burura,
egin dilijentziya
sartzeko zerura.

9 Orra bertso berriyak
orain, mundutarrak,
askorentzat on dira,
bestientzat txarrak;
ikaratuak dauzki
animako larrak,
akordatu gaitezen
gazte eta zarrak,
zer nolakoak diran
inpernuko garrak.

10 Infernuan badira
zepo ta grilluak,
egiya esaten badu
nik dedan libruak;
an ez du baliyoko
batere diruak,
atormentatuko du
beraren selluak,
posada gaiztuetan
munduan bilduak.

11 Etsaiaren banderan
baldin bazabiltza,
maiz idukiko dezu
aparte eliza;
gustuak kunplitutzen
animali-gisa,
despreziaturikan
Jainkuaren itza,
orra nola galtzen den
sekulako ditxa.

12 Bizimodu berri bat
guazen artzera,
ikusi gabetandik
anima galtzera;
ustez mundu onetan
luzaroko ezker,
emendik dijuanik
ez dator atzera,
etzaigu damutuko
ondutzen bagera.

13 Etsaiak memoriya
daukagu nasiya,
gure animak dauzki
iya irabaziya;
arreta baten faltan
lan ori guziya,
apartatzen bazaigu
Jaunaren graziya,
izugarriya izain da
gure sententziya.

14 Juiziyoko eguna
egun bat larriya,
aspalditik oi nago
bildurrak jarriya;
guziyok badakigu
lan orren berriya,
bitarteko paratu
Birjiña Mariya,
logratzeko Jaunaren
miserikordiya.

15 Aingeruak tronpeta
duanian jotzen,
anima ta gorputza
joango gera zuzen;
jendia asiko da
Josafaten sartzen,
munduan asieran
notiziya bazen,
ai zer bildurtasuna
sententziya artzen!

16 Zertarako jaio giñan
mundu onetara,
infernura joatekoz
ango penetara?
Zuzendu nai badegu
oraindik beta da,
zierto jakitera
joain gera bertara,
allegatuko gera
trantze orretara.

17 Jesusen dotriña ona
letuaz goazen,
prebenitu gaitezen
zerurako zuzen;
anima egongo da
kontentuz zorutzen,
Birjiña Ama paratu
graziyak logratzen,
gauzarik bearrenaz
ez gera akordatzen.

18 Prebenitu gaitezen
gu guztiyok emen,
ez dakigu eriotza
uste gabe gauden;
Mariya Santisima,
lagun zaiguzu arren,
iya gure trantze au
noiz izango ote den,
ondo gerta dedilla,
biba Jesus, amen.(1)

(1) Manuel Urruzmendiren aldaketak: 5/9: Antikristo mundura; 7/5: zer egiñ al gentzaken; 7/8: gure Birjiña Ama; 15/3: korputza ta anima; 15/6: Josepetan sartzen.

* * *

Guk bertso auek arkitu ditugun papera ez da Udarregiren denborakoa, askoz geroagokoa baizik. Ez dakigu, beraz, zenbatgarren argitaraldia izango dan.

Irakurlea oartuko zanez, Usurbil aldeko euskera ez dana ere azaltzen da an eta emen bertso auetan: *barnan, dauzki, nola galtzen den, izain da, bazen, joain gera, ote den...* Dударik ez da Udarregik etzituala oiek orrela jarri. Geroko eranskiñak edo aldaketak izango dira. Edo, bestela, bertso auen egillea beste norbait izango da.

* * *

Errenteriko Jose Goñiren eskutik jaso genduan orri batean, sail ontako iru bertso arkitu ditugu, aldaketarik gabe eta makinaz idatzita: 1, 4 eta 6-garrena. Bañan baita beste iru bertso auek, Udarregirenak edo norenak diran ez dakigunak:

Zer pentsatutzen dezu,
kristau txoratu?
Non da Airstoteles,
maiso famatua?
Aborrezitu etzuen
bere pekatua,
Jaunaren sententziya
kruel da artua,
infernuko zoletan
dago ondatua.

Igual ere omen dago
errege Alejandro,
sinistaturik nago,
libruak esan du;
pekadore ingrato
nola zan izandu,
akordatu omen zan
Jainkuaz berandu,
Luziferrek anima
aisa eraman du.

Nai duenak eskoi ta
nai duenak ezker,
aukeran gaudenian
Jaungoikoari esker,
destinatuak gaude
bagabiltza oker,
gaitzerako pronto ta
onerako alper,
kristabak, eriyotza
gurekiñ da laister.

* * *

Aita Donostia zanak, bere *Euskal eres-sorta* liburuan (1921), 223 zenbakian, sail ontako leenengo bertsoa eta doiñua dakarzki, Arraiotzen bilduta:

Paratzera nuaie
kopla bat edo bi,

zer gertatuko zaigun
 azkenean guri.
 Pensatzen ezteguna
 eriyua etorri,
 kontuen emaiteko
 animo ori larri,
 ojala olakorik
 gerta ezpaledi.

Pa - ra-tze-ra nu - a - ie ko -

pla bat e-do bi zer ger-ta - tu - ko

zai-gun az - ke - ne - an gu - ri. Pen -

tsa-tzen ez - te - gu - la e - ri - yu - a e - to -

ri kon - tu - en e - mai - te - ko a -

ni - mo o - ri la - rri; o - ja - la o - la -

ko - rik ger - ta ez - pa - le - di.

* * *

Ondoren, doiñu ori *Gure Herria* aldizkarian agertu zuan Aita Donostik, bukaeran argibide auek emanaz:

"Cette mélodie a été publiée dans mon Euskal eres-sorta, n° 223. Je l'ai recueillie au début de mes recherches folkloriques de Miguel Esteban Gortari, âgé de 74 ans, le 11 décembre 1911. Il vivait dans la "borda" d'Inda du village d'Arrayoz (vallée de Baz-

tan). Il tenait de ses parents que ces vers avaient été composés par "Kapote", fameux pertsulari de Sumbilla".

Bañan oraingo ontan, bakarra eskeiñi bearrean, zortzi bertso ematen dizkigu. Oiek nundik dituan adierazteko, onela esaten du:

"Les couplets m'ont été communiqués par mon confrère, le savant euskeralogue, le P. Polycarpe d'Iraizoz, que les a copiés à Lanz, petit village de la Navarre".

Bañan Lantzen bildutako bertso oiek, guzira zortzi, leenengoan izan ezik, beste sail batekoak dira.

Ala ere, guk leen idatzitakoa, bertso auek Udarregirenak ez dirala agian izango alegia, indartu egiten da Aita Donostiak esaten dituenekin.

Santa Agedaren bertso berriak Udarreik jarriak

Bertso auek, Azpeitiko Fidel Uria apaiz jaunaren eskuz idatzitako kuaderno batean arkitu ditugu.

1 Pekatariak etsai oekin
degun gerra edo desditxa,
enpeñatuko baldin bagiña
sujetatutzen da errex;a;
adi dezagun nola izan zan
Santa Agedaren bizitza,
bere etsaiak eman zioten
txit martirio portitza.

2 Kristau fielen alabantzan da
tormentatua munduban,
ez dakit eta nik ezin esan
zenbat sufritu zituban;
aspalditxoan libru batetik
pruebak artu nituban,
aztu ez bazat saiatu biat
kontatzen ote ditudan.

- 3 Santa Ageda dama eder bat
Sizilian zan jayua,
Cataniako juezen mende
igaro martiriyua;
egin nai izan ziotelarik
gaiztoak engañiyua,
ez baizioten muda erazi
sekulan opiniyua.
- 4 Cataniako gobernadore
Kinziano zan orduan,
kristandadia galerazi ta
bere emazte nai zuan;
Jesukristori bere bizitza
len agindua baizuan,
erejiakin bat egitiaz
gustorik artzen etzuan.
- 5 Kinzianoren iritzirako
ark esatia basta zan,
bañan agindu etzionian
bene-benetan triste zan;
andre gaizto bat biraldu zion
konbertitu al bazezan,
atormentatu biarko zala
baldin mudatzen ez bazan.
- 6 Andre gaiztoa bazebilkion
ematen zenbait idia,
toparik asko ematen zion
atajaturik bidia;
bingo batian esan zion eze:
“Ez det galduko fedia,
beste gizonik ez det biar da
Jesukristo det neria”.

7 Andre gaiztoa bueltatu zan
Kinzianorengana're,
esaten zion: "Ez da mudatzen,
ez det ainbeste balore;
ez det sinisten neskatxa ori
konbertituko dala're".
Erantzun zion: "Mudatuko da
tormentuakin bada're".

8 Burni-plantxa bi gori-goriak
galtzarpietan sartuta,
len bezin gogor zeguan santa
oriek bertan oztuta.
"Atormentatu dezagun gogor
konbertitu nai eztu-ta,
ezur guziak ego begitza
prensa batian estuta".

9 Ereje oien krueldadia
zenbateraño ote da?
Ola bezela egindu zuten
prensa artatik atera;
ala ere ez konbertitu nai
Kinzianoren aldera,
agindu zuen sartu zedilla
kartzela illun batera.

10 Kristok San Pedro biraldu eta
argitu zion kartzela,
gañera berriz esaten zion
neskatx au senda zezala;
penagarria billatu zuan
zakar tartian zetzala,
gorputz guztia sendatu zion
lenago zuan bezela.

- 11 Kristal-puska ta *talavera*-kin
galtzara eragin zuan,
larru gorrian, soka lepotik
zeukala, eraman zuan;
an arrastaka erabiltzeko
sententzia eman zuan,
oiek guztiak eginda ere
mudantzarikan etzuan.
- 12 Alde guztitik puska jario
santaren gorputz ederra,
au ikusi ta ez lastimatzen
ereje biotz gogorra!
“Borondaterik ez badaduka
mudatuko du biarrak,
arma zorrotz bat ar zazute ta
ken zaizkatzute bularrak”.
- 13 Bular oriek kenduta ere
bere koraje fuertian,
galdetu eta erantzun zien
leengo borondatian;
agiñdu zuen sartu zedilla
kartzela illun batian,
an zeguela atera gabe
bizia zuan artian.
- 14 Kalabozora eraman zuten
puskak zintzilik zeuzkala,
odola ere bazerarion
iturriari bezela;
Jesukristori eskatzen zion
munduan aspertu zala,
konbeni bazan, aren despeida
arren disponi zezala.

- 15 Talavera-zko galtzara ortan
guztia urratu zan da,
kalabozuan ezin zeguan
ez jarrita, ez etzanda;
bai Jesukristok aditu ere
adiskideak esanda,
orain glorian gozaten dago
minutu artan ill zan da.
- 16 Santa Agedak kulparik gabe
orra zer paraderuak,
gorrotu artu zion medioz
ereje majaderuak;
munduko gauzai begiratu ta
au ematen dit goguak:
gaurko egunean asko gaudela
mudatzen errezaguak.
- 17 Ziertua da Santa Ageda
modu orretan ill zala,
banago eze libru orretan
gezurrik jarri etzala;
neronek oso sinistutzen det
fedeko gauza bezela,
gure Jesusek aren moduban
indarrez jantzi gaitzala.
- 18 Santa Agedak boto firmia,
guk alakua eztegu,
jenio txarrak ditugulako
arrisku aundiak dauzkagu;
azken fiñian bitartekotzan
bera jarriko al zagu,
Udarrei zarrak au desio du
ala konbeni bazagu.

Asto-demaren bertsoak

Bertso auek Oiartzungo Altzibar baillaran jaso genituan, Portueneko Inozentzio Urkiaren eskutik, moldiztegi-izenik gabeko paper batean.

Baňan ez da Udarregiren denborako argitaraldia, askoz geroagokoa baizik.

Paperaren barren aldean Otaňoren *Mutil koxkor bat* bertsoak daude.

Udarregirenak dirala ez da iňun ere esaten. Baňan Mateo Landa Alkain Udarregiren billobak, Lartzabaletako Manuel Urruzmendik eta Portaleko Antonio Aizpuruak sail ontako bertso batzuk eman zituzten, Udarregirenak zirala esanez. Bertso oiek Felix Aizpuruak jaso zizkien.

Igeldoko plazan jokatu omen zan dema au: bost asto eta bei pareá, bertako arriarekin:

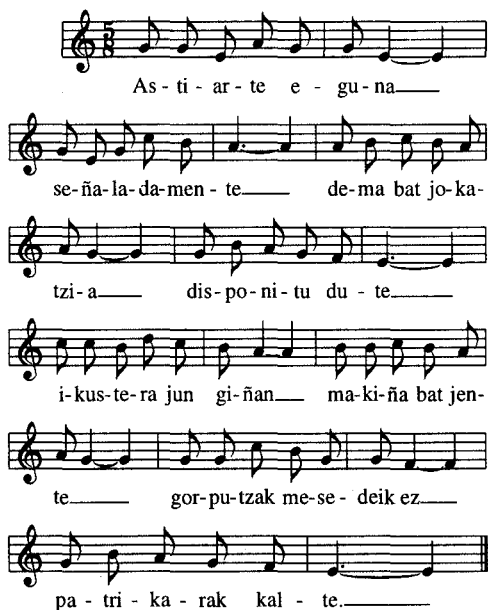
Bei pariaren kontra
bost ziran astuak...

Eta:

lau asto eme aurrian
ta ar bat atzian...

Arri txikia izango zan. Ala ere, galdu egin omen zuten.

Doiñua Fabian Loidi Igeldoko erretore jaunaren aotik jaso da.

As - ti - ar - te e - gu - na —
se - ña - la - da - men - te — de - ma bat jo - ka -
tzi - a — dis - po - ni - tu du - te —
i - kus - te - ra jun gi - ñan — ma - ki - ña bat jen -
te — gor - pu - tzak me - se - deik ez —
pa - tri - ka - rak kal - te. —

I Astiarte eguna
señaladamente,
dema bat jokatzia
disponitu dute;
ikustera jua giñan
makiña bat jente,
gorputzak mesederik ez,
patrikadak kalte.

- 2 Dema bat jokatu da
Igeldoko erriyan,
lau asto eme aurrian
ta ar bat erdiyan;
orlako funtziyorik
juan dan aspaldiyan
apenas izandu dan
gure alderdiyan.
- 3 Bei pariaren kontra
bost ziran astuak,
kargetan ez pizkorrak,
jeniyoz bastuak;
aurrera biarrian
iztingan listuak,
ez dituzte eragin
algara gaiztuak.
- 4 Markos argiña eta
Maraita bestia,(1)
desiatzen zan oiek
plazan ikustia;
nai zuten marka on bat
an erakustia,
asto diabru aiek
portatu eztia.
- 5 Markos ori da gizon
ikaragarriya,
ekarri zuan ugal
bat izugarriya;
sorbaldatik lepora
zedukan jarriya,
tiratzen ziyon baña
geldirik arriya.

6 Ikusgarri ederra
or digute jarri,
batzuetan iso ta
bestietan arri;
akullu motz banarekin
zirikatu sarri,
latigo eder asko
etzuten ekarri.

7 Jende asko giñaden
dema orri begira,
makiñatxo bat gizon
gustatubak dira;
aurrera biarrian
atzera salida,
indarririk asko bazan
portatu balira.

8 Astuak dadukate
ejerziziyo gutxitxo,
dema kontu oietan
daude atzeratxo;
arrieruak berriz
nekatubak geitxo,
batek esaten ziyon:
“Arri, txiki potxo!”

9 Oso egoki ziran
astuak jarriyak,
alanbre ta kollare
txit gustagarriyak;
oiez gañera berriz
bildots-zintzarriyak,
Belabietatikan(2)
zakuz ekarriyak.

10 Lau asto eme aurrian
ta ar bat atzian,
arto-burubak janez
noizik bakoitzian;
dema ori jokatu
balitz maiatzian,
panderubaren billa
saiatuko zian.

11 Berriri portatu da
iriyaren gisa,
Boletiñian bialdu
biar det Parisa;
beiak egin zituzten
bi arroa txixa,
aien gañian marka
ondu dute aixa.

12 Orra zer pasatu dan
Igeldoko erriyan,
esplikatu nai nuke
eusker a garbiyan;
arriya eraman dute
bost oiñ da erdiyan,
larri ibilli dira
salbo-ta epurdiyan.(3)

(1) Maraita edo Marabita Igeldoko etxe baten izena da. Ango gizona aitatu ko da emen.

(2) Belabieta Amasako mendi-lepo bat da. Aren azpitik, tunel batean alegia, pasa bearra da Iruñetik Donostiraiñoko autobidea.

(3) Bertsoak erriaren buruan pixkanaka nola aldatzen diran ikusteko, ona emen Manuel Urruzmendik eta Antonio Aizpuruak eman zizkiguten bertsoen aldaketak: 1/3: dema ori jokatzeko; 1/5: inguratu giñaden; 1/7: gorputzak mesere du; 5/1: Andres ori da gizon; 5/3: uel aundi bat zuen; 5/4: plazara ekarriya; 5/5: espaldatik bueltan; 5/6: amarraz jarriya; 8/5: arrieruak ziran; 10/1: Asto eme bat aurrian; 10/2: lau arrak atzian.

(1893)
Bertso berriak
Juan Jose Alkain-ek
jarriak

Bertso auk Leioako Zabale baserriko Eulojio Bidea Agirrerengandik jaso genituan, *Imp. de Fernandez y Diego*. - Eibar moldiztegiko paper batean, Bilboko Alfontso Irigoienek bitartekotza eginda.

I Milla zortzi eunekin
larogei ta amairuban,
ditxa eder bat sortu da
gure inguruban;
bertsuak formatzia
jarri zat buruban,
korputza ez dadukat
lengo estaduban,
saiatu egin biat
al dedan moduban.

2 Biba Kabildua ta
Aiuntamentuba,
esperatzen det oien
konsentimentuba;
memoriya debilla,
au sentimentuba!
Zerbait itzegiteko
det pentsamentuba,
egingo banu oien
kontentamentuba.

3 Usurbilko erriko
parroko guria,
izan du itzegiten
abillidadia,
errespetua eta
formalidadia;
piska bat bajatuba
dauka edadia,
izan degu guztizko
predikadoria.

4 Ai, gure erretore
leial eta fiña!
Fedia aumentatzeko
orrek badu griña.
Sermoi ederra franko
guretzat egiña,
beti enpliatu du
bere alegiña,
gu guztiak egiten
saiatu bagiña.

5 Orain ekarri dizku
bi relijioso,
sermoi eder oieri
egiyegun kaso;
premiakuak izan
gintezke akaso,
oien laguntasuna
biar da preziso,
ondo prebenituta
guazen animoso.

6 Martxuan amaikian
dirade asiyak,
ez ditugu aditu
sermoi itsusiyak;
nola predikatutzen dan
daude ikasiyak,
gizon estudiatu
asko ikusiyak,(1)
ondo portatu dira,
Jaunari graziyak.

7 Frai Daniel Baertel eta
Fraia Andres bestia,
asko desiatzen zan
oiek ikustia;
predikadore txarrak
azaldu ezta,
pentsatu det graziyak
ematen astia,
lastima da oieri
ixillik uzta.

8 San Frantziskoren seme
estimagarriyak,
Aita piadoso bi
dira etorriyak;
bete gabe pekatu
grabien neurriyak,
orain artu ditzagun
bizitza berriyak,
ikusiz ez ditzagun
istillu gorriyak.

9 Bildur gabe juateko
digute otsegiñ,
modu obian eziñ
gizonak itzegiñ;
etsaiaren mendian
ez dala atsegiñ,
libratzeko moduba
obe degu egiñ,
Jesusen asarria
aplakatu dediñ.

10 Anima garbitzen du
konfesiyo onak,
ez du ezer serbitzen
bildurrak egonak;
itxurak egiteko
desiuan danak,
engañatuko ditu
konfesore jaunak;
Goikuari pegatzen
izango dira lanak.

11 Ark kargu artuko du
zorrotz edo estu,
zeñek bere kontuba
eman biagu justu;
batzuek ukatu ta
beste zenbait aztu,
konfesiyo txarrakin
ez bizi ro poztu,
goiko jueza iñork
engañatzen ez tu.

12 Gustora ez badago
len kontzientziya,
orra orain garbitzeko
konbenientziya;
anima badijua
pekatuz jantziya,
sufritu biarko du
an penitentziya,
iñork ez tu jirako
aren sententziya.

13 Pekatu guztientzat
da barkaziyua,
milla izanda ere
konparaziyua;
lapurretak biar du
restituziyua,
dago konfesatzeko
obligaziyua,
konsegituko bada(2)
absolbiziyua.

14 Munduban egiñ arren
txit asko pekatu,
zer edo nola diran
esaten nekatu;
orren gañian dute
asko predikatu,
akusatzia eziñ
iñork debekatu,
lotsaz edo bildurrez
ez arren ukatu.

15 Espazioz ta ondo
egiñ esamiña,
artu doloria ta
propositu fiña;
damutasunarekiñ
pekatu egiña,
aubaz konfesiya
kontuz alegiña,
izan penitentziya
kunplitzeko griña.

16 Preziso ez naiz asi
itzegiten grabe,
ni ez nago oraindik
oiek bezin trebe;
emen sufritutzia
askoz degu obe,
gero izan gaitzen
gloriaren jabe;
iñor ezta salbatzen
penitentzi gabe.

17 Konfesiya egin da
komulgatuzian
konsidera dezagun
geren biyotzian,
gure Jesus maitiak
bere eriotzian
sufritu zitubenak,
aundiak baitzian;
gure onagatikan
ill zan gurutzian.

18 Bere odolarekiñ
ginduben erosi,
pekatutik libratu,
zeruba irabazi.
Orain akordatzia
ez al du merezi?
Egunero eman ez
asko esker eta grazi,
ofensa gutxi egiñ da
umildadez bizi.

19 Utzi pekaturako
dauden biziyuak,
menderatu ez gaitzan
kondenaziyuak;
egiñ errespetozko
konbersaziyuak,
kunplitu estaduko
obligaziyuak;
enkargu ori eman
dute Misiyuak.

20 Oien sermoietara
allegatu dana,
konformatu diteke
Jaungoikoagana;
bederatziurren batian
egiñ dute lana,
konfesiyan ere
asko oiengana,
badute talentuba
Jesusek emana.

21 Deskubritu dituzte
fedeko kasuak,
etorri dira gizon
sustanziosuak;
arritu gaitu oien
itzketa gozuak,
nola umiak eta
ala gurasuak;
osasuna diyela
Jaun amorosuak.

22 Oien sermoi ederrak
ondo adituta,
orain gustora gaude
mantxak garbituta;
emendikan aurrera
Jauna serbituta,
konforme egon biagu
Ark noiznai deituta;
galtzia sentitzen du
beriak gaitu ta.

23 Iñor ere ez gaude
leku seguruban,
etsaiak gau ta egun
beti inguruban;
zer peligrotan gauden
eduki buruban,
garbi ta pronto egon
esan dan moduban,
enkontro txarrik gabe
sartzeko zeruban.

24 Jauna ofenditurik
gaude sentimentuz,
nola itzez ta obraz
ala pentsamentuz;
emendikan aurrera
bizi biagu kontuz,
estali gaitzan bere
bendiziyo santuz;
ala gerta dedilla,
amen, biba Jesus.(3)

(1) Bertso-paperak *ikasiyak* esaten du bai puntu ontan eta bai aurrekoan ere. Poto, beraz. Moldiztegiaren okerren bat dala-koan, eta ala bear dualakoan, bigarrengoan *ikusiyak* idatzi degu.

(2) Bertso-paperak: *concebituco bada*. Dударик ez da *konsegituko bada* bear duala.

(3) *Argia* astekariaren puska edo *recorte* batean ere arkitu ditugu bertso auek, argitaraldi ori noizkoa dan ezin esan badegu ere.

Ez ditu bertso guziak; 12, 13, 14, 16, 18, 22 eta 23-garrena falta dira. Dituanak, berriz, beste orden ontan: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 17, 19, 21, 20, 10, 11 eta 24-garrena.

Aldaketak: 11/3: zeñai bere kontubak; 15/8: egin alegiña; 17/1: Konfesiyo ondoren; 20/3: konforme egon liteke.

(1894)

**Bertso berriak
obrero katolikoan
peregrinazioari jarriak**

Sail au bi tokitan arkitu degu: bertso-paper bat, *Establecimiento tipográfico de los Hijos de I. R. Baroja*; *Constitución 2* moldiztegian argitara emana eta bertako Joakin Muñoz-Baroja jaunaren eskutik jaso; eta esku-idazkia, Udarregiri bertsoak kopiatzen zizkion Usurbilko Jose Aranburu edo *Jose Txiki*-ren etxean azaldua eta beraren semearengandik eskuratua.

I Milla zortzireun larogei ta amalau
urte kunplitu gabiak,
bere etorrera egiñ zigula
zeru ta lurren jabiak.
Aurten Erroman izan ditugu
gutziz funtziyo gabiak,
oriyek ondo deklaratzeko
apenas gauden trebiak,
oraiñ badaude Juan Jose baño
ofiziale obiak.

2 Lurrian gure Bikariyua
Erroman Aita Santuba,
aurten orrera persona askok
izan du juntamentuba;
ondo egiñak geroko ere
badu aprobetxamentuba,
peregrinaziyo au onratzeko
artu det pentsamentuba,
Zeruko Aita, argitu zazu
nere entendimentuba.

3 Zenbait nagusi edo obrero
parte oriyen artian,
sendaleia bat aundiya egon da
juan dan asko urtian;
Españi ontan bakarrikan ez,
mundu guziko partian,
junta eder au pentsatu dute
txit borondate fuertian,
sujetatzeko Aita Santubak
ematen duan kortian.

4 Disputa aundiya ikusi dira
publikuan ta klaruan,
arriturikan egondu gera
gauza orri erreparuan;
gerra bizi bat iya sortu zan,
bai, nola emen naguan,
peregrinaziyo eder orrena
premi aundiya zeguan,
Aita Leonen enkargu ederrak
artu ditzagun goguan.

5 Gure Erromako Aita Santuba
mundu guziko buruba,
Valencia-ko artzobispuak
dauka bigarren graduba;
Aita Leoni presente egiñ diyo:
“Nai degu lege puruba”,
berialaxen kontestatu du
tokatzen zaion moduba,
danon partetik desiatzen diyet
osasuna eta zeruba.

6 Obrero askok segitu nai du
zortzi orduko lanian,
nagusi askok amabiyen nai
aientzat ondo danian;
gauza txarrikan pasa ez dediñ
gero denbora juanian,
Aita Santubak erabaki du
formalidade onian;
kontentu gera asunto ori
orretan dagoanian.

7 Obrero onak izan biar du
lana egiteko etsiya,
nagusi jaunak ondo pagatu
arturik pazientziya;
Aita Santubak errejistatu
du bere kontzientziya,
ordenak eman diyon moduban
bota digu sententziya,
errespetatu nai badegu
orra konbenientziya.

8 Aita Santuba eta arzobispua
bakoitza bere klasian,
beste ogei ta sei obispo ere
Españiatik bazian;
apaiz, fraile eta jesuita
zenbat geiago nai zian?
Goiko erreinuan glori ederrak
logratutzeko pozian,
tormentu-pian nork egon nai du
eternidade luzian?

9 Leialtadian jua zaizkiyo
Aita relijiosuak,
beste batzuek bertatik eman
geren limosna gozuak;
moduba zuenak gastuak berak
nekiak eta pausuak,
borondatezko ofrenda oiek
dirade baliosuak,
obra onak egiñ, pagatuko ditu
gure Jaun amorusuak.

10 Jua zaizkiyo katoliko eta
bere ministro lagunak,
obra onetan enpliatzera
orduko gau eta egunak;
kristau fiolak izanagatik
leialak eta bigunak,
asko gerade alako gauzen
berririk ez dakigunak,
gutxi emana sentitzen degu
limosna egiñ degunak.

11 Erriyetako parroko jaunak
ala ziguten agindu,
uste dedanez persona askok
karidadia egiñ du;
gutxi duenak asko eziñ eman,
lotsetan gera egondu,
borondatia izanakgatik
boltsak ez digu lagundu,
geiago ere luzatuko zan
moduba eduki bagendu.

12 Mundu onetan aberatsa da
diru edo gauzaz jantziya,
pobriak ere bagaude eta
guretzat penitentziya;
eskas degunak askotxo gera,
batzuek abundantziya,
emen ez dago beste modurik:
artzagun pazientziya;
al daneraño saiatu danak
libre du kontzientziya.

13 Erriyetako parroko jaunak
jarririk adbertentziyak,
limosnak bildu, berak egiten
biar diran dilijentziyak;
itxasoz edo tren eta kotxez
jendezko abundantziyak,
obra eder orrek izango ditu
geroko inportantziyak,
beste munduan aprobetxatzen
dirade induljentziyak.

14 Amasei milla persona omen zan
Espania onetatikan,
bertakuena ez da ainbeste,
asko txit apartetikan;
parroko edo sazerdotiak
segitu dute platikan,
jendiak asko asistitu du
paraje askotatikan,
gorroto edo bizitza txarra
desterratziagatikan.

15 Gure lurreko Bikariyua
Leon amairugarrena,
karitatibo leiala franko
allegatu da orrena;
Aita San Pedro jarriya zuten
enplio orretan aurrena,
orain zeruban portero dago,
sartu nai gaitu barrena,
guazenerako ez degu izango
bitartekorik txarrena.

16 Aita San Pedro persegitiba
izanagatik orduban,
orain gloriyak gozatzen dago
altueneko graduban;
eskubak eta onak garbitu
anima aien moduban,
aren bizitza nola izan zan
iduki zagun buruban,
fediari eutsi ark bezela ta
sartuko gera zeruban.

17 Aita Santubaren presentazioz
txit gustatubak badira,
kardenal askoz inguraturik
ekarri zigun segida;
berrogei milla persona bazan
gutxienian begira,
malkuak eta suspiriyuak
alako orduban oi dira,
an etzan askok desiatzen du
bistan tokatu balira.

18 An izan dira suspiriyo ta
gutzizko sentimentubak,
dudarik gabe egingo zituben
biyotzak mobimentubak;
katolikuak unitutzeko
esan du Aita Santubak,
ari alaxe agintzen diyola
bere ordenamentubak,
desuniyotik zer datorkigun
gerok atera kontubak.

19 Pakiak edo uniyo ederrak
baliyo digu munduban,
lenago ori egiñ bagendu
oraiñ mesede genduban;
Aita Leonen enkargu ederrak
artu ditzagun buruban,
bide onian segi dezagun
agintzen digun moduban,
orrentzaz kalterik ez degu izango
eriotzako orduban.

20 Erroma degu danen buruba,
ori da fundaziyua,
Españiko guzientzako
bota du bendiziyua;
aren laguntzaz bentzi dezagun
etsaien tentaziyua,
fedean onian segitutzeko
artu dizposiziyua,
gauzarik prezisuena degu
animen salbaziyua.

21 Indar aundiko bendiziyua,
doai ederrez betia,
kabu gabia iruditzen zat
ark digun borondatia;
askok beiñik-beiñ disponitu du
ofrendarekiñ juatia,
txiki eta aundi limosna askok
izan biao botia,
karidadiak zabalduko du
zeruetako atia.

22 Emen egiten baldin badegu
biyetaryako du baliyo,
falta duenak pozikan artu
iñork ematen badiyo;
gaizki egiñentzat billatzen dira
txit asko erremediyo,
mundu onetan gauden artian
arreglatzen dira seriyo,
anima asko salbatutzen da
limosna dala mediyo.

23 Españaiko gizon noble bi
bienabenturadubak,
aspaldiyan ondo dakitela
zer gusto duben zerubak;
edozeiñ moduz logratzen ez dira
orrenbesteko gradubak,
oiek dirala katolikuak
animatzeko modubak,
egun oietan deklaratu du
Leon guziyon burubak.

24 Juan de Avila eta Diego de Cádiz
Españaiko santubak,
bide onian segitutzeko
badaude eskarmentubak;
eztu baliyo galdutakuan
artzen dan sentimentubak,
garbiyak egin itz edo obrak,
igual pentsamentubak,
ondo guardatu Jangoikoaren
legeko mandamentubak.

25 Aurten Erroman izan ditugu
funtziyo gustagarriyak,
kutsutu dira Españiyako
probintzi eta erriyak;
an izan danak ikusi ditu
gauza goguagarriyak,
peregrinaziyo eder orren onran
euskeraz bertso berriyak,
Juan Jose Alkain Usurbilkuak
al dan moduban jarriyak.(1)

(1) Esku-idazkiak beste onela ditu 17 eta 24-garren bertsoak:

17 Tronu ederrian presentatzeko
errezibimendu tokira,
kondiziyuak konprenditzeko
klaro itzegiñ nai dira;
berrogei milla persona omen zan
denbora artan begira,
biyotz gogorrek ere alakuan
laister bigundu oi dira,
izerdi edo malkua lasai
bota dutenak badira.

24 Juan de Avila eta Diego de Cádiz
Españiako santubak,
aien bidian segitutzeko
badaude eskarmentubak;
desanparatu okerrerako
datozen pentsamentubak,
ez du baliyo galdutakuan
artzen dan sentimentubak,
oriyen ditxa logratutzekoz
oraiñ atera kontubak.

(1894)
Bertso berriak
(Igeldo-ko mixioa)

Bertso auek *Donostiyan: Victoriano Iraola'ren moldizkidan* inprentatu ziran paperetan, eta ale bat Gregorio Mujika zanaren bilduman arkitu genduan.

Argia astekariak ere argitara eman zituan, 1934 urteko garagarrillaren 24-ean.

I Milla zortzireun kunpliturikan
larogei ta amalau urtian,
misionero bat izandu degu
bederatziurren batian,
trabaturikan baldin bagiñan
deabruaren katian,
libraturikan bide onian
betiko jarri gaitian.

- 2 Bikario jauna tokatu zaigu
kanpoetara juana,
asko beñik-bein ondo dakigu
txit prezisua zuana;
desiatzen zan suerte on bat
allegatu da gugana,
egun oietan saia diteke
borondatia duana.
- 3 Jauregi jauna da Igeldora
orain etorri berriya,
misionero bat gure onagatik
daduka erakarriya;
anima asko nunbait sentitzen
etsaien mende jarriya,
Don Frantziskok gu salbatzeko du
deseo izugarriya.
- 4 Sazerdote bat Don Blas Pradere
Albisturko erretoria,
Aita Santuak emanik dauka
biar dan fakultadia.
Emen jendia konbertitu du,
ori predikadoria!
Bildur diranak animatzeko
badu abillidadia.
- 5 Abendubaren zazpiyan baizan
predikatutzen asiya,
gustaturikan geldituba zan
bistako jende guziya;
aundiya da orren doaiya edo
itz egiteko graziya,
desiatzen dizkat osasuna ta
urte askoko biziya.

6 Inguru onetan egongo ziran
asko anima eritu,
bederatziurren osuan diye
mediku onak segitu;
saiatu eta satisfaziyo
obeko degu gelditu,
enkargu ederrak eman dizkigu
iñork egin nai baditu.

7 Gure Don Blasen sermoi ederrak
dirade talentutsuak,
zeiñ ez du bada konbertituko
orren izketa gozuak?
Desterraturik utzi ditzagun
pekaturako pausuak,
ditxa eder au bialdu digu
gure Jaun amorusuak.

8 Desgraziarik aundiena da
anima kondenatzia,
Jesus maitiak irabaziya
nork bere faltaz galtzia;
uste ez dala etorriko da
eriotzako trantzia,
konbeni zaigu ditxa eder au
ondo aprobetxatzia.

9 Konfesio ona nola egiten dan
klaro asko du otsegiñ,
aurrenetikan azkeneraño
granorik ez du utsegiñ;
gauza guziyak presente dauzka,
badaki nola itzegiñ,
orrek dionez infernuetan
ez da izango atsegiñ.

- 10 Konfesio onak bost kondiziyo faltarik gabe biaitu,
zirkunstantziya guziyak orrek klaro itz egiñ nai ditu;
besteren aotik egokiyago sekulan ez det aditu,
orren burubak eta mingañak fakultadiak baditu.
- 11 Konfesatuta zer egiñ ere dauzka adieraziyak,
ez du egingo obra txarrikan persona gogoz asiyak:
errezibitu Jaun aundiya ta Berari eman graziyak,
beste munduban kobratuko dira emengo irabaziyak.
- 12 Pekatu errez egiten dala konfesorik badaki,
argalak ere asko gera ta oso gaituzte erruki;
absolbituta bere ordenak emango ditu egoki,
penitentziyak kunplitutzeko kuidado aundi bat eduki.
- 13 Aurten Igeldon ditxa eder onek guri egin digun sarrera!
Desterraturik utzi nai degu pekaturako karrera;
berriz ez degu mugitu biar lengo oitura txarrera,
artu ditugun propositubai sei zaiegun aurrera.

14 Pekatubaren mantxa dubenik
ez du artuko zerubak,
peligro aundiyan arkitzen gera,
aska ditzagun burubak;
mantxa gaiztuak garbitutzeko
egiñ ditugu modubak,
goiko erreinuan izan gaitezen
bienabenturadubak.

15 Negarrezko balle triste onetan
garbiyak izan gaitian,
bizitza onak pasa ditzagun
Jaunaren borondatian;
Aita San Pedrok sartu gaitzala
zeruetako atian,
zoriontasunak gozatutzeko
eternidade batian.

16 Kandelariyoz badatorrela
berriz ere det aditu,
jende pobria izanagatik
berak nai digu segitu;
predikatzeko kapaz dan arte
ez dedillela gelditu,
guk naiko degu biaje asko
onera egiten baditu.

17 Mundu onetan egiñ biagu
guztiyok penitentziya,
beste munduban glori ontasunez
nai degu abundantziya;
bideko neke trabajuakin
ar beza pazientziya,
ez degu gutxi estimatuko
bedorren asistentziya.

18 Aurten Igeldon izandu dira
funtzio gustagarriyak,
daude fedeko misteriyuak
ederki irakurriyak;
don Blas Pradere, berorren onran
euskeraz bertso berriyak,
orren talentuz gustaturikan
Udarrei zarrak jarriyak.

“San Pedro egun batez...”

1 San Pedro egun batez
Igeldoko pesta,
galai bana artuta
juan ziran bi neska;
ardua eskeñi ta
kalian igeska,
irentsiko luteke
zagia trabeska.

2 Errotara juan ziran
biamonian,
asto bana artuta
deskantsu onian;
leku disimuluan
jarri ziranian,
iruna kuartillo ardo
zuten barrenian.

3 Lau dozena sardin da
amabi txitxarro,
librerdi banakuak
iru opill arro;
orietzaz gañera
pitxar t'erdi ardo,
betetzen gaitzak dira
zenbait tripa-zorro.

4 Ogi eta txitxarro
det adierazi,
sardin berriak ziran
berrogei ta zortzi;
txopin bana edanda
ezpañak igurtzi,
ostatuan ez dute
propinarik utzi.

5 Asto belarri motza
batek azienda,
kargak arindu eta
kontentu omen da;
iriña laga dute
ostatuan prenda,
zakubak pagatu du
oien merienda.(1)

Bost bertso auek Urnietako Felipe Yurramendi-
ren aotik ditugu.

Leenengo bertsoa Udarregirena dala entzun izan
degu. Ala baldin bada, gaiñontzekoak ere ala izango
dira.

Azken bertsoari buruz argibide au eman zidan
San Estebango Txokoaldeko Bautista Zumetak:

“Igeldoar batzuk errotara Zubietara jetxi omen
ziran bein batez, meriendatu omen zuten eta, aien
poltsan dirurik ez baitzegoan, iriñarekin pagatu
zuten. Eta Udarregik, kontu ori jakin zuanean,
oneko bertso au bota edo jarri omen zien”.

Basteroeneko ostatuan

Garai artan ba omen zan Andoaiñen ostatu edo taberna bat, Basteroenea deitzen ziotena. Orain denda bat omen da toki ortan.

Eguna an igaro omen zuan bein batean Udarregik, ondoren bertsoak moldatuz. Sail ortatik bi aukerak jaso zizkion Felix Aizpuruak Sorabillako Fedoriko Otegi:

I Andoaiña jua eta
asi naiz galdetzen,
ia inguru onetan
bertsolairik zuten;
denak etzekiyela
esaten ziaten,
bigarrego aldiya det
modu ortan aurten;
jaunak, ai zer poliki
engañatzen nauten!

2 Eguna pasatu degu
Basteruanian,
jan da eran da kantatu
umore onian;
gero etxe aldera
illun-illunian,
lurrian bueltaka norbait
bazan geienian,
pozik nago etxian
sartu naizenian.

Peri-egun bateko ondorenak

Peri-egun batean izan eta ondoko gauean, Martin Sagardia *Oloki*, Manuel Sagardiaren semea, bere kideko mutil talde batekin, Ernaniatik etxe aldera zetorren.

Ostolatzaren etxetik, Arratzain baserritik alegia, pasatzean, ate joka asi zan; eta, idikitzen etziotelako, bota atea eta barrena sartu zan, eta bai pazi esnea edan ere.

Ostolatza jetxi zan eta izugarrizko sesioa izan zuten, noski.

Ostolatza ori Udaregurengana joan, gertatuaren berri eman eta Martin Sagardia *Oloki* orrentzat bertsoak jarriko ote zituan eskatu omen zion. Bai jarri ere.

Ogei ta lau bertso omen ziran, eta paperetan argitaratuak. Bañan, zoritxarrez, ez degu ale bakar bat inun ere arkitu.

Orain urrena irakurleari eskeiñiko dizkiogun bertsoak onako jaun-andre auen aotik jasoak ditugu: Maria Josefa Lertxundi, Andu, Orio, Errikotxia bertsolariaren alaba; Manuel Urruzmendi, Lartza-baleta, Aginaga; eta Nikolas Aizpurua, Zabale, Usurbil.

1 Gauza bat gertatu da
aurtengo urtian,
Arratzain deritzaion
baserri batian;
saltsa au izandu da
askoren artian,
portun ona gugandik
beti apartian.

2 Periyako gaba zan
señaladamente,
gabeko amabiyak
etziran aparte;
ojuka asi ziran
izugarri puerte,
etziran deskantsatu
sartu ziran arte.

3 Goitik bera jetxita
eman nuben prente:
“Mutillak, gisa ortan
zertan zabilzate?”
Desordenak badakar
makiña bat kalte,
jo ta bota niñuen
bertan derrepente.

4 Biok asi giñaden
bultza edo tira,
indarra daukan onek
ez daukana jira;
fameliya geiena
negarrez begira,
oien atrebentziyak
itxusiyak dira.

5 Ni nintzan kolpetuta
neretzat kaltian,
anparua ez nuan
guztiz apartian;
jendia juntatu zan
ixtante batian,
aplakatu genduben
guziyon artian.

6 Ollokiren semia
Martin Sagardia,
askok kalte izan du
zure pikardia.
Pobriak altxatzeko
a ze alderdia!
Jaunak izan dezala
miserikordia.

7 Apetitu ona du
Jaunari graziyak,
gure ixkiñak ditu
ongi ikusiyak;
ustu esnez beteta
genduzkan paziyak,
orrentzat onak dira
jenero guziyak.

8 Nik biar zan lekura
eman nuben parte:
gauza zuzen dedilla
denbora zan arte;
barbero eta zibil,
alkate ta naste,
errejimentu ona
juntatu zan laiste.

Eta azken bertsoa onela:

24 Ogei ta launa bertso
kito buruz buru,
guk ere izan degu
orrenbeste modu;
iñork aurrerapenik
jartzen baldin badu,
Ostolatzak zer egin
disponituko du.

Bañan gero, ordañetan, Manuel Ollokik bertsoak
atera omen zituan. Auek ez ditugu iñun ere arkitu.
Baten bukaera onela omen zan:

Beltza eta zuriyak
mendiyan ardiyak,
zuk ere ez dituzu
bentaja guziyak.

Auek, ordea, kanta zaar baten itzak dirala uste
degu.

Famili bateko sesioa

Familiren batean, alaba etxeko morroiarekin ezkontzea gertatu omen zan, eta bere etxerako zegoan semea kanpora atera bear.

Onek, orduan, Udarregiri gertakizun guziaren berri eman zion, bertsoak jartzeko eskaturik. Baita jarri ere. Bertso asko omen ziran, eta paperetan argitaratuak. Onako lau auek Oriako Pedro Ibarzabal jaunaren aotik jasoak dira.

1 Gure aiton zar ori
mutiltxo bat bada,
ori zan kejatuba
nagusiyetara.
Zeñek agindu eta
juan ote zan ara?
Sentimentuak dauzkat
alde askotara.

2 .....-n izandu dira(1)
bi illabetian
zerri ondradu oiek,
gizendu artian;
ona errez galtzen da
galxtuen artian,
ama engañatu dute
guztiyen artian.

3 .... zan(2)
nere aita zana,
.....-ko baserriyan(3)
egin zuben lana;
emen askotxok daki
eskasa etzana,
obrakin ez al dago
pruebak emana?

4 Gurasuak etzuten
bajezik merezi,
asko errukitu zan
seme Jose Mari;
diruba eman diyo
ama gaxuari,
zorra pagatutzeko
suia ta alabari.

- (1) Baserriaren izena.
(2) Aitaren izen-abizenak.
(3) Baserriaren izena.

Idi-demaren bertsoak

Onako adierazpen auek Usurbilko Felix Aizpuruak jaun auen aotik jasoak dira: Antonio Aizpuru, Portalekoa, eta Manuel Urruzmendi, Urkamendikoa, gaur Zubietako Larzabaletan bizi dana.

Idi-dema edo apustu bat jokatu omen zan Usurbilko arri aundiarekin, sei kintal gañean zituala eta itzai bakarrean.

Dema-zaleak onako auek omen ziran: Axentxio Rekondo, *Aialde-zarra*, gaurko Rekondotarren aitona, eta *Txertubi*, Aieteko Goiko-galtzarakoa. Axentxiok *Kollado* Igeldokoaren idi famatuekin jokatu omen zuan.

Egun artan, Udarregi eta Pello Errota ere Usurbilla etorri omen ziran. Baita beren arteko sesio izugarria eta pamatu ura asi ere, Azpeitiko Premioa zala eta. Alkarrengana juntatu eta Pellok onela galdetu baitzion:

– Zer berri Azpeititik?

Udarregik, berriz, burlatzat artu eta mindu.

Patxi Aranburuk ere, Usurbillen jaioa eta Donostiako *Iru-Nesketa* ostatuko nagusiak, gogoan dauka bertsoan nola ekin zioten. Baita jende guzia berengana nola inguratu zuten. Azkenean, saio aundia egin da gero, ixildu arazi omen zituzten, dema asiko bazan. Tomaxek, *Tomaxeneko* ostalariak, onela esan omen zien:

- Juan Joxe, zuek orrela segitzen badezute, ez diat negozio aundirik egingo, ez dek ardorik salduko ta!

Doña, Manuel Urruzmendik kantatua da, eta Ambrosio Zatarain jaunak solfeoz papereratua.

A - pi - ri - lla - ren bi - an U -

sur - bil - ko pla - zan de - ma

ba - li - en - te bat jo - ka - tu -

ba ba - zan an - go pa - sa -

di - zu - ak nai ni - tuz - ke e -

san ez da - ki - yen gu - zi -

yak kon - pren - di - tu de - zan.

* * *

Bertsorik geiena, berriz, Aieteko Sebastian Salaberraren eskutik jasotako bertso-paper batean arkitu degu. Paper onek moldiztegi-izenik ez du, eta izenburuak onela dio: "Bertso berriak usurbildar Jose Urdanpilletak jarriak". Bere-bereak izango dituan bi bertso ere sartzen ditu, zortziko nagusiak gaiñera; bañan beste guziak Udarregirenak dirala dudarik ez da:

1 Apirillaren biyan
Usurbilko plazan,
tema baliente bat
jokatuba bazan;
ango egi batzubek
nai nituzke esan,
lenago eztakiyenak
konprenditu dezan.

2 Kollado Igeldokuak
iri famosuak,
lege ederrekuak,
txit talentosuak;
Txertubik ere zeuzkan
aiñ kuriyosuak,
jakiñ degu zein dauden
bitoriyosuak.

3 Aspaldiyan zabiltzan
disputa edo teman,
probatu gabe eziñ
iriyai antzeman;
galdu-irabaziyak
eiten dira teman,(1)
eztiyot nai iñori
bajezarik eman.

4 *León-castillo* botatzen
formal ziran asi,
Txertubik suertia
ziyon irabazi;
aukeran dagonari
eziñ galerazi,
Asentziok arraia
jarri du lenbizi.

5 Kargak jarriyak ziran
klase jakiñian,
kontubak ateriaz
ondo alegiñian;
Usurbilko arri aundiya,
sei kintal gañian,
pasatu zan laroge ta
amar bat oñian.

6 Asentziok arraia
jarri du aurrian,
Kolladoren iriyak
zeuden indarrian;
Txertubi ere asi zan
patxara ederrian,
ura're pasatu zan
ogei ta amarrian.

7 "Galdubak oñazia"
lengo errepaña(2)
zeñek artutzen diye
guztiyai tamaña?
Txertubi itzaia da,
indarra ta maña,
oraiñgua galdu du
abilla da baña.

8 Iri onak zituzten,
gorputzez aziyak,
itzai banaka dira
elkar ikusiyak;
lana nola egiten dan
daude ikasiyak,
ondo portatu dira
Jaunari graziyak.

9 Usurbillen jokatzeko
arreglatu dira,
diruba arriskatzeko
izan da benira;
baserritarren billerak
orrela baidira,
zazpi milla pertsona
omen zan begira.

10 Galdu-irabaziyak
dirade guretzat,
legi au galduko danik
iruitutzen etzat;
mokadu onak nai ditu
bakoitzak beretzat,
temak onak dirade
tabernariyentzat.

11 Tripa ondo betetziak
makiña bat lan du,
lana egiten dubenak
jornala ere on du;
bi pezetarena eman,
irutxo bat kendu:
"Ai urrengo astian
beste bat bagendu!"

12 Desapiyua juan zan
Zarautzako ere,
egiya publikatzia
dago libertade;
karga torpiak dirala
bildurtubak daude,
gu berriz oraindik e
animoso gaude.

13 Elgoibarti izandu
degu desapiyo;
beiak onak dituzte,
oso dira piyo;
Kolladoren kuadrillak
buelta eman diyo,
bildurrak egotiak
eztu asko baliyo.

14 Amar kintal gañian
len zuten arriya,
au zan kondiziyua
paperian jarriya;
iruitu zaie karga
ikaragarriya,
errespuesta polita
degu etorriya.

15 Aiek ere buelta
bigaldu digute,
arri txiki batekiñ
jokatu nai dute;
fama dan ainbesteko
beirikan badute,
lardai gabe isatsetik
ibilliko dute.

16 Batzubek galdu eta
bestiak irabazi,
al dezakianari
zeñek galerazi?
Aspaldiko legia:
indarra nagusi;
galtzalliak ere ez dute
burlarik merezi.

17 Doblian ere asko zan
egiña trabesa,
batzubek berdiñian
estu eta presa;
esku-aldatuba da
zenbat interesa,
irabazi dubenak
aprotxatu beza.

18 Beiak onak dituzte,
fuertia kuadrilla,
errezelatzen gera
ote dan abilla;
Igeldo ingurura
edo Usurbilla,
leku txarrera datoz
inozente billa.

19 Asentzio Rekondo
ona zan itzaya,
arek jarriya dago
marka bat aundiya:
"Sei kintal gañian eta
arri nagusiya,
desapiyatutzen det
Europa guziya".

20 Ortarako eztanik
ez det nik markatu,
jokazale eztanak
ez prendarik artu;
iñork nai baldiñ badu
marka ori tapatu,
bost bat milla pezeta
eiñgo'itugu prestatu.

21 Usurbildarrak orra jarri
aurrera begira,
bestela usariyua
galdutzen ai dira;
Juan Jose ta Asentzio
Kolladori beira,
berriz e iriyak Igeldon
gobernatuko'ira.

22 Gai ederra zeguan
broma bat sortzeko,
iñor ez tet mendratzen
punturik artzeko;
aurrera ere lasai
dibertitutzeko,
eoziñ errik ez tu banda
musika jotzeko.

Antonio Aizpuruak eta Manuel Urruzmendik emandako bertsoak, onako aukerak dira, orden onetan: 1, 3, 4, 6-garrenaren lenengo erdia, 5-garrenaren bigarren erdia, 17, 2, 6-garren bigarren erdia, 7-garren bigarren erdia, 13, 14 eta 15-garrena.

Aldaketak: 1/3: dema baliente bat; 1/5: ango pasadizuak; 1/7: ez dakiyen guztiyak; 2/3: itxura ederrekuak; 2/5: Txertubik ere zitun; 2/7: ikusiko degu zein dauden; 3/6: egite'ira deman; 4/5: t'aukera daukanari; 5/5: Usurbilko arri aundiyak; 5/7: pasa zan larogei ta; 6/7: ura ere pasa zan; 7/3: zeñek artuko die; 7/4: iriai tamaña; 7/6: entero bikaña; 7/7: Usurbillen galdu du; 13/1: Elgoibartikan bota; 13/3: beiak onak dirala; 14/4: paperan jarriya; 14/5: iruditutzen karga; 15/2: biali digute; 15/3: arri txikiarekin; 15/6: beiarik badute; 15/7: timoi gabe isatsetik; 17/2: egin zan trabesa; 17/6: asko interesa; 17/8: aprobezta beza.

Baita beste bertso au ere:

Idi onak zituzten
indarretan sendo,
puerte gobernatuak
jo gabiak ondo.
Irutatik bi bazan
Kolladoren bando,
onroso gelditu da
Axentxio Rekondo.

(1) Bi bider *teman* punturako. Bañan ez da poto, esan-nai ezberdiña dutelako. Urdanpilletak, izan ere, *dema* idatzi bearrean, *tema* idazten du, 1/3 eta 10/7 lerroetan ikus ditekenez.

(2) Urdanpilleta-ren bertso-paperean: *lengo ere baña*. Esan nairik ez du eta poto egiten da. Gaiñontzeko emaleak, berriz, *lengo errepañá* esan ziguten, eta ala idatzi degu.

(1893)

Azpeitiko euskal festak

Garai artan bazan mugaz beste aldeko Euskal-
-Errian jaun aberats bat, Antoine D'Abbadie
zeritzana eta euskaltzale purrukatua zana. Endaian
bizi zan, berak egin arazitako jauregi batean.

Jaun onek dirua galanki ematen zuan, euskal
festak egin zitezen. Aurten erri ontan eta urrengo
urtean beste batean ospatzen ziran; 1893 urteko
iraillean, Azpeitin izan ziran.

D'Abbadie jaun ori bezperatik iritxi zan, illaren 9-
an. Azpeitiko kaleetan festa usai aundia aditzen zan:
soiñua, etxafuegoak eta bazter guziak jendez gañez-
ka. Erriko agintariak jaun orren zai zeuden. Artetxe-
enean jarri zan ostatur, Buztintxuriko plazatxoan.

Apalondoan atarira etorri zitzaizkion erriko soi-
ñujoleak, eta auekin batera bosteun bat mutil
gazte, oiua onela egiten zutela:

– Biba, biba don Antonio Abadia!

Soiñujoleak *La Azpeitiana* izeneko vals bat jo
zuten arentzat, eta urrena *Gernikako arbola*. One-
kin asi orduko, bosteun mutil gazte aiek txapela
erantzi eta kantari asi ziran. Aien eztarritik trumoi
bat bezela altxatu omen zan gure arbol santuaren
kantua, gauaren ixiltasuna astinduz. Euskaldunak,
izan ere, alako sugarrez kantatzen zuten kantu ori,
fueroak galdu berrian.

Ori izan zan Azpeitiko erriak D'Abbadie jaunari egin zion ongi-etorria. Etzuan arek usteko, berak bere diruz antolatutako euskal festa guzietan, Azpeitiko ori izango zala sonatuena, eta iñork gutxien pentsatuko zuan bidetik gañera.

Festak biaramonean asi ziran, illaren 10-ean, beste errietan izaten ziran ospakizunekin jarraituz.

Aurrena, meza nagusia orkestarekin.

Meza ondoren, plazara; eta D'Abbadie jauna eta agintariak udaletxeko balkoietan jarri, festak ikusteko.

Leendabizi, korrika-apustua, aizkolaria izandako batek, Arozpidek, irabazi zuana. Korrikalari batek iztarra autsi zuan.

Urrena, pelota-partidua: Azpeitiko Inazio Alberdi eta Jose Maria Beristain, Azkoitiko Modesto eta Jabier Larrañaga-ren aurka. Ordu t'erdi baten ondoren, ogei ta amairuna zeuden. Orduan saria erdibana banatu zieten. Oso partidu ederra izan omen zan.

Bazkalondoan, bertsolari saioa. Ontatik sortuko zan euskal festa auek famatuko zuan ixtilua.

Lau ta erdietan asi ziran. Udaletxeko balkoietatik jardun ziran. Bost bat milla lagun ba omen ziran plazan. Epai-maikoak etziran nornai: Resurrezion M. Azkue, Txomin Agirre eta Felipe Arrese jaunak.

Asieran beste bertsolari batzuek ere kantatu omen zuten. Bañan laister iru bakarrik gelditu: Jose Bernardo Otaño, Zizurkilkoa; Udarregi, Usurbilkoa; eta Pello Errota, Asteasukoa.

Danok dakitena, Joxe Bernardo eta Udarregi nekazariak ziran; Pello Errota, berriz, errotaria. Ala, Udarregik eta Jose Bernardok al zituzten aundienak botatzen zizkioten Pellori. Bañan au etzan iño-za besteri bazarik ateratzen uzteko; berak kulparik etzuala, alea zatarra bazan; berak ezin zuala, bi anea ale eman eta iru anea irin atera; eta abar.

Ondoren, gai ori utzi eta Euskal-Erria eta euskaldun guzien batasuna goratu eta kantatu zuten.

Jendea "Biba Pello! Biba Pello!" asi omen zan.

Epai-maikoak alkarrengana bildu eta erabakia ao batez eman zuten: saria edo, erriak beti esan dionez, premia Pellorentzat zala. Bañan au ere esan zuten: pena zutela Jose Bernardo eta Udarregirentzat beste saririk ez izatea, bideko gastuak ordaindu al izateko bada ere.

Festak aurrera jarraitu zuten: emakumeen korrika-apustua, sulla bat ur buruan zutela; pelota partidua, Luis eta Bizente Ezeiza *Mardura*, Bikendi ta Frantzesaren aurka; txistulari txapelketa eta abar.

Gauean, *Círculo Católico* izenekoan ere, ospakizunen bat izan zan, *Gernikako Arbola* kantatuz bukatzeko.

Andik irtenda, d'Abbadie jaun ori eta bere lagunak bazijoazen ostatu aldera. Alako batean, taberna batean bi bertsolari kantari. Urreratu eta aietako bat Pello Errota izan. Bestea nor zan ez dakigu. Euskal-Erriko oiturak eta fueroak goratzen ari ziran. Entzule jendea zorutzen omen zegoan, eta bertso bakoitzari sekulako txaloak jotzen zizkioten.

Pixka batean an gelditu ziran. Bigarren bertsolariak, nortzuk ziran oarturik, onela kantatu zion Pellori: ixiltzeko arren, ainbeste pantasirik gabe; erronka ugari zuala, bañan bitartean etziola D'Abbadie jaunari agur egiten...

Pelloren erantzuna:

- Ni ez; zu zaude emen gizalegearen faltan. Nik or ikusten baitet D'Abbadie jaunaren andrea; eta emen, beste toki guzietan bezela, andreak onratu bear dira aurrena.

Jendearen zoramena:

- *Bravo, bravo, Pello!*

Jaun aiek erretiratu ziran. Bañan bertsolariak eta jendeak bertan jarraitu zuten, ia gauerdiraño bertso kantari.(1)

Festak beren bidean jarraitu zuten, bukatu ere bai, bañan iñork etzion igerri ekaitza zetorrenik, trumoa entzun arte; Udarregik bere leenengo bertso-papera atera arte alegia.

Azpeitian bertsolarien artean zer gertatu zan, gauza illuna da eta onezkero beste munduan jakin bearko deguna. Argi pixka bat sortu naian, bertsolarien ondorengoei galdetu diegu, eta aien erantzunak urrengo orrialdeetan ikusiko ditu irakurleak. Zarrei ere galdetu diegu; bañan iñork ez daki bertsoak diotena besterik.

Dana dala, Pello Errotak eta Jose Bernardok aurretik alkar artu eta dirua partitu egin zuten, Udarregi ezer gabe utzita.

Aurrena, onek jarri zituan bertsoak, eta Pellok erantzun.

Urrena, Udarregik Pellori. Bañan Jose Bernardo ere saltsan sartu zuan, eta onek erantzun zion.

Irugarren txandan, Udarregik osterera ere bertsoak beste bien aurka. Pelloren semeak, Migel Antonek, erantzun zion, aita Ameriketara zebillelako-edo.

Laugarren aldiz ere jarri zituan bertsoak Udarregik. Oraingo ontan, Pelloren anaiak erantzun zion, Juan Kruzek. Au Oiartzunen bizi zan.

Udarregiren aldeko beste lau bertso-sail ere arkitu ditugu.

Bertso oiek Euskal-Erri guzira zabaldu ziran. Bertsolarien artean ez baita sekula au baño sesio mikatzagorik sortu. Emen Udarregik moldatuak eskeiñiko ditugu. Gaiñontzeko guziak beste liburu auetan arkitu ditezke: *Azpeitiko Premioaren bertsoak (1893-1895)*, *Auspoa*, 27; eta *Pello Errota, Auspoaren Sail Nagusia*, 5.

Leen esan bezela, Udarregik irakurtzen etzekian. Ala, besteak beren bertsoetan zer zioten jakingo bazuan, aldameneko baserrira, Artikula-txikira, joaten omen zan, papera irakur zezaioten.

Dana dala, gure mesedetarako sortu zan sesio ura. Aretxek utzi baitigu bederatzi puntuko bertso-sortarik ugariena eta jatorrena. Udarregik bertso-mota ori aukeratu zuan, eta beste danak bide ortatik jarraitu zuten.

* * *

Azpeitiko Premio oni buruz, onela esan zigun Mikaela Elizegi Bengoetxeak, Pello Errotaren alabak alegia, larogei ta amalau urte zituala:

“Ni ezkondu nintzan urtean zan, ta neronek kopiatu nituan gure aitaren bertsoak, Anaiarenak ez, arek eskola bazuan ta.

D'Abbadie frantsesa zan, oso aberatsa. Eta erriz erri euskerazko zerak, bertsoak eta dantzak eta premioak, jartzen ibiltzen zan. Eta Azpeitin premia jarri zuan bertsolariantzat, nai zuana kantatzera joateko.

Zizurkilko Jose Bernardo Errekalde, Usurbilko Udarregi ta gurea, bertsolari printzipalak orduan oik ziran. Besteren batzuk joango ziran akaso Azpeitira, bañan iru oiek beñepein joan ziran.

Gurea ta Udarregi sartu omen ziran ostatuan, ta Udarregi ori berebiziko kejak kontatzen asi omen zitzaion gure aitari, eta gureak esan omen zion:

– Gizona, ez kejavu; alkar ez degu galduko.

Alegia, batek irabazten bazuan, besteai ere partituko ziela.

Bañan Udarregi orrek erantzun zion:

– Zuek naiagatik ni galtzen errez dala uste al dek?

Aita gureari ez ondo iduritu burla ura, ta:

- Orduan, al dunak al duna egin!

Orrela partitu ziran alkarrengandik.

Ta gureak atera premiaoa; ta gureak orduan, berea zuan bezela, berak jaso.

Udarregi ori arrotuta prestatu zitzaiolako, argatik etzion ezer eman; bañan Jose Bernardori bai, eman zion.

Gauza oiek danak kantetan an jarri zizkan.

Oiek pasa ta gero, Usurbilla joan ta an egokitu biak, eta an gureak bertsoetan esan zion:

- Premioa zer moduz?

Onela asi zan bertsoetan tentatzen; ta batek bat ta besteak bestea, ta andik asi ziran kantak jartzen.

Udarregik atera zizkan lenbizi, Usurbillen burla egin zion ondoren. Ta gero gureak jarri zituan, pasadizoa kontatuaz. Ta gero Jose Bernardok ere bai: "Pello degu juez, nonbratua berez...". Ta gero gure anaiak ere bai.

Gureari berealaxe pasatzen oi zitzaion asarrea. Bakoitzak geren odola bear degu, ta badira gorrotoa sekula aztutzen etzaienak; bañan gurea etzan seto-soa. Emen ola egingo, bañan andik atera baño len dana damutua.

Gero ez dakit asarretu ezkeru adiskidetu ziranik. Ez nion nik beñere aditu beñepein: "Udarregirekin izan naiz" edo "Udarregirekin mintzatu naiz".(2)

Emen ala ibilli ziran. Ez dakit orain zeruan nola dabilzan."

* * *

Adriana Otaño Odriozolak, Jose Bernardoren alabak, onela esan zigun, larogei ta iru urte zitualarik:

"Ondo gogoan det. Ni neska koskorra nintzan. Pello Errota etorri zan gure etxera.

- Notizi txarrak! Notizi txarrak! -esan zuan; ta gero eztakit zer ta badakit zer, ta bertsoak jarri zituala Udarregik, ta au esaten zuala ta ura esaten zuala.

Gero, Pello Errotak jarri zizkion Udarregi orri bertsoak, ta gero gure aitak ere bai bere gisa.

Azpeitira joan ziranean, zer partilla edo zer egingo zuten, ta Pello Errotak edozer tratu egingo omen zuan; bañan Udarregi orrek, bera etzala konforme.

Lastima! Ura partitu egin bear omen zuten: bañan Udarregi orrek uste omen zuan beretzat zala seguru; bañan besteak ere onak ziran, ta Pello Errotarentzat joan zan premiaoa.

Usurbildar ori bertsolari ona omen zan, bañan egokiera ez da beti izaten.”

* * *

Mateo Landa Alkain-ek, Udarregiren billobak, onela esan zigun, berrogei ta emeretzi urte zitularik:

“Nik ez nuan aitona ezagutu ta ez diot gauza aundirik esango.

Frantzes batek premiaoa ematen zuala ta Pello Errota, Jose Bernardo ta gure aitona presentatu omen ziran. Pello Errotak jaso omen zuan premiaoa, bañan ez omen zion gureari pagatu.

Etxera etorri ta bederatzi puntuko bertso oiek jarri zizkan gureak.

Beste biak ere bai, bañan gure aitona oso bertsolari ona zala esaten dute. Arek jarritako puntu oiek tapatzen zallak dira beintzat.”

(1) Oraindañoako berrien iturriak: *Azpeitia / Les Fêtes euskariennes au pays de Saint Ignace / Septembre 1893 / Bayonne 1984.*

Euskal-Erría aldizkaria, 1893.

El Basco eta *La Voz de Guipúzcoa*, Bilbo eta Donostiko egunkariak.

(2) Arritzekoa ere ez da, Udarregi andik bi urtera il baitzan.

Bertso berriak

1 Azpeitira dirate
bertsuetara deitu,
gizon balientia
naute eskojitu;
buelta bat egitia
nuen disponitu,
ai pentsamentu oiek
artu ez banitu!
Gutxi sponitu,
ez gera unitu,
utsik naiz gelditu,
talentubak aitu,
enfermedade txarrak
bajatu gaitu.

2 D'Abadi jaun ori
frantzesá da berez,
ni berriz española,
pobria nerez;
premiyuak partitzen
ditu kantidadez,
Azpeitira juan nitzan
bizirik dolorez,
bajuba kolorez,
eskasa balorez;
Pello degu juez,
nonbratua legez,
ni utsik geldituba
portatu gabez.

3 Premiyua eman zioten
Pello Errotari,
ez dan gauzik esaten
ez gerade ari:
zerbait luzatutzeko
bere lagunari,
Juan Jose Alkain edo
Jose Bernardori;
gezurra ugari
sakatu dit neri,
triste Udarregi,
deskubritu bedi,
asko partitu gabe
juana da ori.

4 Orduban Azpeitiyan
zan alkate jaunak
partitu omen zizkan
bere ordenak;
ango tribunal edo
komisiyo onak,
artako nonbratuta
zeuzkaten gizonak,
guztizko pertsonak,
ala dira sonak,
pruebak emanak,
orren falta danak,
edozeiñ gauza libre
lotsatzen ez danak.

5 Erriko alkatiak
itz oiek esanda,
errespetatu gabe
zertako jua da?
Tribunala ere berriz
artako zan da,
orrek guziyai alde
listua izanda,
berak artu prenda,
publikora ertenda,
sufritutzen lan da,
txarra da demanda,
etzaizkiyo urritu
neri emanda.

6 Alkatiak jarriya
zan kondiziyua,
lagunairi egiteko
partiziyua;
eman biar danian
txarra soziyua,
botata kunplitzen da
obligaziyua.
Orren aziyua
ai zer leziyua!
Dala traiziyua
konparaziyua:
Judasek izan zuen
ofiziyua.

7 Giza-arte txarrera
ez nitzan etorri,
bolsan diruba ondotxo
ez banu jarri;
D'Abadik premiyua
eman arren orri,
etziyon zentimorik
Alkaiñi ekarri;
artutzeko larri,
berak gorde sarri,
artu eta korri;
izan banitz urri,
ibilli bear nuen
desonragarri.

8 Kantidade guziya
jaso du urretan:
eun franko justu dira
lege zarretan.
Ez gerade metitu
enplio txarretan,
propinak partitzeko
kale bazterretan.
Nago bildurretan,
ori indarretan,
ez dala zorretan
dabil gezurretan;
aberastu biar du
modu orretan.

9 Premio ori artu ez,
galanki gastatu,
sentidubak nai ditut
manifestatu;
Pelloren aziyuak
etzaizkit gustatu,
bost duro utzi ditut
kotxe eta ostatu.
Zertako estutu?
Ez gera ajustatu,
gezurra prestatu,
diruba arrastatu;
kontzientziya ondo
erregistatu.

10 Azpeitira juan nitzan
ni zori gaitzian,
gizon onratu batek
deitu baitzian,
batzuetan oñez ta
bestian kotxian,
zorrikan utzi gabe
sartu naiz etxian;
gizona zartzian,
premiyuak atzian,
au gogoratzian
pena biotzian;
lasaituko gerade
kobratutzian.

11 Usurbillen dema bat
aurten da jokatu,
an alkar billatzia
zaigu tokatu;
askoz naiago nuen
ez banu topatu;
gezurrak esan eta
egiyak ukatu.
Saltsa eziñ bukatu,
izketan nekatu,
kasik da pekatu,
eziñ debekatu;
ojala ez bagendun
itzik trukatu.

12 Fundamena izan zan
Pelloren aotikan:
zer notizi nituen
Azpeitikan.
Nik pakia desio
nere partetikan,
asko kejatu gabe
asi zan platikan,
illiak zutikan,
bere gramatikan,
oso gogotikan,
sendo politikan;
orri ajola diyo
guregatikan.

13 Orduko itzakgatik
egiñ diyot kaso,
errespeto piska bat
biagu preziso;
nai dubena esatia
ez baita alkaso,
bere mantxak bota nai
zizkiran akaso:
kopak sarri jaso,
zurrut kurioso,
jarri animoso,
ni ez nago gozo,
zergatik juzgatu nau
gezurtioso.

14 Astiasuko erriko
Don Pedro Elizegi,
gezurrez dabillega
Juan Joseri;
ez diyo begiratzen
zenbaitek ezeri,
prestubak insultatzen
gizona ez ari;
tentatu zat neri,
Alkain Udarregi,
egiyaz da ari,
publikatu bedi,
ez berak dauzkan tatxak
bota besteri.

15 Pello desafioka
aspaldi asiya,
zertan egingo zai
menospreziya?
Ori da gazterikan
ondo ikasiya,
berak markatu zuen
probintzi guziya;
etzan itxusiya,
daukat ikusiya,
onrak mereziya,
izan du graziya,
amaika duro eder
irabaziya.

16 Oso trebia dago
kantuzko lanian,
orrelako gutxi da
gaurko egunian;
gogor egiten niyon
gazte giñanian,
obeditu diyogu
etsi degunian,
sasoia juanian,
baju gaudenian,
orgullo onian
farra aldamenian,
Juan Jose Udarregi
galdu danian.

17 Lau probintzi oietan
bera da jueza,
talentuba duenak
biar grandeza;
beti artako dago
estu eta presa,
kantuz etxeratzen du
zenbait interesa;
jan da edan lasa,
egun onak pasa,
ez dago eskasa,
eman diyot traza;
titulo eder ori
konserba beza.

18 Orain ogei bat urte
nintzan indarrian,
tabernan bezelaxe
ote-larrian;
Pellorekin ere bai
patxara ederrian,
allegatu ezker
egiñ biarrian;
teatro zarrian,
ez leku txarrian,
jende asko urrian
naiko bildurrian;
beti etzan atsegiñ
nere aurrian.

19 Nik orduban banuen
gizon baten lana,
berak ere badaki
ona nintzana;
sarritan juntatutzen
giñan alkargana,
juzgatzen zuten zein zan
balientia zana;
bazuen afana,
klarua kanpana,
berekin daukana,
ni denbora juana,
ezagututzen gaitu
baju gaudena.

20 Gu gera bertsuetan
aspaldi asiyak,
aitu dira kantuzko
irabaziyak;
makiña bat funtziyo
gaude ikusiyak,
broma ederrak pasa bai
Jaunari graziyak;
lanian eziyak,
nekoso biziyak,
indar eskasiyak,
modu itxusiyak;
zartzak azaltzen ditu
aje guziyak.

21 Onrak merezi ditu
 Azpeitiko erriyak,
 igual ango jende
 maitagarriyak;
 premiyuak ziraden
 ara etorriyak,
 D'Abadi jaun orrek
 kotxez ekarriyak.
 Zer urre gorriyak!
 Gu diruz urriyak,
 bajutxo jarriyak,
 gaude igarriyak;
 orra Udarregi zarrak
 bertso berriyak.

Sail onek argitaraldi asko izan ditu. Oietako batzuk izenda-
 tuko ditugu.

Bertso-papera, *Vergaran: J. Lopez-en moldizteguian*, Gregorio
 Mujika zanaren bilduman, Donostia. Bertsoak oni kopiatu dizkiogu.

Bertso-papera, moldiztegi izenik gabea, Elizagarai, Ondarra-
 bi. Baita Azpeitiko Segundo Agirrezabalagaren eskutik ere. Alda-
 ketak: 2/1; Don Abadi jaun ori; 7/5: Don Abadik premiyua; 9/9:
 zertako geratu; 10/2: ni ordu gaitzian; 10/10: premiyan jartzian;
 12/1: Fundamentu izan zan; 12/13: orri ajola gutxi; 13/4: biar
 da preziso; 14/9: faltatu zait neri; 15/11: obrak mereziya; 16/6:
 gazte nitzanian; 18/3: taberna betetare; 18/11: jende asko
 aurrian; 19/5: sarritan biltzen giñan; 19/6: gu alkarrengana;
 19/7: juzgatzen zuten ori; 20-garrena, falta.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Bizente Mujikaren
 bitartez, Ormaiztegi. Aldaketak: 4/11: pruebak ematia; 5/8:
 pillua izan zan da; 10/7: zorrikan gabe; 12/1: Asiera izan zan;
 12/9: jaikirik zutikan; 12/10: oso gogotikan; 12/11: bere gra-
 matikan; 18/14: nere urrian; 20-garrena, falta.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, X. Arsuaga, Donos-
 tia. Aldaketak: 5/8: pillua izan da; 12/1: Asiera izan zan; 12/9:
 jaikirik zutikan; 12/10: oso gogotikan; 12/11: bere gramatikan;
 18/14: nere urrian; 20-garrena, falta.

Bertso-paper baten puska bat, 3, 4, 5, 8, 9 eta 10-garren bertsoak dakarzkiena, Jose Ramon Erauskin Lujanbio, Txirritaren illoba, Gazteluene, Altza.

La Constancia egunkarian ere argitaratu ziran bertso auek, zein egunetan ez badakigu ere, Manuel Lekuona apaiz jaunaren bildumako *recorte* batean ikusten denez. Aldaketak: 12/1: Fundamentu izan zan; 12/9: illak zutikan.

Argia astekarian ere agertu diran, zein egunetan ez dakigun arren.

Bertsolariya astekaria, 1932-III-27. Aldaketak: 9/9: zertako geratu; 10/2: ni zati gaitzian; 12/1: Fundamentu izan zan; 15/11: obrak mereziya; 18/11: jende asko aurrian; 18/14: nere urrian; 19/7: juzgatxzen zuten zein; 20-garrena, falta.

Bertsolariya, N° 1. Ez da republika denborako bertso-aldizkari famatua, gerraz geroztik Makazagarenean agertu zan amar orriko zenbaki bakarra baizik. Izenburua: "Azpeiti'ko premiyuen gañian jarriyak 1894'gn. urtian". Aldaketak: 3/4: ez naiz ari; 5/8: pillua izan da; 12/9: jaikirik zutikan; 12/10: oso gogotikan; 12/11: bere gramatikan; 20-garrena, falta.

Esku-idazkia, Lorentzo Zulaika, Zarautz. Aldaketak: 5/12: txarra ta demanda; 7/4: ez banuen jarri; 14/3: gezurretan dabillega; 16/3: orrelako gutxi dira; 16/6: asten giñanian; 16/7: obeditzen diogu; 16/8: ezin degunian; 19/8: balientiena.

Eta gero onela dio: "Ogei ta bat bertso aurretik dauden oiek, dira Juan Jose Alkain Udarregi zanak Pello Errota zanari jarriak. Azpeitiko errian bertsotan izanda premiyua juezak Pellori entregatu, esanaz Juan Joseri ta Jose Bernardori emateko, irurak igualdadian partitzeko, baña Juan Joseri eman ez. Orregatik atera zizkan. Gero jarraituko degu beste ateraldiakin. Gero aben kontra Pellok atera zitun, eta berriz Juan Josek atera zizkan Pellori beste ojatik asita dauden amabi bertso oiek. Lau ateraldi dira Udarregi zanak jarriak iru bertsolariren kontra: Pello bat, Jose Bernardo Errekalde ta Pelloren semea."

Bertso berriyak

1 Kargu egiñ biaiot
Pello Errotari:
zergatikan dabillen
gezur kontari.
Desonratu nai luke
Juan Jose Udarregi,
ez dit mantxa aundirik
billatuko neri;
nik asko berari,
badauzka ugari,
ez da ondo ari,
zer mutilla ori
propina partitzeko
ez daukanari!

2 Pellok itzegiten du
gogor ta torpezan:
neri ezer emateko
etzaiola esan.
Ez adituta ere
gustokua izan,
konprendituko zuen
artzeko izan bazan;
bera dago kausan,
ez dago pobrezan,
sartu da interesan,
bota du grandezan,
gezurra nai dubenak
sinistu dezan.

3 Gizon orrek eman du
asko esperientzi,
nai dubena esan da egiñ
daduka lizentzi.
Urretan omen dauka
asko abundantzi,
lasai egiñ dezake
mantendu ta jantzi;
ematiari utzi,
artutziari eutsi,
dauka lotsa gutxi,
ortzak erakutsi;
onekiñ biar degu
bost pazientzi.

4 Orren despreziyuak
ez daude aztuta,
arro dabill orgulloz
aberastuta,
Juan Jose dagualako
burutik nastuta;
ori iñoiz bezela
zurrutak poztuta,
tragua ustuta,
mokua zorroztuta,
kopeta belztuta,
erdi berdoztuta;
lotsak ematen dizkit
berak ez du ta.

5 Tokatu balitz neri
premiyua ematia,
Pellok esperatuko
zuben partia.
Orri gustatzen zaio
aurrian jartia,
ez artu ta saltoka
igesi juatia;
ez da inozentia,
maleziz betia,
agintzen dezentia,
zer aiudantia!
Orrek kendutzeko du
borondatia.

6 Falso testimoniya
modu orretan sortzen,
kastigatu dezagun
ez da bildurtzen.
Zuk deretxo gabiak
badakizu artzen,
ezpañak igurtzita
patrikadan sartzen;
or zabilta urtzen,
onradubak neurtzen,
ez badezu aitortzen
asiko naiz txartzen;
ez dezu zere onra
asko edertzen.

7 Azpeitiyan izanak
gera elkarrekiñ,
pazientziya asko
biar da orrekiñ.
Beste lagun bat ere
bazuen berekiñ,
bizirotatubak
ez dira nerekiñ;
bagendu zerekiñ
pakia gurekiñ,
zein gabiltzan zikiñ
nai duenak jakiñ,
biar dan lekutikan
lanari ekiñ.

8 Orrelako modurik
iñon egundaño
ez degu obserbatu
guk oraindaño.
Neretzat izandu da
franko desengañaño,
kotxian jua nintzan
Azpeitiaraño;
iyo ari goraño,
nork daki noraño,
itzegiten laño
Pello ta Otaño;
asiera obia
despedida baño.

9 Azpeitiyan utziya
zuten urre pilla,
ostatura juan ziran
kanbiyo billa:
amar ta amabi duro
zan biyen partilla,
Juan Jose gabetanik
eiñ zuten tortilla.
Ni oso umilla,
ez neguen abilla,
korputza debilla,
aprobetxa nadilla;
itxuben aurrerako
ai zer kuadrilla!

10 Pello, Donostiara
etzaituzte deitu,
nork bere oñaziak
pasa biaitu.
Emengo publikuak
umillak nai ditu,
zu guztion buruba
txokuan gelditu.
Gu biartu gaitu,
sinple iruditu,
ez naiz atrebitu,
zuri bentak aitu;
orgullo geiegiyak
ortara zaitu.

11 Asko egoten gera
dirubak poztubak,
bertsolariyak gutxi
aberastubak.
Korritzen ez degulako
gaur gaude moztubak,
urtiak jua eta
odolak oztubak.
Egiten dira gastubak,
ez daude aztubak,
ordenak estubak,
itzketa justubak;
Donostiyan nai dira
gizon prestubak.

12 Egiyaz enpliatu
daukatzun indarrak,
utzi zitalkerizko
esan biarrak.
Zu zerala mediyo
sortu ziran gerrak,
ez dizkidatzu egiñ
aziyo ederrak.
Ez izan zabarrak
gipuzkoatarrak,
desaide ta farrak,
zure sake txarrak
errestatuko ditu
Udarregi zarrak.

Bertso-sail au idazki auetan arkitu degu:

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Elgoibarko Antonio Arrillaga mediku jauna zanaren eskutik jasoa.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Frantzisko Lete ("Patxi Estra"), Azkoitia.

Jose Ariztimuño *Aitzol* apaiz jauna zanaren bilduman, makinaz idatzita arkitu ditugu bertso auek, 1933-an *Soraluze*-k bialduta. Paper onek bostgarren bertsoa falta du. Aldaketak: 6/1: Falso testimoniyan; 8/3: ez det nik oserbatu; 8/4: ez oraindano; 8/8: ni Azpeitiraño; 8/11: itzegiten baño; 9/11: gorputzaz debilla; 9/12: probetxa nadilla.

Esku-idazkia, Lorentzo Zulaika, Zarautz. Aldaketa: 5/1: Tokatu balitzat neri. Eta bertsoen ondorenean onela dio: "Amabi bertso oien kontra, Jose Bernardo Errekalde-k atera zituan berriz; gero bueltak Udarregik".

Esku-idazkia, Orioko Axentxio Txanka bertsolaria zanaren etxean azaldua. Aitatzerik merezi duan aldaketarik ez du.

Bertso berriak

1 Azpeitiko juntaera
izan zala kaso,
iru gizon gabiltza
txit orguloso.
Juan Jose Udarregik
egiñgo diye kaso,
ez bazaio aztutzen
bertsuetan oso.
Nago animoso,
ari naiz eroso,
oraindik airoso,
ez desprezioso;
guztiyok nai genduke
biktorioso.

2 Premiyua izan zan
Pellori eroriya,
orain disputa eta
fanfarreriya.
Farra eragitekotan
ango komeriya,
gizon formalarentzat
aldrebeskeriya.
Ez da enbusteriya,
gauza agiriya,
Pello errotariya
onroso ariya;
obratik juzgatzen da
bertsolariya.

3 Peligrosuak dira
plazako neurriyak,
sentidubak ez daude
irakurriyak.
Zenbaitek kantatze'itu
bertso zar berriyak,
oso zarrak igual
len berak jarriyak.
Mingañez larriyak,
talentuz urriyak,
lagun galgarriyak,
gaude igarriyak;
oiek dirade gauza
penagarriyak.

4 Guk premiyo aundirik
ez degu gozatzen,
banua gramatika
erreparatzen.
Zenbait malezioso
gaitz da atrasatzen,
zertako ari gera
mingañak luzatzen?
Ona errekusatzen,
ez al da usatzen?
Askotan da pasatzen,
ez dute eskusatzen;
ez du enpeño onak
gutxi kausatzen.

5 Miñberatzen asi da
Errekalde ori,
oñazia sentitzen,
ala dirudi.
Lenago eman dizka
bedorrek besteri,
dakiyala ari da,
txorua ez da ori.
Or dauka Elizegi,
zer biar dit neri?
Juan Jose Udarregi
apenas dan ari
ez diran gauzak esaten
projimuari.

6 Pellori kargu egiteko
bota du bertsua,
nik ere pronto daukat
erresponsua.
Zartubagatik ez dago
Juan Jose mansua,
oraiñdaño ez det izan
jeniyo falsua.
Kontrako zentzua,
izan naiz zintzua,
egĩñ zuten etxua
bide gabetxua;
egiyak esateko
det deretxua.

7 Azpeitiko erriyan
eman ziran itzak
kunplitu izan balira
neretzat ditzak.
Esan aisa egiñ ziran,
kunplitutzen gaitzak,
jeniyo bana degu
pertsona bakoitzak.
Orain dira tatxak
bistan dauden mantxak,
esamiña egiñ zak,
baldiñ baderitzak;
gezurrak publikatzen
ez gatxebiltzak.

8 Nigana etorri zan
zure albistia,
ez nintzan atrebitu
en blanco uztia.
Nik ere desiatzen
ori ikustia,
uztargilla zarra ta
Kamiyo bestia
eskasak ezta;
egiñ zan ajustia
kantatzeko ustia,
despedida tristia;
posible ez da guztiyak
erakustia.

9 Esperantza aundiyak
Bernardo guriak,
lenago baginduben
amistadiak.
Irurok egiteko
igualdadiak,
biotzez maleziya,
itzez bondadiak.
Kejatzzen neriak,
geiena beriak,
pegatzeko idiak,
len adiskidiak:
oiek ez dira gizonen
onra bidiak.

10 Don Agustin Jauregi
erretore jaunak
iruroi eman zizkun
bere ordenak.
Aren aurrian giñan
itz oiek emanak,
errespetatutzeko
gogorra ez danak.
Baiezko afanak,
gero ziran lanak,
mudatu egiñ planak,
oientzat urre danak;
kaskuari atzegiñ
utsikan zanak.

I Bertsuetako lana
nolabait egiñ zan,
Bernardo barrena ta
Pello ere juañ zan.
Neretzat abisorik
iñondikan etzan,
berri onik etzala
klaro ezagun zan.
Bera jetxi nintzan,
plazan an zebiltzan,
Otaño ere an zan
diru esperantzan;
begiyak argi zeuden
Juan Jose nun zan.

12 Premiyua eman baliyote
agure zarrari,
etzan orrela ibilliko
pareja ori.
Itzegiño ziyoten
batak bestiari:
“Gure amigua da
Juan Jose Udarregi”.
Segitu berari,
aitzakiya ugari,
begiratu obrari,
ederra diruri;
iñor txoro egiten
zertako ari?

13 Plazan nola zebiltzan
nituben ikusi,
piska bat arrimatzen
nintzaien asi.
Uste det zebiltzala
enemigo igesi,
eskubakiñ eldu ta
eziñ geldi erazi.
Indarrez nagusi,
premiyo ta guzi,
oiek anbat grazi,
ez nunbait merezi;
len baño pobriago
ez gera bizi.

14 Partilla artu zuben
bakoitzak beria,
korrituban jarriko
zuten neria.
Al dana arrankatu
zenbaiten legia,   a
neretzat ez da ona,   n
oientzat obia.
Ni gizon pobria,
kuadrilla trebia,
premiyo grabia,
izan du jabia;
ni errekusatuba
parte gabia.

15 Nere arrunkarikan
ez du iñork aditu,
ori esan dubenak
berak baditu.
Alkaiñi zertan eman
milla deskreditu,
biar ez diran gauzak
egiñ ez baditu?
Gaizki iruditu,
baju suzeditu,
eziñ det segitu,
niyen obeditu;
zaute, denborak matsak
elduko ditu.

16 Ezagutu ditugu
oriyen ametsak,
ederki publikatu
dira promesak.
Berak erretiratu
ziran interesak,
oientzat premiyua,
neretzat bajezak.
Aziyo eskasak
bistan dauden gauzak,
egongo dira pozak,
ala dira trazak;
kargubak artuko ditu
goiko Juezak.

17 Ez dirade portatu
jaun oiek nerekiñ,
izan zan premiyua
artu berekiñ.
Ez dute asko gastatu
Juan Joserekiñ,
goiko Juez aundiyak
danak berak jakiñ.
Ari kontuz ekiñ,
zein gabiltzan zikiñ,
testigubak berekiñ,
bildur naiz arekiñ
ez dala engañatuko
gezurrarekiñ.

18 Publikatu egiñ da
asunto guziya,
pentsamentu orretan
etzan asiya.
Madrera jua eta
daukat ikusiya,
zakubaren muturra
ez egon josiya.
Nago ikasiya
ona edo itsusiya,
oien kutiziya
zer zan notiziya;
Manueltxok egiñgo
du justiziya.

19 Postura oriyetan
ez dago gauza onik,
Bernardo, ez al dakizu
kulpa dezunik?
Bertsolarietatik
orrelako pertsonik
ez nuben sinistuko
azalduko zanik.
Dollorrak izanik
ez leialtasunik,
itzketa zuzenik
badaukat esanik;
uste nuben zirala
beste gizonik.

Bertso auek onako idazki auetan arkitu ditugu:

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Antonio Arrillaga mediku jauna zana, Elgoibar.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Gregorio Mujika zana, Donostia.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Egiluze-txiki base-
rria, Usurbil.

Esku-idazkia, Lorentzo Zulaika, Zarautz. Aldaketak: 1/1: Azpeitiko juntaer'au; 2/5: parra ederki eitekotan; 7/2: eman ziran itza; 7/3: kunplitu izan balu; 7/4: neretzat ditxa; 7/6: kunplitutzen gaitza.

Eta urrena onela dio: "Bertso abek dira Jose Bernardori ateratako bueltak Udarregik; gero auen bueltak Pelloren semeak atera zizkan Udarregiri; eta berriz Udarregik Pello aita-semiai atera zizkan; or daude segiran beste ogei bertso". Beraren kua-
dernoan, alegia.

Bertso berriak

1 Notiziya berri bat
Astiasutikan,
Konportako errota
orretatikan,
Pello aita-semiak
biyen partetikan;
beti arrazoi txarra
oien tartetikan.
Ari dira goitikan,
Udarregi betikan,
kantuzko platikan,
nor bere aotikan.
Juan Joseri zer diyo
oiengatikan?

2 Konprendituba dago
oriyen enbita,
gizon zarrarentzako
ai zer konbita!
Pelloren seme orrek
sarrera polita,
zer esperatutzen du
orrela ibillita?
Semia ta aita
nagusitza naita,
ez da konbeni-ta
Juan Joserren gaita,
oriyengatik gutxi
kejatzen baita.

3 Nagusitza gustatzen
astiasuarrari,
bajezak eman naia
gizon zarrari.
Asko sufritu biar
pertsone txarrari,
ondo esklabotu da
Juan Jose Udarregi.
Mutill eder ori
zer ote da ari?
Ziplua ugari,
zer biar dit neri?
Kontuba duenarekiñ
mintzatu bedi.

4 Migel, zer kontu dezu
Juan Joserekiñ?
Okasiyua ematen
al dezu ekiñ?
Askotan tokatu naiz
zure aitarekiñ,
oraindaño ez da izan
okerrik gurekiñ.
Orain ere ez nerekiñ,
baizikan orrekiñ;
ori dago zikiñ,
nai badezu jakiñ;
bistara azalduko da
denborarekiñ.

5 Juan Jose ibiltzen zan
lagunakiñ prestu,
bakoitzari beria
emanik justu.
Iñori pegatziak
Pello oi du poztu,
ala ere nere gisa
ez da aberastu.
Binajerak ustu
naiz erdi berdoztu,
artutzeko estu,
ematia aztu;
egiñ zuen okerrik
aitortzen eztu.

6 Semia brokal bota,
kapitana bera,
gu txoruak bagiña
abilla zera.
Badakigu nola dan
oien ibillera,
zer jeniyo dituzten
dakigula gera.
Oien etorrera
artu nai karrera,
egiñ dute sarrera
gezurrez aurrera;
fandangora zatozte
leku txarrera.

7 Oraindaño izan gera
oiek beziñ fiñak,
tiratu egiten gaitu
nor bere griñak.
Billatuko ditugu
aziyo samiñak,
egiten badirade
ondo esamiñak.
Gizon atsegiñak
daude utsegiñak,
gaizki itzegiñak,
obra txarrak egiñak,
edukatu gabeko
buru ariñak.

8 Semiak adiña kulpa
badu gurasuak,
eman dizka eskola
kuriosuak.
Orren itzketak daude
gogotan jasuak,
mudatuko dirade
oraingo pausuak.
Ai oiek kasuak,
modu penosuak,
gizon gustosuak,
despreziosuak,
jakinduri gutxiko
orgullosuak.

9 Oien itzegitiak
nabarmenak daude,
konprenditzen degunak
arritzen gaude.
Zerbait pentsatuko da
kalma ez badaude,
arruak asentatzeko
leku onak badaude.
Dana libertade.
gaizki esaten trebe,
errespetoz obe,
berak jaun da jabe,
pertsone onak mendratzen
kulparik gabe.

10 Udarregiren kontra
ogei bertso berri,
ordañak esperatu
litzake sarri.
Tripartak asko biar da
patrikadan urri,
paperak artu eta
plazetara korri.
Bertso txarrak jarri,
ondo iritzi orri,
biyak erriz erri
or dabilta larri,
pariente guzিয়েন
desonragarri.

11 Udarregi ari dala
mamiyak urritzen,
nere bajezak dira
irakurritzen.
Uste ez dala dira
gaitzak etorritzen,
gizona bajatziak
ni ez nau arritzen.
Urtiak korritzen,
ajiak berritzen,
diyot igarritzen,
zeiñ ez da jarritzen?
Pello ere ari da
begi gorritzen.

12 Anima erratuba da
gauza penosua,
jarri dirate onra
peligrosua.
Ori esatia ere
etzan prezisua,
Migel Elizegi da
despreziosua.
Ez itxurosua,
zer da gurasua?
Bera burlosua,
gizon gustosua,
errespeto gutxiko
orgullosua.

13 Orain ogei bat urte
Udarregi zarrak
junturak ez zituen
oso miarrak.
Zartu ta ajiatu,
masaillak igarrak,
sujetatutzen gaitu
guztiyok biarrak.
Burla eta farrak
astiasuarrak,
lagun bi bakarrak,
Elizegitarrak;
oietatik maiz datoz
arrazoi txarrak.

14 Bizkarrian badauzkat
makiña bat urte:
irurogei ta zazpi
ez dira aparte.
Nere eskastasuna
publikatu dute,
naizen baño eskasago
juzgatutzen naute.
Oiek baliente,
daude korriente,
sobresaliente,
burla egiñ dirate,
ez egon banintz sano
sufiziente.

15 Desafiyo txiki bat
dizutet botako,
ez bazazue konbeni
ez da inportako:
bakoitzak bere obra
paperan jartzeko,
eskribiente bana
biagu ezartzeko;
gero irakurtzeko,
dituzte neurtuko;
bazaute artako
diruba ekartzeko;
zuen kontrariyua
ez da faltako.

16 Oietatik asi zan
enredua sortzen,
egiñ ditugun obrak
dituzte neurtzen.
Lenguak baño oberik
ez badute jartzen,
ez dute izango lanik
jokorikan artzen.
Ari gera zartzen,
maleziyan sartzen,
jeniyuak txartzen,
gutxi naiz bildurtzen:
ez dira atrebituko
nigana etortzen.

17 Ez da prezisamente
jokatzeko plaza,
sekretuan broma bat
diteke pasa.
Bakoitzak bere obra
egiñgo du lasa,
paperan ezagun da
ona ta eskasa.
Emango da traza,
txarrenak pobreza,
onenak grandeza,
konprenditu beza;
orduban jakiñgo da
zeiñ dan jueza.

18 Gizon aundi oieri
diyegu itzegiñ,
dakidan aldetatik
ez det utsegiñ.
Guztiyak sufritutzen
ez dago atsegiñ,
denboraz korralera
biayet otsegiñ.
Piska bat atzegiñ
deskansatu nadiñ,
oiek anak ariñ,
burla ta aldegiñ;
disponituba nago
laister zer egiñ.

19 Gaizki itzegiñ dedala
iñork badu ira,
noiznai tribunalera
egiñgo da jira.
Arrazoiak emanaz
elkarri begira,
an indartsuak ere
sujetatzen dira.
Artu egiz segira,
badago eskojira,
beiñ jakiñ sikira,
ez izan kupira;
keja dana mugitu
nai dan tokira.(1)

Ona orain emen bertso auek arkitu ditugun idazkien zerrenda:

Bertso-papera, *Imprenta de V. Iraola* moldiztegian argitara emana, Antonio Arrillaga mediku jauna zana, Elgoibar.

Bertso-papera, *Elustondo*. – *Zarauz* moldiztegian argitaratua, Segundo Agirrezabalaga, Azpeitia.

Argia aldizkariaren *recorte* bat, egunik ageri ez duana, Arrasku-larre, Oiartzun. Aldaketak: 1/1: Notiziya berriyak; 1/5: Pello aita-semien; 3/11: zipua ugari; 6/1: Semia aurrera bota; 10/2: emeretzi bertso berri; 10/6: patrikaren urri; 16/9: ai gera ezartzen; 16/14: gugana etortzen; 18/9: pixka bat itxoin; 20-garrena, falta. Asieran, berriz, onela dio: "Bidani'ko Aristondo'tar Joxe Mari'k bialiak ditugu bertso auek.- T."

Esku-idazkia, Lorentzo Zulaika, Zarautz. Aldaketak: 1/1: Noti-
zia berriak; 1/5: Pello aita-semien; 1/14: orrengatikan; 3/11: zipua
ugari; 6/1: Semia aurrera bota; 9/10: gaizki esan trebe; 11/5: uste
eztala guri; 16/1: Oiengandik asi zan; 16/9: ai gera ezartzen; 17/4:
dezake pasa; 18/9: piska bat itxogin. Bukaeran, berriz, onela dio:
"Udarregi gelditu zan nagusi lau bertsolarien artian. Laurak il
ziran, eta bakoitzai errezatu Aita-gure bana beren animan alde".

Jolasa

- 1 Askok ezagutzen du
Juan Jose Udarregi,
talentu gutxi eta
urtiak ugari;
bertsuetan asi ta
ondo ezin ari,
kantatzeko goguak
joan zaizkit neri,
sasoi ona daukana
libertitu bedi.
- 2 Bost urte pasia naiz
txit gaizki egondu,
masalla mia daukat,
berak ezagun du;
ez dute amiguak
bizirolagundua,
oraingo legia da
al dutena kendu,
gastatzeko onak gaude
nork eman bagendu.

3 Irurogei ta sei urte
daukat edadia,
izan det bertsuetan
abillidadia,
errespetua eta
formalidadia;
dimisiyua artzeko
dadukat idia,
duda gabe izango da
errenta gabia.

4 Ez da ausiliorik
izandu neretzat,
izango danik ere
iduritzen etzat;
mokadu onak nai ditu
bakoitzak beretzat,
errentarik ez dago
bertsolariyentzat,
despreziyua franko
bajatuarentzat.

5 Gipuzkoan badago
asko bertsolari,
desapiyoka beintzat
asko dira ari;
sasoikoak badaude,
badakigu ori;
nik ez diyot kontrarik
egingo iñori,
obedituko diyot
mundu guztiyari.(1)

(1) Donostiko *El Thun thun* aldizkaria, 1894-IX-9.

Eriotza

Udarregi petxutik il zala, makiña bat aldiz Usurbil aldeko bertsozaleen aotik entzun degun gauza da.

Ala, elizako eriotz-agiriak ere onela dio: *según certificación facultativa de la enfermedad de tisis*. 1895-ko urriaren 2-an eman zuan azken arnasa, irurogei ta sei urte il bezperan bete ondoren.(1)

Aren eriotzaren txeeetasun geiago jakin al izateko, bi iturri izan ditugu: erria eta don Mateo Mujika gotzai jauna.

Onako bertso au Tolosako Manuel Urreta zana-ren paperetan azaldua da, lapitzez idatzitako orri txiki batean:

Bedorren bisita ezta
Usurbillen kalte,
aurrera jarrai beza
orrelaxe fuerte;
nere azken triste au
ez dago aparte,
adios, don Mateo,
Josefatera arte.

Don Mateo Mujika gotzai jaunaren argibideak bi erataraz jasoak ditugu: bata, orain, liburu au egite-rakoan, gerok galdetu eta berak esan dizkigunak; eta bestea, Felix Zatarain apaiz jaunak, *Ardunbe* izengoitiarekin, 1933 urteko *Argia'ren Egutegia'n* idatzi zuana. Don Mateoren aotik jasoko zituan onek ere, dudarik gabe, bere zer esanak.

Don Mateo Mujika jaunak, Erromara baimena eskatuta, ogei ta bi urte t'erdirekin eman zuan meza. Ta segituan Usurbilla bialdu zuten. Ona nola:

Garai artako Gasteizko gotzaia Pierola jauna zan. Usurbilko erretorea, berriz, don Gregorio Sasiain jauna. Apaiz-ikasketak alkarrekin egiñak ziran, eta Iruñen egin ere, artean Gasteizen apaiz-gaigentzat ikastetxerik etzegoanez.

Usurbillen, naiko zaartuta zegoan erretoreaz gañera, beste bi apaiz zeuden: bata, zaarra ez ezik, gaixorik ere arkitzen zana; bestea gaztea, bañan au Mondragoira bialdu zuten.

Orduan beste apaiz gazte langille bat eskatu zion erretoreak bere laguna zuan Pierola jaunari. Eta onek don Mateo bialdu.

Andik aurrera, onentzat izan ziran Usurbillen apaiz-lanik geienak: sermoiak, aitorketak, elizakoa-k, ezkontzak, bataioak...

Laister ezagutu zuan Udarregi. Oraindik ere gogoan du don Mateok bertsolari zaarrak nola eman zion berak zazpi sakramentuei buruz argi-taratutako bertso-paper bat. Oso bertso onak omen ziran.(2)

Usurbilko Ortelanoeneko Praisku Mari Pagolak esan digunez, Udarregik moldatutako azken bertsoak don Mateo papereratu omen zizkion. Bi bertso ere eman zizkigun, askoz geiago baldin baziran ere:

Zeruko Aita, lagundu zazu
kantatuzeko graziya,
ejenplo on bat zabalduzko
intentziyoz naiz asiya;
zartzera ez det atzera utzi nai
gaztetan erakutsiya,
konbertitzia desiatzen det
gaizki dabillen guziya.

Onak ta txarrak nola diraden
gaude jakiñen gañian,
saiatutziak ez du baliyo
alperrikako lanian;
obra onetan saia gaitzen
orain denbora danian,
kontu aundiya eman biegu
Jaunaren tribunalian.

Bein batez, ibillaldi bat egin zuten Igeldo aldera don Mateok eta bere moduko kuadrilla batek. Alde aurrez abisatuta, Artikula-aundin bazkaldu zuten; Udarregik bertso ederrik kantatu omen zien guziei; bañan parrik geiena eragin ziena, Jazinto Ezkurdia mediku jaunari bota ziona izan omen zan: oso mediku abilla zala; eta, ijitoak lapiko zaarra bezela, berak gizon zaarra konpontzen zuala...

Beste bein, konfesiotik aparte noski, onela esan omen zion Udarregik don Mateori:

– Bertsolariak, zenbait aldiz, naiz izen eta apelli-dorik ez esan, zeñengatik ari diran ezagutzeko moduan egiten dituzte bertsoak. Neri ere olakorik kanta arazi nai izaten zidaten. Egun batean, Billa-frankan, gizon batek jokoan zaldia galdu zuala eta ari bertsoa botatzeko esan zidaten. Bañan sekulan ez nuan nik kantatu, iñoren fama edo izena zikin-duko zuan bertsorik. Sekulan ez nintzan orretan deskuidatu.

Udarregi gaixotu zanean, don Mateo bisitaz joaten zitzaion. Errosarioa eskuetatik zintzilik zuala arkitzen omen zuan beti.

Erljio gaitan asko zekiana zala, bereala konturatu zan don Mateo, eta arritu egin zan, bai-baitzekian Udarregik irakurtzen etzekiala. Ala, galdera au egin zion:

– Bañan, gizona: nola dakizu orrenbeste?

Eta Udarregik erantzun:

– Jauna, neretzat oso gogozkoak izan dira beti apaizen sermoiak, eta aietatik ikasi det dakidan guzia.

Bañan gero eta gaizkiago Udarregi. Bereala asten zitzaion arnas larria. Burua argi, ordea.

Bein batez onela galdetu zion don Mateok:

– Nekatu al zera, nekatu?

Eta Udarregik:

– Bai, jauna; ezin ukatu.

Talentuak, berriz, bajatu.

Mundu au ezin bukatu.(3)

Beste batean, don Mateok:

– Juan Joxe; estu zera, estu?

Eta Udarregik:

– Bai, jauna; eriotzak barkatzen eztu!(4)

Il zan egunean, onela galdetu zion don Mateok:

– Juan Joxe, bai al dakizu gaur zer egun dan?

Eta Udarregik:

– Bai, jauna, bai: aingeru guardakoen eguna, guziok gogoan izan bear deguna, neretzat azkenekoa izango dana.

Elizakoak artzerakoan, arnasa ezin arturik zegoan. Jaunaren aurrean, barkazioa eskatu zien guziei, eta fede santuko siniskai guziak sinisten zituala aitortu. Urrena onela esan zuan:

– Jesus, Jaun on-ona,
Trinidadeko bigarren Pertsona,
atoz, atoz nigana!

Jauna artu eta andik denbora gutxira eman zuan azken arnasa.

* * *

Aren illetan, Usurbillen noski, elizkizuna bukatu eta amaiketako egin ondoren, bertso bana kantatu omen zuten iru bertsolari auek: Gaztelu, Txirrita eta Pello Errotak.

Gazteluk:

Juan Jose Udarregi
Usurbilko zana,
amaika bertso eder
munduan esana;
bota izan balu ere
kolpeko dozena,
alare etzan gastauko
aren almazena,
gu ez gerade iñor,
ura zan gizona!(5)

Txirritak:

Gizajua il zan da
sartu zuen lur-pian,
zañak eta ezurak
alkarren tartian;

asko sufritu zuen
bizi zan artian,
orain deskansa deilla
guztizko pakian,
gu ere juango gera
alako batian.

Pello Errotak:

Juan Jose Udarregi
bizi izan zanian,
beti ibilli izan zan
bide zuzenian,
damutasun onakin
bere azkenian;
orain deskansa dedin
beti zorionian
errezatu dezagun
bere izenian.

Eta bertsoen ondoren *Pater-Nosterrak* izan omen ziran.

* * *

Orduko beste gertaera eta bertso bat ere ematen dituzte:

Udarregik, iltzera zijoala, Pello Errota eskatu zuan: onekin itzegin nai zuala.

Abisatu zioten Pellori. Abiatu zan au presaka ta izerditan. Bañan iritxi zanerako, Udarregi illa zan. Sartu zan orduan Pello gorputza zegoan tokira. Gorputzaren ondoan iru gizon omen zeuden. Txape-la erantzi ta bertso au kantatu zuan Pellok:

Ojala ikusi banu
onen eriyua,

alkarri eskatzeko
barkaziyua,
animak irabazi
dezan premiyua,
egindako gaizkien
erremediya.
Utzi jenyua
ta inkurriyua,
gure salbaziyua
da oraziyua;
au da katolikuen
relijiyua.(6)

(1) Eriotz-agiriak onela dio: *"...Juan José Alcain Iruretagoyena falleció el día 2 de Octubre de 1895, según certificación facultativa de la enfermedad de tisis, a los 67 años de edad. Era natural de Aya, hijo de Juan Miguel y Francisca Ignacia, ambos naturales de Aya. Estaba viudo de Dª Bautista Astiasarán, natural de Régil"*.

(2) Bertso oiena ez du, ordea, don Mateok puntu bakar bat ere gogoan. Ala, sail ori zein izan diteken ezin degu inondik ere atara. Zazpi sakramentuei buruz jarritako kanta-paper bat bade-gu gure artxiboan; bañan ez du, gure ustean, Udarregiren bertsoen antzik.

(3) Beste era bat:

– Bai, jauna; ezin ukatu.
Gezurra esatia pekatu.
Artan ez gaitzela gertatu.

(4) Erantzuera au, Felix Aizpuruak Usurbillen norbaiten aotik jasoa da.

Bañan Pello Saikola (Pedro Aranburu) bertsolariak beste onela eman zidan:

Don Mateok:

- Estu al gera, estu?

Eta Udarregik:

- Il bear onek eskaporik eztu!

(5) Baiña badira Txirritak kantatu zuan bertsoa auxe dala diotenak, eta onela ematen dute:

Usurbilko semia
Udarregi zana,
amaika egi eder
munduban esana;
kantatubagatikan
kolpian dozena,
beñere etzan aitzen
aren almazena,
gu ez gerade ezer,
ura zan gizona.

(6) Bertsoa, Andoaingo Patxi Sueskun bertsolariari jasoa. Gertaera, Pello Errotaren alaba Mikelak esana, bertsoa entzundakoan. Bertsoa etzekian buruz, bañan aspalditik askotan entzuna zuan.

Arkibidea

Bigarren argitalpenarentzat oar batzuk	7
Itzaurrea	9
Juan Jose Alkain Iruretagoiena	13
Udarregiren aita	17
Aotik aorako bertsoak	25
Gerratea	43
Fueroen alde	49
Erantzunak	53
Idazteko lana	57
(1862) Pelota-partiduaren bertsoak	59
Bei baten gertaera	67
(1878) Bertso berriak: Ama Birjiñetarako señaladamente	73
(1878) Bertso berriak: Milla zortzireunekin amairugarren urtian	81
Usurbilko mixioa	93
Bertso berriak larre beienak	101
Bertso berriak: Paratu biar ditut bertso bat edo bi	107
Santa Agedaren bertso berriak Udarreik jarriak	117
Asto-demaren bertsoak	123

(1893) Bertso berriak Juan Jose Alkaiñek jarriak: Milla zortzi eunekin laroi ta amairuban	129
(1894) Bertso berriak obrero katolikoan peregrinazioari jarriak	139
(1894) Bertso berriak (Igeldoko mixioa)	149
San Pedro egun batez	155
Basteroeneko ostatuan	157
Peri-egun bateko ondorenak	159
Famili bateko sesioa	163
Idi-demaren bertsoak	165
(1893) Azpeitiko euskal festak	175
Bertso berriak: Azpeitira dirate bertsueta deitu	183
Bertso berriak: Kargu egiñ bialot Pello Errotari	195
Bertso berriak: Azpeitiko juntaera izan zala kaso.....	203
Bertso berriak: Notiziya berri bat Astiasutikan.....	213
Jolasa	223
Eriotza	225

1051066
G-128/81

Udarregi bertsolaria, Aian 1829-an jaioa eta Usurbillen 1895-ean illa, bere garaiko bertsolaririk onenetako bat izan zan, Pello Errota eta Jose Bernardo Otañorekin batera. Irukote orrek Xenpelar il eta Txirrita azaldu bitarteko utsunea betetzen du.

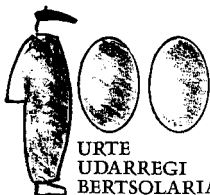
Udarregik aotik aora kantatutako bertsorik geienak galduak dira noski. Ala ere, banaka batzuk guregana iritxi dira, Usurbil aldeko bertsozale zaarren buruan gordeta.

Paperean jarritakoak, berriz, askoz geiago dira, oietatik ere sail batzuk galduak izango badira ere. Gaiak: pelota partidu bat, bei baten gertaera, Donostiako 1878-ko jaialdi bat, Donostia erre zaneko oroipena, Usurbilko eta Igeldoko Mixioak, larre-bei baten ibillerak, Santa Agedaren bizitza, asto-dema bat, pelegri nazio bat, idi-dema bat, Azpeitiko Premioaren bertsoak...

Garai artako kronika txiki bat, beraz. Ori besterik ez balira ere, bertso-paperak gure kulturaren aberasgarri dirala aitortu eta altxor bat bezela gorde bearko genituzke.

USURBILGO UDALA

URTE
UDARREGI
BERTSOLARIA

AIA-KO UDALA

ISBN 84-89080-12-7

